

PIETROASELE
STUDIU ISTORIC
PENTRU
PUG

PIETROASELE

Studiu istoric

Cuprins

Introducere.

Localizare. Vecinătăți.

Relief. Hidrografie. Climă. Floră. Faună.

I. Atestare arheologică - documentară

 I. 1. Atestare arheologică

 I. 2. Atestare documentară

II. Evoluție administrativă

III. Evoluție istorică

 III. 1. Populația

 III. 2. Viața economică – resurse, ocupații

 III. 3. Căi de comunicație

 III. 4. Învățământ

 III. 5. Viața culturală

 III. 6. Viața spirituală

IV. Situația actuală

V. Perspective

VI. Anexe

 VI. 1. Amplasamentul siturilor arheologice și monumentelor istorice

 VI. 2. Ilustrație foto - documentară

PIETROASELE

Studiu istoric

Prof. dr.
Eugen - Marius Constantinescu

Introducere.

Istrița – plai de legendă, axă și reper geo-istoric al unor momente importante din evoluția spre devenire a poporului român. Mărginită la vest de Valea Tohâneanca, la est de cursul mijlociu al Buzăului, la nord de apa Nișcovului și la sud de Câmpia Gherghița, Istrița poartă pe spinarea sa pietroasă cinci comune, una mai vestică decât alta: Năeni, Breaza, Pietroasele, Merei și Vernești, fiecare având comori inestimabile de istorie, arheologie și legendă. Istrița însăși este legendă – Tânără fată nesupusă niciodată de vreun cuceritor, fie scit, fie grec, fie roman, fie hun, fie tătar, fie turc, mistuită în piatra dealului când nu mai avea altă scăpare, renăscută mereu, ca iubită, ca mamă, ca doamnă. Ca Doamna Neaga, apriga soție a lui Mihnea al II-lea Turcitul, cea care, pentru ca fiicele ei să nu fie necinestate de turci, a preferat să le încece într-o fântână din Grăjdana, sat aflat și astăzi la poala Istriței pe apa Nișcovului, în preajma acelui loc ridicând apoi o splendidă biserică, de a cărei existență dă astăzi mărturie un fragment de zid din vechiul altar. Tristă și dureroasă întâmplare din care Doamna Neaga a învățat multe, chiar și cum să scape de următorii potcovindu-și calul cu potcoavele întoarse invers.

Piatra seacă a Istriței plângе șase firisoare de apă – Proșca, Năianca, Mățioana, Urgoaia / Pietroasa, Dara și surata lor mai mare, Sărata, cea care le adună pe toate și le duce la întâlnirea cu Ialomița. Curios lucru: Sărata este singurul curs de apă care străbate Câmpia Română de la est spre vest.

„Istrița fiind muntele cel mai înaintat în câmpie, permite ochiului a vedea, din vârful său, cea mai frumoasă panoramă: la Nord, toate piscurile munților din județele Prahova, Buzău, Râmnicu Sărat și Putna; la Sud, Balcanii, Dunărea, Brăila, Galați și București; trebuie însă ca ochiul să fie armat”, zice Basil Iorgulescu, profesorul director al Gimnaziului din Buzău în al său *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al Județului Buzău*¹, premiat de Academia Română. Pentru autorul Dicționarului: „Mai important însă e vederea șirurilor de mobile, cari, plecând din poalele sale, ca niște raze, merg departe spre câmp, trec Dunărea pe la Hârșova și dau în Marea Neagră. Se poate dar deduce că pe aici a fost drumul vechilor popoare: sciții, getii, dacii și goții. În coastele sale a ascuns Athanaric prețiosul tezaur ”Cloșca cu Puii”. ... Istrița, în fine, fiind situată la Nord - Vest, e barometrul sigur nu numai al orașului Buzău, dar al tuturor locuitorilor până aproape de Dunăre: „S-a îmbrobodit Istrița, ploaia sosește imediat”.

Pietroasele este cea mai vestică dintre cele cinci comune istoriene. Faima ei este dată, în primul rând, de trei valoroase descoperiri arheologice. În ordine cronologică acestea sunt:

¹. Tipărit la Editura Socec, București, 1892, p. 276; în anul apariției a primit premiul Academiei

Tezaurul **Cloșca cu puii de aur**, descoperit în 1837², **Castrul roman târziu**, cercetat de Al. Odobescu în 1866³ și **Cetatea dacică de la Gruiu Dării**, cunoscută înainte de 1892⁴. Faima locurilor este completată de alte două comori: **oamenii și vinul**.

În coasta Istriței, sub poala dinspre apus a platoului Via Ardelenilor, pe marginea căruia în anii 1938 - 1939 a fost ridicată biserică *Nașterea Maicii Domnului* din Ochiul Bouului, construită în întregime din piatră, în ziua de Buna vestire, 25 martie 1837, doi țărani, pietrari de ocazie, Stan Avram și Ion Lemnaru, socru și ginere, au descoperit cel mai mare, cel mai celebru și cel mai râvnit tezaur din Europa: vestita **Cloșcă cu puii de aur**.

Locul în care fabulosul tezaur a stat ascuns mai bine de 1450 de ani, sub pleoapa de piatră a Istriței, se află la numai un kilometru amonte, la deal cum zice pietroșanul, de **castrul roman târziu**, formidabila fortificație ridicată între 324 - 330 (?) de împăratul-sfânt Constantin cel Mare (306 - 337), cetate ale cărei ruine, văzute cu uimire și cercetate cu interes pentru prima dată de Alexandru Odobescu⁵, înnoibilează centrul satului Pietroasa.

Și la numai un kilometru și jumătate sub **cetatea dacică de la Gruiu Dării**, colț de piatră care a adăpostit în țărâna sa uimitoarele vestigii milenare ale misterioasei și bogatei vieți spirituale a strămoșilor daci, trăitori aici din secolul IV înainte de Christos până după cucerirea Daciei de către romani la începutul secolului II după Christos (106).

Localizare. Vecinătăți.

Comuna Pietroasele este așezată pe versantul sudic al Dealului Istrița, la 20 km vest de reședința județului. Pe Glob este așezată la 026° 34' longitudine estică și la 45° 05' latitudine nordică, fiind plasată în al doilea fus orar. După reorganizarea administrativ – teritorială din 1968, când s-a unit cu fosta comună Șarânga, comuna Pietroasele se încinează la nord și nord-est cu comuna Tisău, la est cu comuna Merei, la sud-est cu comuna Ulmeni, la sud cu comuna Movila Banului, la vest cu comunele Săhăteni și Breaza.

Geografic, Pietroasele se află în spațiul de contact și interferență a două mari provincii fizico-geografice: provincia central-europeană și provincia sud-europeană. Este zona în care pădurile de fag din Europa Centrală se întâlnesc cu stepele de graminee din Europa de Est, iar solurile brune de pădure vin în contact cu cernoziomurile.⁶

². Alexandru Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, vol. I – III, Paris, 1889 – 1900; idem, în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976

³. Prima semnalare a unei fortificații [castrul] în satul Pietroasa de Jos și a unei cetăți în deal [cetatea dacică de la Gruiu Dării] apare într-o scrisoare a lui Antoine Kurz din Brașov, datând din 1847, trimisă lui Joseph Arneth, custodele Cabinetului de Antichități din Viena, reproducă de acesta în *Die antiken Gold- und Silber-Monamente des k. k. Münz- und Antiken-Cabinettes in Wien*, Viena, 1850, p. 85 și urm.; cf. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, vol. I, Paris, 1889 – 1900, p. 31 – 32; în ed. 1976, p. 113 – 114; idem, în A. Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 765, 960, 979; idem, în A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, *Notice descriptive et historique*, p. 3, în A. Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 739. Pentru cercetările savantului, A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, vol. III, Paris, 1900, partea a 2-a, p. 19 – 23, 26 și fig. 2; în A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 727 – 731, 734, 976 – 977;

⁴. A. Kurz, 1847, cf. n. 3; Basil Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al Județului Buzău*, Editura Socec, București, 1892, p. 267

⁵. La noi prima menținare expresă a castrului de la Pietroasa apare în *Albumul de stampe tipărit în 1875 sub egida Academiei Române*, planșele XVII și XVIII; următoarea apare în *PIA DESIDERIA. Dare de seamă despre lucrarea operei Le Trésor de Pétrossa*, pe care Odobescu a rostit-o la 22 martie 1887 în ședința publică a Academiei Române, cf. A. Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 926, r. 17; și ultima în *Le Trésor de Pétrossa*, vol. III, Paris, 1900, partea a 2-a, p. 19 – 23, 26 și fig. 2; în ed. 1976, p. 727 – 731, 734, 976 – 977;

⁶. *Monografia geografică a R. P. R.*, vol. I, *Geografia fizică*, București, 1960, p. 634 – 637

Relief. Hidrografie. Climă. Floră. Faună.

Varietatea formelor de relief, condițiile de climă și sol prielnice feluritelor culturi agricole, bogăția solului în păduri, pășuni, fânețe și a subsolului în minereuri și materiale de construcție, o rețea hidrografică deasă, numeroase drumuri care asigură legături lesnicioase cu vecinătățile imediate și mai depărtate constituie cadrul natural al zonei, propice dezvoltării vieții sociale.

Relief comunei este variat, elementul dominant fiind vârful și creasta Dealului Istrița, cu subunitatea Dealul Câlțeștilor. Spre nord terenul coboară în pantă accentuată din creasta Istriței spre Valea Nișcovului, spre sud pantele sunt mai lente formând terase, văi și platouri propice aşezărilor umane sau cultivării plantelor. În zona de contact cu câmpia înclinarea terenului se reduce mult, aici dezvoltându-se întinse tarlale ocupate cu plantații de viță de vie sau variate culturi agricole.

Rețeaua hidrografică a comunei este formată din două pâraie mai importante. Primul este *Urgoaia – Pietroasa*, care își are originea în izvorul lui Carpen de sub creasta Istriței, curge mai întâi spre sud-est prin islazul comunal, intră în latura de vest a pădurii unde își sporește debitul cu apele izvorașului din Poiana Ochiul Boului, taie coasta dealului pe sub fostul cătun Urgoaia - de la care i se trage numele până la intrarea în satul Pietroasa de Jos, în aval de podul de la piață se unește cu *torrentul Pietroasa*, care se naște pe panta sudică a Dealului Alexandru și traversează satul Pietroasa de Sus – de la care își ia numele pe care îl poartă de aici înainte, primește pe dreapta, mai jos de sectorul administrativ al Stăjiunii, gârla *Mățioana*, apoi străbate câmpia spre sud-vest până aproape de satul Movila Banului, unde se varsă în *pârâul Sărata*. Cel de al doilea este *pârâul Dara*, care izvorăște în pădure cam la un kilometru mai sus de cetatea Gruiu Dării, fierăstruiește creasta dealului între Grui / Istrița și Dealul Câlțeștilor, formând adevărate chei, apoi traversează satul al cărui nume îl poartă, în aval taie o albie îngustă și adâncă despărțind Șarânga în două, primește pe stânga torrentul Valea Puțului, care coboară abrupt de sub creasta Dealului Câlțeștilor, iar după un kilometru de curs domol se varsă în *Sărata*, la vest de satul Ulmeni.

Între cele două pâraie, pantele dealului sunt amprentate de două torrente: unul, *Vâjăitoarea*, se naște din bogatul izvor de sub Cămălin, cătunul Pe Vale, curge spre sud-est, taie un segment din satul Pietroasa de Jos la est de therme și se pierde între vii, la sud de sat; când primește cantități mai mari de ape pluviale ajunge până la Șoseaua Națională și în cătunul Băltăreți din satul Clondiru de Jos; numele și-l trage de la zgromotul pe care îl face datorită pantei accentuate pe care o străbate; celălalt, *Cazaca*, se formează sub fostul cătun Pilești, desparte Pietroasa de Jos de Clondiru de Sus și se pierde în câmp la vest de Șarânga. Satul Clondiru de Sus este traversat de mai multe torrente cu activitate doar în timpul ploilor sau primăvara când se topesc zăpezile, cum este gârla Cotoaica, din marginea de est a satului de la biserică pe la învățătorul Șerban Ciobanu, pe la Nicu Ivașcu, pe la Nicolae Caloian după care se pierde între viile de la sud de sat.

Pe de o parte, regimul hidrografic al comunei este influențat de cantitatea precipitațiilor, fapt care determină caracterul torrential al văilor, strâmte cu pereți abrupti, iar pe de altă parte, de apele freaticice. Principalele izvoare de pe teritoriul comunei își au originea în apele pluviale infiltrate în sol la mari distanțe, în zona munților Buzăului, Siriu - Penteleu, ape care, după ce „alunecă” pe un strat de argile scufundat la adâncime, izbucnesc la suprafață la nivelul crestelor dealurilor Istrița, Câlțești, Ciuhoiu, unde apar Fântâna lui Carpen, izvorul Dării, izvorul Săratei și izvorul Ciuhoiu, acesta având debitul cel mai bogat; parte din apele freaticice, alunecând pe alte strate de argilă, se infiltrează spre vale și formează pârza freatică

exploatață de locuitorii satelor de pe panta sudică a dealurilor prin izvoare captate cum sunt cele de la Pirciu sub Udroiești, sau cel de la Tănăsescu de sub Cămălin, ori prin puțuri săpate sau forate, tot mai numeroase în ultimele decenii.

În vechime, până în prima epocă a fierului, Hallstatt carpato-dunărean (1150 – 450 / 400 î. Chr.), pârâul Urgoaia curgea pe un alt traseu: după ieșirea dintre buzele dealurilor care închid Valea Bazinului deasupra satului se îndrepta ușor spre est tăind actualul sat imediat la est de castru, printre gospodăriile Alexandru Georgescu și Căruțașu, cobora prin sectorul zootehnic al fostei c. a. p. și ieșea în câmp la est de șoseaua spre Clondiru de Jos, unde se mai vede și astăzi talvegul văii, mult aplatizat. În diferite perioade, în funcție de creșterea debitului după precipitații mai abundente, și-a mutat cursul uneori mai spre răsărit, alteori mai spre apus, pe sub actualul castru. Este posibil ca, în acea vreme, pârâul Urgoaia să se fi vărsat direct în Sărata, undeva pe teritoriul actualului sat Clondiru de Jos.

Clima blândă, de tip temperat - continental, cu efecte de foehn, frecvente inversiuni de temperatură și transferuri de mase de aer, cu predominarea vânturilor din nord, est și sud-vest, cu precipitații multianuale între 500 și 850 / 900 mm, cu peste 220 de zile însorite pe an, este propice activității umane de orice fel și cultivării viței de vie în special. Vântul de sud-vest, numit la noi „Sărăcilă” sau „Traistă-n băt”, aduce, de regulă, aer cald dinspre nordul Africii, ridică temperatura în strătele înalte, crește capacitatea de retenție a atmosferei și reduce precipitațiile în orice anotimp. De regulă, la câteva zile după ce se oprește „Sărăcilă”, numit în Peninsula Balcanică „Zefir”, începe să bată „Crivățul” dinspre nord, nord-est sau est; deși vine de peste întinderea continentală Eurasia, uscată, acesta scade temperatura aerului și reduce capacitatea de retenție a atmosferei, ceea ce provoacă apariția precipitațiilor în orice anotimp. Singurul vânt care aduce sigur și direct precipitații este „Austrul”, care bate dinspre nord-vest, peste Europa de Vest și Centrală, purtând umiditate de la Oceanul Atlantic și, atunci când are suficientă forță și reușește să treacă munții, își scutură „podoaba” peste zona noastră, fiind așteptat până departe în câmpie, unde apariția lui este semnalată de „îmbrobodirea” cu nori a vârfului Istriței.

Flora este caracteristică zonei de silvostepă, aici speciile lemnoase se întrepătrund cu arborete și cu vegetația ierboasă. Creasta Istriței și panta nordică a dealului sunt ocupate de pădurea de fofioase - fag, stejar, paltin, carpen, frasin, tei, ulm, salcâm, plop, salcie, măr și păr pădureț, cireș sălbatic etc. În ultimele cinci decenii pe pantele sudice ale dealului au fost plantate pâlcuri de conifere, care se pare că s-au adaptat, rămâne de văzut câte generații vor rezista. Dintre arborete se întâlnesc murul de pădure, murul de arie, cornul, alunul, gherghinul, măceșul, săngerul, măcrișul, porumbarul, curpenul, lemnul căinesc. Vegetația ierboasă este formată din graminee, colilie, păiuș, pir, coada calului, mușețel, izmă, sunătoare, coada șoricelului, pelin, bebenel, bujor, păpădie, laptele cucului, măträgună, cuciță, crin de pădure, săngele voinicului, pătlugină, mac, iederă, podbal, nalbă, brândușe, albăstrele, gălbenele, scaetj, por, verigă etc.

Fauna este formată din: carnivore – lupul, râsul, vulpea, dihorul, nevăstuica, vitezule; rozătoare – iepurele, popândăul, șoarecele de câmp, șoarecele de curte, hârciogul; insectivore - cărtița, ariciul; omnivore – mistrețul; ierbivore – căprioara, cerbul; păsări autohtone sau migratoare – vrabia, ciocârlia, prepelița, potârnichea, fazanul, cioara, griva, eretele, șoimul, uliul, pajura, guguștiucul, coțofana, mierla, bufnița, gaița, cucul, privighetoarea, sturzul, ciocâńitoarea, prigoarea, sticletele, ciocârlanul, bot-gros, pitpalacul, rândunica; reptile și arahnide – șarpele verde, șarpele de casă, șarpele de alun, viperă de piatră, scorpionul; batracieni - brotacul, broasca râioasă, broasca verde, broasca țestoasă; o gamă variată de

gândaci, fluturi, muște, furnici. În gospodării se cresc animale și păsări domestice – cabaline, bovine, ovine, caprine, suine, canine, feline, găini, rațe, curci, gâște, bibilici, porumbei, păuni.

I. 1. Atestare arheologică

De la *Fântâna lui Carpen*, *Fântâna Știubeu* cum se numea în urmă cu 150 de ani, izvor ce se iștește chiar sub vârful Istriței, până în buza câmpiei tot locul mustește de istorie. Sub aspect geografic - istoric, zona se structurează în fâșii care încep în creasta dealului și coboară în câmpie până spre pârâul Sărata. Spre nord, unde pădurea satului coboară până în apa Nișcovului, nu sunt cunoscute vestigii arheologice sau istorice.

Pe *Coasta Alexandru*, *Lisandru* în vremea lui Al. Odobescu⁷, care se înalță în ceafa satului Pietroasa de Sus și urcă până în creasta Istriței, în punctele *La Tapu*, pe *drumul lui Cârnu - Puche*, la *Puțul lui Puche*, în *vile Frunzescu*, la *Puțul Giuroiu*, aflat câteva sute de metri vest de fostul sat Urgoaia, la *Fântâna lui Carpen*, la *Punctul Geo* amenajat după cutremurul din 4 martie 1977 la 100 de metri sub vârful Istriței, apoi mai spre est în *Valea Lupului*, în *Dogaru*, pe *Coasta Rusului*, mai jos în *Poiana Crudului*, la *Pirciu*, în *Valea Bazinului*, din nou spre est *La Șapte Frați*, pe *drumul pădurii* sub *Șapte Frați*, *la Despan*, în centrul satului Ochiu Boului la *Ion Cojocaru zis Covrigaru și la Victor Cojocaru*, în *Via Ardelenilor*, în *Cimitir*, între *Biserică și Școala* din sat, mai jos *la Ion Grapă și Gicu Dimuleasă*, și mai spre est în *Gruiu Dării*, pe *terasele de la poalele acestuia*, în *Pilești*, la *Nedelcu*, pe *Cămălin*, la *Sandu Zarioiu și Tache Șerbu*, pe *Bănie*, și mai spre est pe creasta *Dealului Câlțești*, în marginea de vest a cătunului *Câlțești*, la sud de satul *Dara* pe stânga și pe dreapta pârâului omonim, în Clondiru de Sus *la Nicu Ivașcu și vecinii*, la sud de acest sat în *dreptul curții lui Glej*, mai jos *la Teișanu* sub confluența pârâului *Dara* cu *Sărata*, în *vatra satului Pietroasa de Jos*, apoi *la sud de sat de la Gheorghe Stoian și Săndică Petre spre fânăria fostei c. a. p. și până la drumul morii*, spre est *la Cărămidărie*, spre vest la confluența pârâului Urgoaia cu Mățioana în sectorul administrativ al *Stațiunii de Cercetare – Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Pietroasa*, spre sud *la Puțul lui Mihailă* unde canalul *Câmpia Buzăului* intersectează șoseaua spre Clondiru de Jos, sunt locurile în care civilizații succese, din epoca pietrei până în Evul Mediu Dezvoltat și până în zilele de astăzi și-au risipit vestigiile: unelte și ustensile din piatră, silex, os, lut, bronz sau fier, vase din lut ars - cele neolitice decorate în două-trei culori, obiecte și statuete în miniatură, fusaiole și greutăți pentru războiul de țesut, podoabe și accesorii vestimentare, arme din piatră, bronz sau fier, creuzete pentru topit și turnat metale prețioase, monede, vetre de foc, cuptoare din lut sau cuptoare - pietrar, locuințe îngropate sau de suprafață, altare și locuri de cult, morminte, incinta sacră de la *Gruiu Dării* etc. etc. etc.

Pe *Gruiu Dării* (cod LMI 2004: Bz-I-m-B-02261.05), pe *Dealul Câlțeștilor* (omis din listă, propus BZ-I-m-B-02262.29), pe *Cămălin la Drăghici* (Bz-I-m-B-02262.10), *la Dărângă* (Bz-I-m-B-02262.11), sub platoul Cămălinului spre sud-est, pe *drumul lui Puche* (Bz-I-m-B-02265.22; 23), la *Puțul lui Cârnu – Puche* (Bz-I-m-B-02265.05), la *Puțul Giuroiu* (Bz-I-m-B-02265.10; 11; 12), în *Via Frunzescu* (Bz-I.m-B-02265.16), *la sud de sat de la Săndică Petre la fânăria fostei c. a. p. și până la drumul morii* (omis din listă, propus BZ-I-m-B-02265.29), la *Puțul lui Mihailă* (omis din listă, propus BZ-I-m-B-02265.31) purtătorii culturilor neolitice cu ceramică pictată, dezvoltate în spațiul carpato - dunăreano – pontic în ultima parte a epocii pietrei, au nemurit în

⁷. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, vol. I, Paris, 1889, p. 3, fig. 2; idem, în A. Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 85, fig. 2; 976, pl. XVIII

lut ars colorat / vopsit adevărate comori de artă, concretizând în forme și culori armonioase unui dialog tehnologic – artistic peste timp și peste spațiu cu contemporanii lor, maeștrii ceramicici pictate din Orientul Apropiat – Mesopotamia și Egiptul antic. Pe ceafa Cămălinului, în via lui Drăghici (Bz-I-m-B-02262.10; 11), plugul scoate la lumină: unelte din silex și piatră cioplită sau migălos șlefuită - gratoare, lame, vârfuri de săgeți, dălti, dăltițe, toporașe, răzuitoare; vase și ustensile din lut ars colorat - borcane, boluri, cupe, castroane, străchini, linguri, polonice, fusaiole, greutăți pentru războiul de țesut, suporti cilindrici sau în formă de mosor; ustensile din os - spatule, gravoare; râșnițe și frecătoare din piatră; vase și obiecte miniaturizate – teicuțe, boluri, lingurițe, figurine antropomorfe și zoomorfe etc. Pe Gruiu Dării (Bz-I-m-B-02261.05), cel mai vechi nivel de locuire datează din perioada finală a neoliticului, cu elemente specifice nord-estului Munteniei, unde se dezvoltă aspectul cultural Aldeni II, îmbogățit cu interferențe Cucuteni final dinspre Moldova și Cernavodă I dinspre Dobrogea, reprezentate de ceramică pictată în rețea⁸. Asemenea celor de pe Cămălin și din Gruiu Dării, toate comunitățile care au trăit la poalele Istriței în neoliticul târziu și final au încredințat pământului care i-a hrănит o zestre bogată, variată, interesantă, colorată, plină de energii benefice, incitantă și fascinantă. Cu mijloace simple - eram tentat să spun primitive, dar rezultatele muncii lor mă obligă să fiu mai atent cu cuvintele, obțineau lucruri care uimesc și astăzi prin precizia și frumusețe: cine este acum în stare să coplească un vârf de săgeată din silexul dur? prin măiestria tehnică și artistică greu de egalat – oare mai stă cineva în vremea noastră să facă un polonic din lut vopsit în dungi cu galben, brun și alb? prin claritatea sugestiei și prin fiorul ce te pătrunde privind statuetele din lut ce redau atât de simplu și precis bărbatul sau femeia, oaia, vaca sau zeița. Era o lume mirifică în care fiecare – de la copil la războinicul ager și până la bătrânul înțelept (de la ăl cu țăță-n gură pîn' la ăl cu barba sură, zice o vorbă din bătrâni) – își cunoștea locul și rostul în satul său, știa ce dorează și făcea ce se pricepea mai bine pentru comunitatea în care viețuia, contribuind fiecare în parte și toti împreună la bunăstarea și propășirea lui și a alor săi, la nemurirea lumii în care trăiau.

Pe Dealul Câlțeștilor spre Ciuhoiu (omis din listă, propus BZ-I-m-B-02262.30), Nicu Franguloiu și Neculai Muscă au găsit, în anii 1974 – 1976, morminte în ciste (săpate în piatră), în fiecare cavitate acoperită cu o lespede de calcar fiind depuse mai multe schelete chircite⁹. Dintr-un asemenea mormânt Franguloiu avea un toporaș din granit cenușiu – negru modelat în forma specifică culturii Montești. Pe Costa Lupului (omis din listă, propus BZ-I-m-B-02262.23) și pe islaz În Dogaru (Bz-I-m-B-02262.21; 22) circa 1 km nord – vest de satul Pietroasa Mică, au fost identificate o așezare și un cimitir de la începutul fazei târzii a epocii bronzului. Din cimitir au fost cercetate 64 de morminte, majoritatea de înhumăție (două erau de incinerății în urnă), cu scheletele, de regulă, chircite pe stânga sau pe dreapta, orientate predominant cu capul spre nord – vest, având în inventar cești cu o toartă supraînălțată, cești mari cu toarta sub margine, vase de ofrandă = urne cu gâtul în formă de pâlnie, corpul tronconic și fundul ascuțit, cu apucători tubulare pe partea inferioară a corpului, pixide (vase globulare cu capac), obiecte de bronz – brățări, coliere, inele de buclă, butoni discoidali perforați, pandantine semilunare -, mărgele de chihlimbar, un fragment de pumnal din bronz, resturi de ofrande – oase de porc, de bovine sau de ovicaprine. Unele morminte aveau bolovani puși în groapă, altele aveau groapa împrejmuită pe nivelul de călcare (de la care se

⁸. Matei Sebastian, în *Buzău mică enciclopedie istorică*, Buzău, 2000, p. 71

⁹. Morminte săpate în stâncă au fost descoperite și cercetate și pe Dealul Colarea din satul Fântânele, comuna Năeni

săpa groapa) cu pietre de diferite dimensiuni (ringuri). În vecinătatea mormintelor se aflau două gropi puțin adânci în care s-au găsit bucăți mari de chirpic, cioburi, cărbune, cenușă, râșnițe sparte, datând din fazele târzii ale culturii Monteoru, dovezi ale unor practici specifice ceremoniilor funerare¹⁰. Pe *Gruiu Dării* (Bz-I-m-B-02261.04) au fost descoperite mai multe nivele de locuire aparținând fazelor finale ale culturii Monteoru. În *Pilești* (Bz-I-m-B-02262.23) au fost recoltate fragmente ceramice specifice culturii Monteoru; în *Poiana Crudului* (Bz-I-m-B-02262.15), lângă locul tezaurului, au fost cercetate vestigii unei aşezări monteorene din care au fost recoltate cești globulare cu o toartă sau cu două toarte trase din buză, vase cu corpul cilindric, unelte din silex, piatră sau os etc.; aşezarea se întindea până pe malul stâng al torrentului Urgoaia. Pe *Cămălin*, în via lui *Drăghici* (Bz-I-m-B-02262.08; 09), au fost recoltate fragmente ceramice din cești cu o toartă și din vase globulare, lame și răzuitoare din silex, dăltițe din piatră șlefuită, un fragment de topor din granit șlefuit, toate provenind dintr-o aşezare a creatorilor culturii Monteoru, cea mai avansată cultură din civilizația bronzului în acest spațiu. Vestigii ale epocii bronzului se găsesc și la V - SV de fostul cătun *Urgoaia* (Bz-I-m-B-02265.26; 27) și *Pe drumul lui Puche* (Bz-I-m-B-02265.21), la ieșirea din Pietroasa de Sus spre Dealul Alexandru.

Pe piscul strâmt de la *Coasta Rusului* (Bz-I-m-B-02262.19) au fost descoperite obiecte din ceramică – tigaiță cu umbo, fragmente de castroane de culoare neagră lustruite, cu buza invazată canelată, decorate cu triunghiuri imprimate cu șnurul răsucit, fragmente din vase tronconice cu apucători semicirculare sub ecuator, specifice etapei finale a culturii Basarabi (sec. 8 – începutul sec. 6 î. Chr.), din prima epocă a fierului Hallstatt. Pe *drumul pădurii* (Bz-I-m-B-02262.20) sub platoul *La Șapte Frați* ploile din primăvara anului 1974 au scos la iveală un mormânt de înhumăție din inventarul căruia au fost recuperate două brățări din bronz, una cu corpul masiv și cu capetele libere plate, cealaltă din sărmă de bronz pătrată în secțiune cu capetele despicate întoarse în două verigi închise, ambele specifice etapei finale a culturii Basarabi. Pe izlaz *În Dogaru* (Bz-I-m-B-02262.20) a fost cercetată o groapă în care era depus un schelet de ovicaprină lângă care se aflau vase atribuite fazei finale a culturii Basarabi. În *Valea Bazinului* (omis din listă, propus Bz-I-m-B-02265.28) au fost recoltate fragmente ceramice din prima epocă a fierului Hallstatt. În *vatra satului Pietroasa de Jos la Școala Generală nr. 2* (Bz-I-m-B-02263.04) au fost cercetate două locuințe îngropate, una de formă rectangulară, cealaltă în formă de pară, cu partea îngustă orientată spre nord unde era amenajată intrarea; ambele aveau podeaua simplă amenajată prin bătătorire. În umplutură se aflau oase de animale și păsări, cărbuni, pietre, unele trecute prin foc, numeroase fragmente ceramice lucrate la mâna din pastă aspră, de culoare cărămiziu – maronie la exterior, cu miezul negru, unele decorate cu caneluri oblice sau cu linii incizate; între acestea erau fragmente de buze de vas evazate, o toartă groasă cu profil neregulat trasă din buză, un buton de capac. La partea superioară a gropii fiecărei locuințe, pe toată suprafața, erau pietre de dimensiuni mici și medii, care fixau, probabil, acoperișul amenajat din tulpini de plante.

În *marginea de sud a satului Clondiru de Sus* (Bz-I-m-B-02216.02) la est de Gârla Cazăcii, în punctul Fundu Cazăcii în dreptul casei lui Glej, a fost descoperit un mic depozit de obiecte din bronz din care a fost recuperat un vârf de sulită specific primei epoci a fierului, Hallstatt.

¹⁰. A. Oancea, în *Dacia*, NS, 25, 1981, p. 131 – 191; se pare că au existat și *saltaleoni* din aur

Pe *Gruiul Dării* (Bz-l-m-B-02261.03), unde străjuiește depărtările singura cetate dacică cu zid de piatră din Curbura Carpaților, pe *terasele de sub Grui* (propus BZ-l-m-B-02261.06), la *Fântâna lui Carpen*¹¹ (Bz-l-m-B-02265.24; 25), la *Puțul lui Giuroiu* (Bz-l-m-B-02265.09), între *Școala și Biserică din Pietroasa Mică* (Bz-l-m-B-02262.06; 07), în *Via Nedelcu* (Bz-l-m-B-02262.18; 17), *Pe drumul lui Puche* (Bz-l-m-B-02265.19), în *Via Frunzescu* (Bz-l-m-B-02265,15), la *Puțul lui Cârnu – Puche* (Bz-l-m-B-02265.04), în *Valea Bazinului* (Bz-l-m-B-02265, omis), la *Nicușor Șerpoianu* (Bz-l-m-A-02263.01), azi Grădinița, cei mai vechi strămoși ai noștri cunoscuți de istorie, geto-dacii, ne-au lăsat moștenire de preț vestigiile unei civilizații foarte avansate, creată de o societate evoluată și viguroasă, capabilă să înfrunte cea mai mare putere a vremii – Imperiul roman. O civilizație în care viața spirituală ocupa un loc de frunte, atât de important încât creatorii ei au simțit nevoie să consacre toată cetatea din Gruiu Dării practicilor rituale.

Primele informații despre cetatea de la Gruiu Dării, Pietroasa Mică, în literatura științifică românească apar la Basil Iorgulescu, în celebrul său *Dicționar*, unde menționează existența unui „*platou în C. Șarânga, c. Clondiru, acoperit de vii, fâneață și izlaz; are o carieră de piatră. Tot pe acest platou se văd ruinele unei vechi cetăți numită Negru Vodă*”¹². Cea mai veche menționare a cetății se află într-o scrisoare trimisă în decembrie 1847 de Antoine Kurz din Brașov lui Joseph Arneth, custodele Cabinetului de Antichități din Viena, în care semnalează prezența unei fortificații în satul Pietroasa de Jos [castrul] și a unei cetăți în deal [cetatea dacică de la Gruiu Dării]¹³, fără alte precizări. În anul 1940 prof. univ. dr. Ion Nestor menționează Gruiu Dării ca așezare întărิตă geto-dacică. În anul 1970, la solicitarea lui Victor Teodorescu, arheolog șef de secție la Muzeul de Istorie și Arheologie al Județului Prahova, Ploiești, unde lucram atunci, am executat în colțul de nord - est al cetății un sondaj restrâns, 1,00 x 0,50 m, recoltând o importantă cantitate de fragmente ceramice, două fusaiole, o cute din gresie, o scoabă și câteva cuie din fier, o sârmă din bronz și o monedă histriană cu efigia lui Ianus. Toate materialele au fost preluate de Victor Teodorescu și au rămas la muzeul din Ploiești. În anul 1999, în timpul unei deplasări pe cetatea din Grui împreună cu prof. univ. dr. Mihalache Brudiu, de la Facultatea de Istorie, Filologie și Teologie a Universității Dunărea de Jos - Galați, am găsit o statuetă antropomorfă din lut căzută din peretele secțiunii care a tăiat zidul de incintă.

Anul 1974 marchează începutul unei noi etape în evoluția sitului de la Gruiu Dării: Facultatea de Istorie a Universității București a deschis aici un Șantier Școală pentru studenții săi. Susținut de Muzeul Județean Buzău și de Stațiunea de Cercetări Viti - Vinicole Pietroasa, șantierul, care avea ca obiectiv cercetarea cetății de la Gruiu Dării, era coordonat de prof. univ. dr. Florența Preda și conf. univ. Vasile Dupoi. Cu mici întreruperi - 1981, 1986, 1988, șantierul a funcționat până în anul 1989, practica efectuată aici contribuind la formarea multora dintre viitorii arheologi care lucrează astăzi în instituții de profil.

După o întrerupere de 11 ani, între 1999 - 2000, șantierul Gruiu Dării și-a reluat activitatea în anul 2001 sub patronajul Muzeului Județean Buzău, fiind coordonat de prof. univ. dr. Vasile Dupoi, de la Universitatea București și dr. Valeriu Sârbu, șef de secție la Muzeul

¹¹. Fântâna Știubeu, cum era cunoscută în 1892, cf. Basil Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al Județului Buzău*, Editura Socec, București, 1892, p. 387

¹². Basil Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al Județului Buzău*, Editura Socec, București, 1892, p. 267

¹³. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, în A. Odobescu, *Opere, IV*, ediția M. Babeș, București, 1976, Variante, note, comentarii, p. 960, 979.

Dunării, Brăila. Din actualul colectiv de cercetare fac parte drd. Sebastian Matei, Daniel Costache - Bolocan, ambii de la Muzeul județean Buzău și drd. Dan Ștefan de la Universitatea București.

Cercetările din ultimii doi ani au dus la confirmarea ipotezei deja formulate conform căreia locuirile din epoca pietrei, epoca bronzului și din Laten-ul geto - dacic de pe platoul Gruiu Dării s-au extins și pe terasele de la poalele cetății coborând până în vatra actuală a satului Ochiu Boului / Pietroasa Mică.

Locuirea dacică din Grui a început cândva în secolul IV î. Chr și a durat până după cucerirea Daciei de către romani la începutul secolului II d. Chr.¹⁴ Apărată natural dinspre sud și est, cetatea dacică a fost fortificată, se pare, în secolul I î. Chr., cu un zid gros de 2 m pe laturile de vest și nord¹⁵, ceva mai expuse datorită pantei mai ușoare a terenului. În epoca dacică, după ce a fost folosită un timp ca așezare, cetatea a devenit centru de cult, frecventat, foarte probabil, de locitorii multor așezări din zonă. În această vreme sunt amplasate pe platoul cetății numeroase complexe cu caracter ritual, amenajate sub forma unor movilierringuri cu depunerii successive constând dintr-o mare aglomerare de materiale arheologice. Vasele ceramice autohtone lucrate la roată – ceașca, castronul, fructiera, pithoi – vase de provizii mari sau mijlocii¹⁶, ceramică de import – amfore, boluri, cupe, kantharoi provenind din centre grecești și romane, obiectele din lut lucrate la mâna – borcane, cătui, fusaiole, greutăți pentru războiul de țesut, figurine antropomorfe și zoomorfe, unelte, arme, podoabe, piese de harnăsament confectionate din fier, bronz sau argint, monede locale și străine, râșnițe, arcere, ghiulele de catapulse, perle din sticlă colorată¹⁷ au fost depuse din belșug în ringuri, împreună cu numeroase fragmente, unele de mari dimensiuni, de chirpic din pereți de locuințe incendiate; de asemenea, frecvent au fost amenajate pe loc sau aduse și depuse vetre¹⁸ folosite în cadreu ceremoniilor de cult cărora le erau dedicate aceste amenajări.

După cucerirea Daciei de către romani în anul 106 d. Chr., dacii liberi își duc traiul, în secolele II – III, în diferite puncte, lăsând urme pe platoul *La Nedelcu* (Bz-I-m-B-02262.17), circa 300 m est de școală din Ochiu Boului, sau la sud de castru, în curtea preotului Nicușor Șerpoianu (Bz-I-m-B-02263.01), azi Grădinița de copii. Din așezarea dacilor liberi de la Nedelcu (este posibil ca în zonă să existe și o necropolă contemporană) provine partea superioară a unei amfore carpice, cenușie, lucrată la roată. La Nicușor Șerpoianu au fost cercetate două complexe arheologice, un bordei și o groapă, în care s-au găsit fragmente ceramice de culoare cenușie și galben-cărămizie fină, unele lucrate la mâna altele la roată, provenind din borcane cu pereți groși, cu gura puțin evazată și fațetată, decorate cu brâu alveolat și din alte vase specifice culturii carpice din secolele II - III d. Chr¹⁹.

Această evoluție, permanent ascendentă, atinge un prim apogeu în secolul IV după Christos, când, în jurul anului 328 (324 – 330), este construit aci, la Pietroasa, castrul lui

¹⁴. Vasile Dupoi, Valeriu Sârbu, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele - Gruiu Dării, județul Buzău*, vol. I, Buzău, 2001; V. Sârbu, S. Matei, V. Dupoi, *Pietroasele - Gruiu Dării. Incinta dacică fortificată (II)*, Monografie arheologică, Buzău, 2005;

¹⁵. Valeriu Sârbu, Sebastian Matei, Vasile Dupoi, op. cit., p. 10 - 14

¹⁶. Pentru vasele de provizii stampilate de la Gruiu Dării, Florenta Preda, *Ceramica stampilată din așezarea getică de la Pietroasele, județul Buzău*, în *Mousaios*, II, 1978, p. 13 - 21

¹⁷. Valeriu Sârbu, Sebastian Matei, Vasile Dupoi, op. cit., p. 15 – 41; Matei Sebastian, op. cit.;

¹⁸. Valeriu Sârbu, Sebastian Matei, Vasile Dupoi, op. cit., p. 16 - 17

¹⁹. E. M. Constantinescu & colab., *Şantierul arheologic Pietroasele*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice* (mai departe CCA), Campania 2000, p. 180

Constantin cel Mare (306 - 337), o fortificație inexpugnabilă în acea vreme, cu dimensiuni impresionante, 156 x 134 m, și ziduri groase de trei metri înalte de șapte – opt metri, fiind absolut imposibil de cucerit de către hoardele barbare cu mijloacele de care dispuneau atunci.

Primul care culege și consemnează informații despre *castrul roman târziu de la Pietroasele* (Bz-I-m-A-02263.02) este Al. I. Odobescu în anul 1866, când s-a deplasat în localitate²⁰ pe urma marelui tezaur *Cloșca cu puii de aur*. Cu această ocazie, prestigiosul savant a făcut primele și singurelor sondaje arheologice pe care le-a executat vreodată în teren, știut fiind că el a fost *mare arheolog de cabinet*²¹. Prin aceste sondaje, Odobescu, surprins să descopere ruinele unei fortificații romane care se vedea atunci circa un metru și jumătate deasupra solului, a recuperat primele materiale arheologice din castrul de sub Dealul Istrița, cu scopul declarat de a le prezenta împreună cu marea tezaur *Cloșca cu puii de aur* la Expoziția Universală ce se organiza în anul următor la Paris. După propria mărturisire, consemnată în capitolul II al volumului III din monumentala sa lucrare dedicată Tezaurului de la Pietroasa²², unde apar primele informații despre dimensiunile castrului, înălțimea păstrată a zidurilor, tehnica de construcție, materialele folosite, densitatea și amplasamentul gospodăriilor și amenajărilor existente atunci pe suprafața fortificației etc., Odobescu a practicat sondaje în patru puncte ale acesteia: **a.** în colțul de nord-est²³ (azi gospodăria urmașilor lui Alexandru Georgescu); **b.** pe zidul de sud, în dreapta intrării principale, cum o numește el (azi gospodăria familiei Chelaru²⁴); **c.** aproximativ în centrul incintei²⁵ (cam în gospodăria urmașilor lui Lică Bărbulescu al lu' Mățaru) și **d.** la intersecția a două drumuri care străbat castrul de la sud la nord și de la est la vest (azi gospodăria Gheorghe Onuțoiu)²⁶. Conform acestor sondaje, în colțul de NE ar fi existat fundațiile unui turn de colț rotund²⁷. În secțiunile executate, Odobescu a descoperit „amestecate cu multă cenușă, pietre de construcție, cărămizi, vase din lut grosier, fragmente de butelii din sticlă, vase, arme și bucăți de metal, doi piepteni mici și o daltă din os, numeroase râșnițe din piatră, multe oase de animale domestice, câteva bucăți de lemn putrezit și, în fine, o mică monedă de bronz cu efigie imperială”, post-constantiniană, nedescifrată deoarece era foarte alterată. „Fără nici o îndoială aici a existat o mică fortăreață,

²⁰. Prima vizită a lui Odobescu la Pietroasa a avut loc în toamna anului 1861 când l-a însoțit pe savantul german Franz Bock care, venit la București să caute o coroană bizantină, a fost fascinat de tezaurul aflat atunci în muzeul de la Liceul național Sf. Sava, a venit să vadă locul descoperirii, a fotografiat tezaurul și intenționa chiar să-l publice, cf. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, vol. I, Paris, 1889, p. 34; idem, în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 116. Pentru prima semnalare a castrului vezi nota 3.

²¹. Mircea Babeș, în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 8, 11

²². A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, vol. I – III, Paris, 1889 – 1900

²³. Atunci pe acel loc exista casa lui Ion Văsioiu, cf. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în *Albumul de stampe*, Academia Română, București, Ed. Socec & as., 1875, pl. XVII, nr. 10; și A. Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 977

²⁴. Strămoșul lor, Constantin Chelarul, avea gospodăria pe același loc, cf. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în *Albumul de stampe*, 1875, pl. XVII, nr. 2; și în A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 977

²⁵. În 1866 pe acel loc se afla casa lui Ianachie (?) Văsioiu, cf. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în *Albumul de stampe*, 1875, pl. XVII, nr. 9; și în A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 977

²⁶. În 1866 pe locul respectiv erau două coșare de porumb, cf. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în *Albumul de stampe*, Academia Română, 1875, pl. XVII, nr. 12; și în A. Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 977

²⁷. Alexandru Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome IIIeme, Paris, 1900, p. 19 - 20 și fig. 2. Amplasamentul sondajelor, turnul rotund din colțul de nord - est, drumurile care străbăteau suprafața fortificației, amplasamentul celor 11 locuințe cu anexe și limitele gospodăriilor, două magazii de porumb (coșare) (suprafețele hașurate) apar pe planul executat de Pamfil Polonic, celebrul colaborator apropiat al marelui savant; cf. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în *Albumul de stampe*, Academia Română, 1875, planșa XVII, cu detalii; și în Al. Odobescu, *Opere*, IV, ediția M. Babeș, București, 1976, p. 977

*un post avansat, un castellum, de unde puteau fi urmărite mișcările inamicului în câmpie. Nu este nimic surprinzător că acest castel, ale cărui resturi atestă o distrugere violentă, a trecut succesiv de la romani la goți și că a apartinut, în aceste momente de agitație (provocată de impactul loviturii dată de huni în anul 375 neamurilor gotice – ostrogot și vizigoți -, alanilor și sarmaților care trăiau la nord de Marea Neagră), unei bande aventuroase de sarmați, pe care Athanaric a trebuit să-i izgonească pentru a se putea stabili în acest refugiu sprijinit de munte*²⁸. (Traducerea textului E. M. C.). Obiectele arheologice descoperite de Odobescu în aceste sondaje au fost expuse împreună cu marele tezaur de la Pietroasele în Expoziția Universală de la Paris în anul 1867, expoziție la care România a avut unul din cele mai interesante pavilioane, *Cloșca cu puii de aur* stârnind un imens interes²⁹. Nu știm unde au ajuns după expoziție și ce s-a întâmplat cu obiectele descoperite în 1866. La vremea respectivă ruinele zidurilor castrului se vedea încă pe înălțime de circa 1,50 m, în ciuda faptului că în anii 1836 – 1838 fuseseră intens exploataate de țărani care extrăgeau și căru piatră pentru construirea Seminarului Episcopal³⁰, pentru refacerea podului peste Câlnău³¹ (primul pod de piatră din Țara Românească, construit în 1831 și luat de ape în 1835³²) și pentru edificarea cheiurilor portului Brăilei. Materialele arheologice și informațiile culese i-au permis lui Odobescu să dateze fortificația de la Pietroasele în secolul IV d. Chr.

În anii '50 ai secolului XX un grup de membri ai Comisiei pentru Studierea Istoriei Poporului Român a Academiei României, sub conducerea prof. univ. dr. Ion Nestor³³, a făcut o deplasare la Pietroasele pentru a constata stadiul în care se aflau ruinele fortificației romane de aici la acel moment și pentru a încerca o datare. În 1952 membrii colectivului Șantierului Arheologic Poiana – Tecuci au făcut o excursie de studii la Pietroasele, sub conducerea prof. univ. dr. Radu Vulpe, ocazie cu care profesorul concluziona că „mortarul amestecat cu cărămidă pisată și ceramica culeasă de la suprafața terenului prezintă caractere romane târzii, poate din sec. IV e. n.”³⁴, confirmând datarea lui Odobescu. Oscilând între atribuirea castrului împăratului Traian, în 1958, sau epocii constantiniene, în 1968, Dumitru Tudor optează în final pentru epoca lui Constantin cel Mare: „castrul roman de la Pietroasele, după tehnica zidăriei și

²⁸. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome IIIeme, Paris, 1900, p. 20 - 21; idem în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 728 - 729

²⁹. Pavilionul românesc, organizat sub coordonarea lui Al. Odobescu, comisar general din partea Guvernului român, a fost vizitat de un foarte numeros public, francezi și străini, însuși împăratul Franței Napoleon al III-lea, prieten și susținător al Principatelor Unite, a onorat cu prezența sa pavilionul nostru, dar reprezentantul Turciei l-a ocolit, deoarece Odobescu scrisese pe frontispiciul acestuia **ROMÂNIA**, sugerând participarea noastră la Expoziția Universală ca stat de sine stătător, cu zece ani înainte de obținerea Independenței de Stat, la 9 mai 1877.

³⁰. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 1; idem, în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 83; idem, *Le Trésor de Pétrossa, Notice descriptive et historique*, p. 1, în Al. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 737; idem, *Studie asupra Tezaurului de la Pietroasa. Istoria descoperirii*, în Al. Odobescu, *Opere*, IV, p. 889

³¹. A. Odobescu, op. cit. t. Ire, p. 6; idem, în Al. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 88; idem, *Le Trésor de Pétrossa, Notice descriptive et historique*, p. 6, în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, p. 742; idem, *Studie asupra Tezaurului de la Pietroasa. Istoria descoperirii* (în limba română), în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, p. 890

³². Informație comunicată de prof. univ. dr. Aneta Boiangiu la Sesiunea anuală a Muzeului Județean Buzău 1983.

³³. Profesorul Ion Nestor a fost la Pietroasele între cele două războaie mondiale, posibil imediat după descoperirea tezaurului de monede din Via Ardelenilor, în 1939, când a văzut, probabil, și cetatea din Gruiu Dării pe care o menționează în 1940 (vezi supra). Cu această ocazie se pare că a executat un sondaj la locul descoperirii tezaurului din Via Ardelenilor, în Arhiva Institutului de Arheologie București existând o fotografie cu imaginea unor săpături arheologice la Pietroasele, fără alte precizări. În imagine, reprodusă în volumul colectiv „*La poalele Istriței PIETROASELE – monografie*”, Editura Anastasia – Ina, Buzău, 2002, p. 27, personajul din stânga, cu pălărie și mustăță, poate fi chiar profesorul I. Nestor.

³⁴. Radu Vulpe, în *SC/IV*, III, 1952, p. 217

monedele (sec. al IV-lea) descoperite în el, aparține tot epocii constantiniene”³⁵. Pentru aceeași datare optase, un an mai înainte, și Ecaterina Dunăreanu – Vulpe³⁶.

În august 1973 un colectiv de arheologi condus de dr. Gheorghe Diaconu, cercetător științific și director adjunct al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” București, a deschis **Șantierul Arheologic Pietroasele**. Șantierul era patronat științific de un grup de academicieni condus de prof. univ. dr. Ion Nestor³⁷. Din colectivul șantierului împreună cu dr. Gheorghe Diaconu făceau parte Eugen – Marius Constantinescu și **Vasile Drămbocianu** de la Muzeul Județean Buzău, Magda Tzony și Ioana Bogdan – Cătăniciu de la Institutul de Arheologie București. În anii care au urmat, pentru o perioadă, din colectiv au făcut parte Radu Harhoiu, cercetător științific și Monica Mărgineanu Cârstoiu, arhitectă, ambii de la Institutul de Arheologie București, iar între 1986 - 1989 la lucrări a participat Bogdan Filipescu, arheolog la Muzeul Județean Ilfov.

În primii ani de activitate a șantierului cercetările s-au desfășurat pe teritoriul castrului în trei sectoare: Sectorul **A** = colțul de sud – vest, în curtea primăriei și alături la Victoria Petrescu; Sectorul **B** = colțul de sud – est, pe un teren al primăriei care aparținuse preotului Constantin Frâncu și în curtea Mariei Potec³⁸; Sectorul **C** = colțul de nord – vest, pe ulița din spatele gospodăriei lui Grigore Enache zis Gogu Țesătoru și în curtea casei vechi a soției lui, Aurelia Enache, fiica lui Gheorghe Constantinescu, urmașul proprietarului gospodăriei amplasată chiar pe colțul de nord – vest al castrului³⁹. Cercetările din cele trei sectoare au scos la lumină portiuni din zidurile castrului, inclusiv colțul de nord – vest al acestuia, unde nu există turn, două fragmente din zidul de sud - una între clădirea primăriei și șosea, cealaltă spre colțul de sud – est, în fața Căminului Cultural și a Magazinului Universal, care, restaurate, astăzi sunt vizitabile. Prin aceste cercetări au fost descoperite locuințe și anexe alinate în apropierea sau adosate zidurilor, din care a fost recoltat un bogat și variat inventar arheologic: vase din ceramică lucrate la roată întregibile, obiecte din ceramică – fusaiole, greutăți pentru războiul de țesut, creuzete pentru topit și turnat metale prețioase și semiprețioase, un fragment de opaiț smălțuit, unelte și ustensile din os, fier și bronz, podoabe, accesorii vestimentare, râșnițe, cute de ascuțit, monede romane, una emisă de Valens în anul 375 etc. Au fost precizate stratigrafia internă și externă a fortificației – fazele de locuire, relațiile dintre fortificație și celealte obiective arheologice din zonă, materialele folosite și tehnica de construire a fundațiilor și zidurilor castrului, au fost decelate unele aspecte din edificarea și evoluția acestuia⁴⁰. Rezultatele cercetărilor au confirmat datarea propusă de A. Odobescu: castrul de la Pietroasele a fost construit și a funcționat în secolul IV d. Chr⁴¹. S-a pus, astfel, capăt unei controverse științifice care dura de multe decenii.

³⁵. Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, ed. a II-a, București, 1958, p. 143 – 144; idem, ibidem, ed. a III-a, București, 1968, p. 257

³⁶. Ecaterina Dunăreanu – Vulpe, *Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1967, p. 48 - 49

³⁷. Profesorul Ion Nestor a revenit la Pietroasele în septembrie 1973, la circa o lună de la deschiderea șantierului arheologic.

³⁸. Gospodăria strămoșului său Voinea Potec exista în 1866 și este menționată pe planul lui A. Odobescu din *Albumul de stampe* tipărit în 1875, planșa XVII, nr. 1

³⁹. Construită după 1866, încrucișându-se pe planul publicat în *Albumul de stampe* din 1875

⁴⁰. Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 1055 - 1072; Gh. Diaconu, M. Tzony, E. M. Constantinescu, V. Drămbocianu, *L'ensemble archéologique de Pietroasele*, în *Dacia*, N. S., XXI, 1977, p. 199 – 220; Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în *Mousaios*, III, 1981, p. 35 - 40

⁴¹. Gh. Diaconu, în A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 1062 – 1063; Gh. Diaconu și colab., în *Dacia*, XXI, 1977, p. 199 – 220, *passim*; Gh. Diaconu, în *Mousaios*, III, 1981, p. 37 – 38;

În anul 1978 s-au executat cercetări pe ulița din fața gospodăriei lui Isidon Văsioiu⁴², iar în 2008 a fost deschis un nou sector de cercetare, Sectorul D, în zona de nord – est a castrului, fiind practicate două secțiuni în gospodăria familiei Alexandru și Maria Tudorică⁴³, la circa 40 m vest de zidul de est⁴⁴. În Sectorul D au fost cercetate complexe arheologice diverse: patru gropi, un fragment de podină din lut galben, o vatră, un fragment de embleton de la baza zidului fără parament, care stă pe fundația fătuită realizată din piatră legată cu mortar de var – nisip - cărămidă pisată, situația din acest punct fiind identică cu aceea constatată în sectoarele A, B și C. Din aceste complexe au fost recoltate: multă ceramică, chirpic, o piatră de râșniță, căramizi romane fragmentare, oase de animale și păsări. Pe nivelul *post – castrum* au apărut fragmente ceramice de culoare cenușie lucrate la roată din pastă cu pietricele și nisip cu bobul mare, specia ciment⁴⁵. Pe același nivel *post-castrum* în sectorul B a fost descoperit un pieptene din os din trei plăci decorat cu silueta unui porumbel⁴⁶, element creștin, datat la sfârșitul secolului IV, dar și un mormânt de înhumăție care avea ca inventar un vâscior globular cenușiu lucrat la roată din pastă aspră, decorat cu o incizie pe ecuator și o brătară din sărmă de argint cu capetele îngroșate, ambele mai târzii, datând din secolul VI d. Chr.⁴⁷

Rezultatele cercetărilor privind construirea castrului au pus în evidență folosirea unor tehnici bine puse la punct. Șanțurile de fundație, largi de 2,60 / 2,80 – 3,00 m, au fost săpate până la stâncă masivă, aflată la 1,20 – 2,60 m adâncime; acest șanț a fost umplut cu bolovani de dimensiuni mijlocii până la 0,70 – 0,80 m sub nivelul de călcare, peste care s-a depus mortar din var – nisip – cărămidă pisată – cărbuni în care au fost înecați bolovani până la fața solului, unde fundația a fost netezită; pe această față netedă, lată de 3,20 – 3,30 m, au fost zidite două paramente din pietre cioplite, ca două fețe de zid, una spre interior alta spre exterior, sprijinite de o schelărie din loazbe de lemn (trunchiuri despicate) susținute de propte din trunchiuri groase înclinate, fixate cu baza în pământ (au fost găsite gropile lor în interiorul și în exteriorul zidului), schelărie păstrată până la întărirea zidului; între aceste paramente s-a turnat *emblemtonul*, umplutura din mortar și piatră nefasonată. Zidul era lat de 3,00 m și înalt de 7 – 8 m. La construirea acestui zid de incintă s-au folosit peste 14.000 m³ de piatră și mortar, echivalent cu peste 17.500 de tone. Stratul de bolovani neleagați cu mortar de la fundul șanțului de fundație asigura evacuarea apelor pluviale de pe suprafața castrului. O asemenea construcție dovedește existența unui proiect elaborat de arhitecti cu experiență, aplicat exact de ofițeri și meșteri romani pricepuți⁴⁸, care au coordonat munca miiilor de lucrători folosiți la pregătirea materialelor – piatra cioplită și necioplită, varul, căramizile, loazbele, puse în operă

⁴². La 1866 acolo era casa și gospodăria lui Radu Petre Lungul, cf. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în *Albumul de stampe*, Academia Română, 1875, pl. XVII, nr. 8; și în A. Odobescu, *Opere*, IV, ediția 1976, p. 977

⁴³. Terenul care astăzi aparține familiei Tudorică, la mijlocul și în a doua jumătate a secolului al XX-lea a fost proprietatea lui Ion Niță.

⁴⁴. Din păcate, deși am avut o înțelegere verbală cu actualul proprietar, care a achiziționat recent terenul pe care se află colțul de nord-est al castrului de la un urmaș al lui Ion Niță, ulterior Rodrig Ionescu a refuzat colaborarea; refuzul lui ne-a împiedicat să executăm un sondaj exact pe colțul castrului, prin care am fi verificat informațiile consemnate de Al. Odobescu cu privire la existența unui turn de colț în această zonă.

⁴⁵. E. M. Constantinescu, Cătălin Dinu, *Şantierul arheologic Pietroasele, Campania 2008*, în *Mousaios*, XIII, 2008, p. 137 – 161; 147 și fig. 11, 13 / 1 - 2

⁴⁶. Gh. Diaconu, M. Tzony, E. M. Constantinescu, V. Drâmbocianu, *L'Ensemble Archéologique de Pietroasele*, în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 215 și fig. 21 / 1;

⁴⁷. Gh. Diaconu, M. Tzony, E. M. Constantinescu, V. Drâmbocianu, *L'Ensemble Archéologique de Pietroasele*, în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 214 și fig. 19 / 14;

⁴⁸. Gh. Diaconu și colab., *L'Ensemble Archéologique de Pietroasele*, în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 219; Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în A. Odobescu, *Opere*, IV, p. 1063

pentru realizarea formidabilei fortificații. Cel puțin o parte din lucrătorii care au participat la edificarea castrului trebuie să fi fost recrutați din rândul populației autohtone, aceștia muncind cot la cot cu soldații și lucrătorii romani⁴⁹.

În preajma formidabilei fortificații existau două așezări civile (Bz-I-m-A-02263.04), una spre est alta spre vest, în care viața zilnică se desfășura la un nivel elevat, exprimat, între altele, și de existența unui complex special – edificiul cu hipocaust / băile romane.

Executarea unor lucrări edilitare și gospodărești pe terenurile din jurul castrului spre nord până sub poala dealului și spre est până în Valea torrentului Vâjâitoarea, iar spre vest până în Valea torrentului Mățioana au scos la lumină diferite complexe arheologice din așezarea civilă, inclusiv fragmente din conductele de olane prin care erau alimentate cu apă castrul, așezarea civilă și edificiul cu hipocaust / thermele. În anii 2005 și 2008 au fost cercetate sistematic unele complexe arheologice din așezarea civilă pendinte de castru. Astfel, în anul 2005, în gospodăria lui Gicu lu' Țoacă și Ion Zăinescu, aflată la circa 100 m est de castru, au fost cercetate câteva complexe, unele conținând materiale arheologice din secolele IV – V specifice culturii Sântana de Mureș, altele din Evul Mediu timpuriu secolele VI – XI, iar altele mai târzii, din epociile modernă și contemporană. În 2008 în curtea Școlii Generale nr. 2 a fost cercetat un fragment de apeduct din piatră construit cândva la mijlocul secolului IV, distrus parțial de o locuință amenajată ulterior chiar peste traseul acestei instalații. Pe întreg spațiul ocupat în prezent de gospodăriile locuitorilor din satele Pietroasa de Jos și Pietroasa de Sus, în cursul executării unor lucrări gospodărești de către proprietari, au fost deranjate complexe arheologice care, după descrierea descoperitorilor, conțineau materiale aparținând orizontului Sântana de Mureș sau din secolele VI -XI.

Prin aceste descoperiri s-a conturat arealul ocupat de așezarea civilă din secolul IV pendinte de castul de la Pietroasele, cu cele două arii: una la nord și est de castru până sub deal și până la torrentul Vâjâitoarea (circa 100 metri est de edificiul cu hipocaust), cealaltă peste gârla Urgoaia / Pietroasa (la vest de castru), de-a lungul șoselei spre Greceanca până la Stațiunea Viticolă și până sub Dealul Alexandru.

În iulie 1976, în urma unei informații⁵⁰ am identificat / localizat *edificiul cu hipocaust / thermele* (Bz-I-m-A-02263.03), situat la 400 m est de colțul de sud-est al castrului, în gospodăria lui Ștefan / Fane Moldoveanu, unde am practicat imediat prima secțiune arheologică pentru cercetarea noului obiectiv. În anii următori, casa și terenul lui Fane Moldoveanu au fost achiziționate de stat și cercetările s-au extins după demolarea construcției⁵¹. În anul 2007, în zonă au fost achiziționate terenurile și gospodăriile care au aparținut lui Mitică Bratu și Mircea Capotă, sub care se află o parte din ruinele edificiului cu hipocaust, ceea ce deschide noi perspective cercetărilor viitoare.

Edificiul cu hipocaust / băile romane este o construcție impresionantă în concepție și fascinantă ca aspect, ale cărei culoare și încăperi erau pardosite cu plăci de marmură albă, peretii erau decorați în frescă cu culorile albastru, roșu, galben, verde și brun, iar ferestrele

⁴⁹. Gh. Diaconu și colab., *L'Ensemble Archéologique de Pietroasele*, în *DACIA*, NS, XXI, 1977, p. 219; Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în A. Odobescu, *Opere*, IV, p. 1063

⁵⁰. Primită de la locuitorul Alexandru Zaharioiu zis Sandu Zaroiu din cătunul Pe Vale al satului Ochiu Boului, azi Pietroasa Mică.

⁵¹. Gh. Diaconu și colab., *L'Ensemble Archéologique de Pietroasele*, în *DACIA*, NS, XXI, 1977, p. 204 - 206 și fig. 4, 8, 9; M. Tzony, *Termele de la Pietroasele*, în *Mousaios*, III, 1981, p. 41 - 49

erau închise cu vitralii din plăcuțe de sticlă multicolore fixate cu rame de plumb. Acest edificiu dispunea de bazine cu apă caldă și apă rece, de săli pentru exerciții și antrenamente, săli de muzică, de dans, de lectură, de odihnă, spații de lucru, bucătărie, sală pentru banchete etc. Întreaga construcție era încălzită printr-un sistem ingenios compus dintr-un focar *furnium* de mari dimensiuni, în care ardeau buștenii de lemn, de unde căldura circula prin canale amplasate sub pardoseala din cărămizi și mortar sprijinită pe stâlpisori din cărămizi pătrate *pilae* și prin bolti, precum și prin pereti în care erau incorporate țigle cu piciorușe *tegulae mammatae*, asigurând confortul dorit în fiecare colț al edificiului. Între cărămizile din *pilae* unele erau stampilate cu sigiliile *Legiunii a XI Claudia Pia Fidelis*, cantonată în acea vreme la Durostorum, azi Silistra, pe malul stâng al Dunării. În umplutura încăperilor edificiului au fost descoperite numeroase bucăți de marmură, fragmente de tencuială decorată *in fresco*, o conductă din tuburi / olane cu mufă, fragmente ceramice din vase de tradiție dacică lucrate la mână și la roată - oale, borcane, străchini, o cătuie cu buza alveolată, din forme provincial romane lucrate fie din pastă zgrunțuroasă – oala cu buza răsfrântă și sănțuită, căni, urcioare cu una sau două toarte, vase de provizii *Kraussengefässe*, fie din pastă roșie-gălbuiu fină - amfore și urcioare, unele smălțuite verde-oliv⁵².

Folosit, probabil, și ca locuință a comandanțului garnizoanei castrului, edificiul cu hipocaust era locul unde își petreceau după-amiezile, serile și zilele de sărbătoare comandanții unităților militare încartiruite în castrul de aici, dar și ingineri, arhitecti, reprezentanți ai administrației, negustori, alte persoane de vază din sistemul de fortificații numit *Valul lui Traian* sau *Brazda lui Novac de nord*. Este vorba de acel sistem defensiv construit de Constantin cel Mare pentru apărarea teritoriului de la nord de Dunăre recucerit de el probabil imediat după anul 323, când, pe de o parte, l-a înfrânt și l-a eliminat pe Licinius, cu care împărțise până atunci conducerea Imperiului roman, iar pe de alta, i-a respins pe goți și pe sarmați din Moesia, i-a urmărit peste Dunăre până la poalele unei coline acoperită de pădure deasă (Dealul Istrița?), unde l-a ucis pe regele *Rausimodus*, a capturat prizonierii, a decimat războinicii dușmani, iar pe cei care au supraviețuit i-a luat ostacăci⁵³. Sistemul defensiv *Brazda lui Novac de nord* începe la Hinova⁵⁴ lângă Drobeta – Turnu Severin, traversează Podișul Getic pe lângă Craiova, trece Oltul pe la Slatina, tăie Câmpia Română până la Ploiești și se termină la vest de Mizil⁵⁵. Este format dintr-un sănț amplasat spre nord și un val de pământ ridicat pe marginea de sud a sănțului din materialul săpat, pe creasta valului fiind instalată o palisadă de lemn. Din loc în loc de-a lungul valului erau amplasate turnuri de supraveghere în care locuiau soldații romani care asigurau paza sistemului. La capătul de răsărit, la est de Mizil, acest sistem se sprijinea pe castrul de la Pietroasele și pe turnul poligonal de la Barboși – Galați, fortificații care închideau culoarul dintre Carpați de Curbură și marele cot al Dunării de la gurile Siretului și Prutului.

Castrul și edificiul cu hipocaust de la Pietroasele, singurul ansamblu roman de asemenea amploare existent în Câmpia Română la peste 100 km distanță de Dunăre în interiorul teritoriului dacic, încorporează, pe de o parte, concepția și coordonarea romană, realizată prin prezența efectivă a militarilor, arhitectilor, constructorilor, meșterilor romani, iar pe de altă parte, munca concretă a populației locale daco-romane, care a contribuit la

⁵². M. Tzony, op. cit., p. 44 – 45 și fig. 2

⁵³. Zosimos, *Istorie contemporană*, II, 21, în *Fontes Historiae Daco – Romane*, II, București, 1970, p. 307; comentariul la Eugen - Marius Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 63

⁵⁴. Unde se sprijină pe un castru asemănător cu cel de la Pietroasele, de dimensiuni mai reduse

⁵⁵. D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. III-a, 1968, p. 251 - 258

extragerea, transportul, pregătirea și punerea în operă a materialelor de construcție. Prezența efectivă a elementului roman în această zonă, ca și în întreg teritoriul reanexat de Constantin cel Mare la nord de Dunăre după 328, a marcat un moment decisiv în aprofundarea procesului de romanizare și creștinare a populației autohtone, etapă esențială în formarea poporului român și a limbii române⁵⁶, centrul de la Pietroasele având și rol de iradiere a acestui proces în spațiul înconjurător.

Castrul, thermele și așezarea civilă - arealul de est, erau aprovizionate cu apă din două izvoare captate, unul la circa 1,0 km nord – vest de castru, pe valea pârâului Urgoaia / Pietroasa, celălalt la circa 700 m nord de therme, sub poala de vest a dealului Cămălin din actualul cătun Pe Vale, component al satului Ochiu Boului / Pietroasa Mică. De aici apa era dirijată spre cele trei obiective prin *două conducte de olane* din lut ars smălțuite verde – oliv pe interior⁵⁷. Prima conductă, cu două coloane, aducea apa în castru și în așezarea civilă⁵⁸ din izvorul aflat pe Valea pârâului Urgoaia; cealaltă, cu o coloană, aducea apa bogatului izvor de sub Cămălin în partea de răsărit a așezării civile și la edificiul cu hipocaust / therme.

Între 1975 și 1989 au fost descoperite mai multe segmente din aceste conducte. Astfel, în 1975, în timp ce se rectifica șanțul şoselei care traversează castrul spre deal, în dreptul casei familiei Isidon Chiriac, cam la 45 m sud de zidul de nord, a apărut o porțiune din conductă de olane din lut cu două coloane. În același an și apoi în 1977, în timp ce se săpau șanțuri pentru reamplasarea conductei metalice care alimentează satul Pietroasa de Jos cu apă din bazinul vechi, construit în 1934 – 1935, au apărut fragmente din conductă de olane în trei puncte: a. în spatele casei lui Ion Anton zis Bitoacă; b. pe panta dealului spre bazin circa 100 m mai sus de casa lui Bitoacă și c. la vest de intersecția şoselei spre Ochiu Boului cu drumul ce duce spre Cișmeaua lui Mușat. În anii 2003 – 2005 în secțiunea practicată în cadrul cercetărilor sistematice în sectorul Valea Bazinului, aflat la circa 600 m nord - vest de castru pe valea torrentului Urgoaia / Pietroasa, acolo unde în timpul construirii castrului au funcționat lagărele de muncă în care s-a scos și s-a fasonat piatra, s-au pregătit cărămizile, varul și loazbele de lemn folosite la construcție, au apărut mai multe fragmente de olane, care provineau din segmente ale conductei distruse anterior. Conductă de olane din lut care aducea apa din izvorul de sub Cămălin la edificiul cu hipocaust a fost identificată în anul 1976, în timp ce se amenaja drumeagul din spatele gospodăriilor lui Costică Voinea și Mircea Capotă, cea din urmă suprapunând în parte construcția romană. Ulterior, fragmente din această conductă au fost localizate la marginea de sud a cătunului Pe Vale, pe terenurile aparținând lui Sandu Zarioiu și Constantin Enache zis Tache Șerbu. În așezarea civilă apa era distribuită printr-un sistem combinat format dintr-un apeduct săpat în blocuri de piatră unite cu mortar fin din var - nisip mărunt, cu scocul sau canalul de scurgere a apei acoperit / protejat cu cărămizi sau plăci de piatră și din conducte de olane din lut smălțuite verde-oliv pe interior⁵⁹. În anul 2008 în curtea Școlii Generale nr. 2, sub coasta dealului, a fost descoperit un fragment

⁵⁶. E. M. Constantinescu, op. cit., p. 35 - 39

⁵⁷. Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în A. Odobescu, *Opere, IV*, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 1058, 1063; M. Tzony, op. cit. p. 43

⁵⁸. Vezi și Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în A. Odobescu, *Opere, IV*, ed. 1976, p. 1058, 1063; Gh. Diaconu și colab., *L'Ensemble Archéologique de Pietroasele*, în *DACIA*, NS, XXI, 1977, p. 204, 206, 219

⁵⁹. Prezența smalțului verde – oliv pe interiorul olanelor din lut este importantă pentru datarea obiectivului. Până în prezent au fost descoperite în castru și therme obiecte din ceramică smălțuite verde – oliv, verde – gălbui sau verde – maroniu, între care urcioare, căni cu una sau două toarte, un opai fragm. datând din secolul IV d. Chr., iar în pardoseala din cărămizi și mortar a unei încăperi a edificiului cu hipocaust un canal de evacuare din olane asmănătoare cu cele din

din acest apeduct din piatră, lung de aproape 9,00 m, cu un cămin-decantor din care se schimba direcția coloanei principale din piatră și se ramifica o conductă de olane. Apeductul din piatră a fost tăiat și dezafectat de o locuință amenajată la sfârșitul secolului IV sau la începutul celui următor, în umplutura căreia a fost descoperit un fragment ceramic decorat cu roțiță dințată, element împrumutat din lumea romană⁶⁰.

În preajma castrului funcționau și patru cimitire: unul imediat la sud de castru, altul în sectorul administrativ al Stațiunii de Cercetare – Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Pietroasa, al treilea la ieșirea din satul Dara pe dreapta pârâului, al patrulea în Clondiru de Sus la Nicu Ivașcu și vecinii săi.

În anii 1957 și 1958 au fost descoperite întâmplător două morminte din cimitirul situat la sud de castru, Cimitirul 1 (Bz-l-m-A-02263.01). Primul mormânt a fost descoperit în curtea preotului Nicolae Șerpoianu (astăzi Grădinița de copii), aflată la 100 de metri sud de colțul de sud - est al castrului. Din inventarul acestui mormânt, Vicus Teodorescu, arheolog la Muzeul de Istorie și Arheologie al Județului Prahova, Ploiești, a recuperat o fibulă din bronz cu capete în formă de bulbi de ceapă⁶¹. Al doilea mormânt a fost descoperit în 1958 în curtea învățătorului Ion Constantinescu, la circa 80 de metri sud de fortificație. Din inventarul acestui mormânt au fost recuperate câteva fragmente ceramice, dar nu și un pieptene de os din trei plăci cu nituri de bronz, aflat în stare avansată de friabilitate. În cursul cercetărilor sistematice și / sau preventive din anii 1973 – 1988 au fost investigate alte 10 morminte de înhumăție din această necropolă, datează în secolele IV – V. Unul, descoperit în anul 1975 în gospodăria învățătorului Ion Constantinescu, avea în inventar un vas lucrat cu mâna, un cuțit din fier și un pieptene din os lucrat din trei plăci fixate cu nituri cilindrice de bronz⁶², tipic pentru cultura Sântana de Mureș - Cerneahov. Trei morminte în 1977, unul în 1978 și altele două în 1981, orientate N – S, căpăcate cu pietre, au fost descoperite pe locul actualului magazin universal din localitate⁶³, la circa 35 de metri de zidul fortificației; trei morminte descoperite în 1981 în grădina lui Ion Jiganie⁶⁴, la circa 50 metri sud de castru, datează în primul sfert al secolului V, între care unul, M 2, orientat V-E, fără inventar, a apartinut, cu mare probabilitate, unui creștin. Aceste descoperiri au confirmat deplin existența unui întins cimitir din secolele IV – V situat la sud de castru dincolo de șoseaua care străbate satul de la vest la est. Pe de altă parte, frecvențe lucrării gospodărești realizate de proprietarii din zonă în curțile și grădinile lor au distrus un număr de morminte, imposibil de precizat⁶⁵, în orice caz mai multe de 15 după

conductele localizate în teren; Gh. Diaconu, în A. Odobescu, *Opere, IV*, p. 1059; idem, în *Mousaios*, III, 1981, p. 38 și n. 16; M. Tzony, op. cit., p. 45 și fig. 2 / 6

⁶⁰. Gh. Diaconu, op. cit., p. 1059

⁶¹. V. Teodorescu, *Elemente paleocreștine în tezaurele de la Șimleul Silvaniei și Pietroasa (sec. IV)*, în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, I, Buzău, 1983, p. 78 – 92, pl. VI; Gh. Diaconu, în A. Odobescu, *Opere, IV*, ed. 1976, p. 1061 și n. 24 ; Gh. Diaconu, M. Tzony, E. M. Constantinescu, V. Drâmbocianu, op. cit., p. 207 și n. 12

⁶². Comunicat de E. M. Constantinescu la Sesiunea anuală a Muzeului Județean Buzău din 1975; vezi și Gh. Diaconu, în A. Odobescu, *Opere, IV*, ed. 1976, p. 1061 și n. 25; Gh. Diaconu și colab., op. cit., p. 207 și n. 13

⁶³. Gh. Diaconu și colab., op. cit., p. 207, menționate 5 morminte; Gh. Diaconu, *Morminte din secolul al V-lea e. n. de la Pietroasele*, în *Mousaios*, IV / I, Buzău, 1994, p. 125, n. 2, 6 morminte

⁶⁴. Gh. Diaconu, *Gräber des 5. Jhs. u. Z. von Pietroasa*, în *Dacia*, XXX, 1 – 2, 1986, p. 177 – 180; idem, *Morminte din secolul al V-lea e. n. de la Pietroasele*, în *Mousaios*, IV / I, Buzău, 1994, p. 125 - 131

⁶⁵. Două morminte au fost distruse de Fane Zecheru când și-a construit casa și și-a adus apă în curte, trei sau patru morminte au fost distruse de Niță Isidor, peste drum de Gică Rotărescu, când și-a amenajat o pivniță, în unul fiind mai multe vase sparte, nerecuperate, alte morminte au fost distruse când s-a construit bazinul din curtea fostei c a p și Dispensarul veterinar, iar altele au fost distruse cu ocazia introducerii conductelor de apă pe ulițele de la sud de șoseaua Greceanca – Șărânga, la est de gârlă

informații obținute ulterior distrugerii. Toate mormintele din această zona fac parte din Necropola sau Cimitirul 1, reperat de A. Odobescu în 1866, care, pe planul general al localității – al Văii Pietroasa, zice el, publicat în vol. I al monumentalei monografii menționează existența unor *Tombeaux antiques* / Morminte antice la sud de castru⁶⁶. Aceasta este necropola principală a castrului, amplasată pe latura cea mai accesibilă a fortificației pe axul intrării principale, conform obiceiurilor și tradițiilor proprii romanilor⁶⁷, fapt ce confirmă ipoteza prezenței trupelor romane în garnizoana castrului de la Pietroasa și în punctele de pază de-a lungul *Brazdei lui Novac de nord* inclusiv la est de Olt⁶⁸.

În ziua de 29 ianuarie 1976, inginerul Valeriu Popa, directorul Staționii de Cercetări Viti–Vinicole Pietroasa, m-a anunțat prin telefon că în Sectorul Administrativ al unității, unde se construia un bloc–cămin destinat găzduirii studentilor agronomiști veniți în practică, au fost descoperite niște morminte. Din acea zi timp de două luni, februarie și martie 1976, pe o vreme câinoasă, am cercetat primele treisprezece morminte⁶⁹ din ceea ce astăzi se numește Necropola 2 (Bz-I-m-B-02264), situată la circa 1,0 km sud – vest de castru. În septembrie același an am mai descoperit trei morminte din acest cimitir. Întrerupte mult timp, cercetările de la Pietroasele, în Necropola 2, în castru, în așezarea civilă și la edificiul cu hipocaust au fost reluate în anul 1999⁷⁰. Până în prezent în Necropola 2 au fost cercetate 45 de morminte, dintre care 3 de incinerare și restul de înhumare. În patru morminte de înhumare - M 6, 9, 10⁷¹ și 19⁷², au fost descoperite arme – două săbii, un *pillum* - vîrf masiv de suliță cu patru muchii și un *gladium* - sabie scurtă cu două tăișuri, deși Imperiul interziseaceastă practică. În șapte morminte au fost găsite monede romane depuse ca *obol la lui Caron* și alte două folosite ca podoabe în mormântul M 7, singurul din acest cimitir în care defunctul a fost depus chircit pe dreapta; toate monedele sunt emise în timpul împăratului Constantius II (337 – 361) între anii 353 / 354 – 361 la *officina* / monetăria din Aquae, în Gallia. Cele mai multe dintre mormintele cercetate au avut un bogat inventar format din vase și obiecte de lut - căni, borcane, castroane, străchini, fusaiole, fibule din bronz, argint sau fier, catarame din bronz sau fier, mărgele din sticlă, cornalină, lapis - lazuli, coral, chihlimbar, sticlă cu praf de aur, cercei, brățări, verigi, cuțitașe din fier, ofrande de ovi-caprine etc. Pe lângă depunerea de arme și monede în morminte, alte elemente de ritual particularizează Necropola 2 de la Pietroasele: defuncții înhumăți erau depuși între două poduri din scânduri groase și, cu două excepții, erau orientați sud – nord⁷³, adică invers decât orientarea obișnuită a mormintelor din necropolele culturii Sântana de Mureș, orizont căruia îi apartine acest cimitir. Monedele depuse în

⁶⁶. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, Paris, 1889 - 1900, tome I^{re}e, p. 3, fig. 2; idem în Alexandru Odobescu, *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 85, fig. 2

⁶⁷. Gh. Diaconu, în A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 1061 și n. 27; Gh. Diaconu, M. Tzony, E. M. Constantinescu, V. Drămbocianu, op. cit., p. 207

⁶⁸. Este și un argument care infirmă ipoteza conform căreia castrul de la Pietroasa ar fi fost construit de romani dar ar fi fost folosit de goți, în calitate de federați ai romanilor după pacea din 332, ei asigurând și paza *Brazdei lui Novac de nord* partea de la est de Olt, ipoteză susținută de M. Babeș, în A. Odobescu, *Opere*, IV, 1976, p. 980; ipoteza noastră este susținută și de Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. M. Babeș, 1976, p. 1061 și nota 27

⁶⁹. Gh. Diaconu și colab., *L'ensemble archéologique de Pietroasele*, în *Dacia*, N. S., XXI, 1977, p. 199 – 220; necr. 2, p. 207 – 208, fig. 23 / 1 – 3, fig. 24 / 1 – 3 (E. M. Constantinescu)

⁷⁰. În anii 1999 – 2003 cercetările s-au executat cu participarea studentilor Facultății de Istorie Teologie a Universității Dunărea de Jos – Galați, conduși de prof. univ. dr. Mihalache Brudiu și de asistenta sa M. D. Liușnea

⁷¹. Gh. Diaconu și colab., op. cit., p. 208 și fig. 24

⁷². E. M. Constantinescu și colab., *Şantierul arheologic Pietroasele*, în C C A, campania 2000, p. 180

⁷³. E. M. Constantinescu și colab., *Şantierul arheologic Pietroasele*, în C C A, Campaniile 1999 – 2006; idem, în *Mousaios*, V – XI.

morminte, emise la o monetărie din Gallia, indică existența unei căi oficiale de comunicație între cele două provincii ale imperiului și poate sugera posibila deplasare a grupului de militari din garnizoana castrului de la Pietroasa, care foloseau cimitirul 2, de undeva din vestul imperiului, eventual chiar din Gallia. Pe lângă faptul în sine – crearea unui cimitir separat de cel oficial al castrului situat la sud de fortificație, această ipoteză se sprijină și pe elementele deosebite de *practici funerare* prezente în necropolă: orientarea sud – nord a înhumărilor, depunerea de arme în morminte, depunerea defuncților între două poduri de scânduri. Totodată, este important de subliniat prezența celor trei morminte de incinerație în această necropolă, morminte care, la nivelul orizontului cultural și cronologic căruia îi aparțin, sunt atribuite populației autohtone, ceea ce sugerează că în grupul celor care foloseau cimitirul 2 pătrunseseră și fuseseră asimilați / acceptați localnici, fie bărbați, fie femei. Acesta este încă un element care demonstrează prezența și convietuirea populației autohtone daco-romane cu romanii în sistemul castrului de la Pietroasa, în așezarea civilă, în castru și, poate, chiar recrutați în garnizoana castrului.

În primăvara 1969, în timp ce amenajau o plantărie de viață de vie la marginea de sud a satului, pe malul drept al pârâului, locuitorii din Dara au descoperit un mormânt de înhumare din inventarul căruia au recuperat o cană înaltă și o strachină, ambele cenușii, la roată. Strachina, datând din secolul IV d. Chr., poartă semne creștine și o inscripție *grafitto* (realizată după ardere) cu litere latine și grecești, cu semnificație creștină⁷⁴. Mormântul făcea parte din cimitirul nr. 3 (Bz-I-m-B-02223.02). În 1974 în timpul unei periegheze executate pe malul stâng al pârâului, colectivul șantierului a localizat așezarea contemporană cimitirului (Bz-I-m-B-02223.01) din secolul IV⁷⁵. Ambele obiective arheologice fac parte din sistemul de așezări și cimitire care funcționau în jurul castrului de la Pietroasele⁷⁶.

În iunie 1976, în gospodăria locuitorului Nicolae Ivașcu, situată în latura de est a satului Clondiru de Sus, a fost descoperit întâmplător un mormânt de înhumare din al cărui inventar au fost recuperate: o amforetă roșie la roată, un borcan bitronconic cu buza orizontală cenușiu la roată, partea superioară a unei amfore roșii la roată și un pahar de sticlă cilindric cu fundul tronconic decorat cu trei șiruri de fațete polizate⁷⁷. După unele informații (neconfirmate de descoperitor) în inventarul mormântului s-ar fi aflat și o placă de marmură cu un relief reprezentând *Cavalerul danubian*, nerecuperată. Mormântul face parte dintr-un cimitir care se întinde în mai multe gospodării vecine spre est, spre vest și spre nord până în gospodăria învățătorului Șerban Ciobanu⁷⁸ (Bz-I-s-B-2217).

În secolul IV și la începutul secolului V d. Chr. în jurul castrului de la Pietroasa existau așezări și cimitire ale populației daco-romane în punctele *Gruiu Dării* (Bz-I-m-B-02261.02) la vest de zidul de incintă, *Poiana Crudului* (Bz-I-m-B-02262.14) în jurul locului Tezaurului, Pe Bănie sau în *Manoloiești* (Bz-I-m-B-02262.16), la *Puțul lui Cârnu – Puche* (Bz-I-m-B-02265.03), la *Puțul Giuroiu* (Bz-I-m-B-02265.07; 08), pe *Drumul lui Puche* (Bz-I-m-B-02265.17; 18), acestea făcând parte din sistemul social - economic care asigura aprovisionarea

⁷⁴. Ipoteză formulată de V. Teodorescu la sesiunea Muzeului Județean Buzău, 6 – 7 decembrie 1992; vezi E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 104, 108 și n. 413, 242, pl. 6/7 a-b

⁷⁵. Gh. Diaconu, *Zwei Gefäße aus dem 4. Jh. u. Z. von Pietroasele – Buzău*, în *Dacia*, NS, XX, 1976, p. 269 – 271; Gh. Diaconu & colab., în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 209, fig. 1 / 2, 3; 12

⁷⁶. E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 36

⁷⁷. Gh. Diaconu & colab., în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 210, fig. 25 / 1, 3, 5; E. M. Constantinescu, op. cit., p. 165

⁷⁸. Gh. Diaconu & colab., în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 210, fig. 1 / 8

garnizoanei și locuitorilor castrului.

În secolele V / VI – VII creatorii culturii Ipotești – Cândești, numiți de marele istoric Nicolae Iorga **romanici**, locuiau pe teritoriul comunei Pietroasele în mai multe puncte: sub poala pădurii în *via lui Despan* (Bz-I-m-B-02262.12), unde a fost descoperită o oală lucrată la mâna din pastă cu cioburi pisate, de culoare galben – cărămizie, cu fundul gros, gât scut și buza trasă în afară; la Biserică pe locul *cimitirului din Pietroasa Mică* (Bz-I-m-B-02262.04; 05) unde a fost recuperat un borcan lucrat la roată din pastă bine frământată cu paiete de mică și nisip fin ca degresant, ars la roșu-cărămiziu; în fostul *cătun Pilești* (Bz-I-m-B-02262.23) aflat la sud-est de satul Ochiul Boului, de unde au fost recoltate fragmente ceramice din borcane lucrate cu mâna din pastă cu cioburi pisate de culoare galben – cărămizie, cu fundul gros și buza trasă în afară; în punctul *Manoloiești* sau pe *Bănie* (Bz-I-m-B-02262.16) sub cătunul Pe Vale, unde au fost găsite o cataramă din bronz cu spin de argint și câteva verigi din fier, descoperite cu ocazia recuperării unui lot de „cocoșei” de aur⁷⁹; în *Valea Bazinului* (Bz-I-s-B-02265) a fost cercetată o anexă a unui complex de locuire cu un cupor din lut în structura căruia s-a folosit un fragment dintr-o cărămidă romană, în preajma căruia se afla un vas lucrat la roată din pastă aspră de culoare maroniu - brună decorat pe umăr cu o bandă de incizii în val; în *jurul thermelor* (Bz-I-m-A-02263.03) unde, în fața gospodăriei lui Mircea Capotă, a fost descoperit un vas lucrat la roată din pastă aspră de culoare castanie decorat cu o linie în val pe umăr. Alte așezări și cimitire din aceeași perioadă au existat în *Via Frunzescu* (Bz-I-m-B-02265.14), la *Puțul lui Cârnu – Puche* (Bz-I-m-B-02265.02), în *Pilești* (Bz-I-m-B-02262.23).

În secolele VIII – XI, strămoșii noștri direcți, străromânii, locuiau în case solide, dotate cu impresionante cuptoare - pietrar, organizate în cătune formate din gospodării grupate câte două – trei, în punctele *La grăpă* (Bz-I-m-B-02262.02), pe *Cămălin la Drăghici* (Bz-I-M-B-02262.03), în *Via Frunzescu* (Bz-I-m-B-02265.13). Un asemenea cătun se afla *La Cărămidărie* (Bz-I-m-B-02262.01) punct situat pe drumul ce coboară de la fostul grajd communal al lui Săndulache pe lângă cazanul de țuică la intersecția cu drumul morii⁸⁰. Aici a fost cercetată o locuință-bordei, distrusă parțial de cărămidarii care extrăgeau lut, și o anexă a acesteia. În umplutura locuinței au fost găsite borcane lucrate la roată din pastă bună de culoare maroniu-cărămizie, decorate la partea superioară cu benzi late de linii dispuse orizontal și / sau în val, caracteristice culturii Dridu, datând din secolele X – XI. Un alt cătun a existat la confluența torrentului Urgoaia / Pietroasa cu Măchioana, în incinta sectorului administrativ al Stațiunii de Cercetare - Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Pietroasa (Bz-I-s-B-02264), unde au fost cercetate trei locuințe semiîngropate de tip Dridu, datează în secolele X-XI. În fiecare locuință există câte un cupor – pietrar de dimensiuni impresionante și urme ale unor amenajări interioare – paturi, lavițe, gropi de provizii etc. Pardoseala era amenajată simplu prin bătătorire din lut amestecat cu nisip. Acoperișul, din lanță și căpriori sprijiniți pe o structură din furci de lemn înfipte în gropi săpate în podeaua locuinței, era în una sau două ape realizat din tulpini vegetale fixate cu pietre. Intrarea era amenajată spre sud sau sud – vest fie cu trepte, fie cu

⁷⁹. Banii fuseseră ascunși sub un piersic de Manole Popa, care îi găsise în timp ce lucra pe șantierul barajului de la Bicaz Localnicii povestesc și alte două variante: prima vorbește despre existența unui mormânt în inventarul căruia se aflau piesele menționate, în cealaltă variantă piesele s-ar fi aflat într-un vas lucrat cu mâna de culoare galben – cărămizie, cu fundul gros și buza trasă în afară

⁸⁰. Informație primită de la Dumitru Iatan din Pietroasele, care, în 1971 – 1972, a văzut și ne-a arătat în malul din care țiganii luau pământ pentru cărămidă o vatră și cioburi cenușii decorative.

gârlici. Cupoarele-pietrar erau construite din piatră, partea inferioară fiind realizată din leșpezi de mari dimensiuni puse în poziție verticală pe un rând sau pe două rânduri, partea superioară și bolta fiind construite din bolovani ingenios aşezăți și legați cu lut galben. În locuința L 2 a fost descoperit un foarte bogat inventar format din 12 vase de lut decorate și nedecorate, lucrate la roată și la mână, obiecte, unelte și ustensile din fier - cazma, otic, cârlig, verigă, topor cu lama lată și gaură de înmănușare verticală -, și din os, astragale de suine etc⁸¹.

În latura de apus a satului, pe 200 metri vest de aliniamentul care unește moara – școala generală – casa Sandu Tutunea, în gospodăriile localnicilor și pe terenul Stațiunii (Bz-II-m-B-02442), înființată pe locul unui fost metoh al mănăstirii Bradu, a cărui moșie a fost secularizată în anul 1863, au apărut frecvent vestigii din diferite epoci, cele mai recente datând din secolele XVI – XVIII. Pe fotografia aeriană a locului apar în subsol diverse amenajări, unele cu structuri de zidărie, iar pe terenul unde s-a amenajat cimitirul nou au fost culese fragmente ceramice din secolele XVII – XVIII, piroane și scoabe din fier, potcoave de boi și de asin, alte obiecte din aceeași epocă. În cealaltă parte a satului, pe terenul care a aparținut lui Fane Moldoveanu (Bz-I-m-A-02263.03), a fost cercetată o pivniță cu peretii piatră fasonată și un cuptor pentru ars var, de mari dimensiuni, adânc de 2,80 m, amenajat cu multă grijă, intens folosit astfel că peretii șlefuiți ajunseseră aproape de vitrificare. Din umplutura acestor complexe au fost recuperate fragmente ceramice din vase întregibile, datând din secolele XVII – XIX, un cuțit din fier cu muchia groasă, un fragment de foarfecă de tuns oi, cute din gresie și a. Pe platoul de la *Gruiu Dării* (Bz-I-m-B-02261.01), la *Puțul lui Cârnu – Puche* (Bz-I-m-B-02265.01), la *Puțul Giuroiu* (Bz-I-m-B-02265.06) au funcționat așezări din Evul Mediu Dezvoltat.

În satele comunei încă mai există unele case vechi, ridicate în urmă cu peste 200 de ani, iar pe ultimele neatinse de modernizare mai pot fi văzute fântâni din piatră, amenajate în ultimele trei sute de ani, unele, se pare, având o vechime mult mai mare (par a fi de tradiție română). Dintre acestea în listă figurează Cișmeaua de la Victor Baciu (Bz-II-m-B-02441), aflată la 150 m vest de Dispensarul uman, la prima răscruce, lângă nr. 274, nu cum, greșit, este localizată în listă. Din păcate sau din motive de competență, alte obiective din această categorie, unele mult mai vechi și mai valoroase, cum sunt Cișmeaua lui Mușat, refăcută la 1889, sau Cișmeaua de la Radu Stoenescu, ctitorită de preotul Alexandru Nestor la 1835, străbunicul altui preot Alexandru Nestor, care „i-a dat apă a două oară” în 1890, sau Cișmeaua cu trei uluce și scoc de piatră (astăzi spart) din Pietroasa de Sus la răscrucea spre biserică, sau fântâna / puțul cu două uluce aflat vis-a-vis de Școala din Șarânga, puțul cu colac pe lespede din marginea satului Dara pe cărarea spre biserică (astăzi secat), vechi de peste trei sute de ani, nu au fost incluse în LMI 2004, document care, și în cazul comunei Pietroasele ca și al altor localități din județ, este mai sărac datorită acestor omisiuni sau scăpări. Pe teritoriul comunei sunt multe cruci de piatră cu valoare documentar – artistică remarcabilă, amplasate la răscruci ori la margini de drumuri sau în cimitirele celor șapte biserici, cioplite și ridicate în diferite epoci de meșteri pietrari din satele comunei sau din Bădenii de azi⁸². Dintre multele cruci amintite, în lista monumentelor sunt incluse numai cea din „*Valea de la Fântână*” lângă biserică (Pietroasa de Sus) – sec. XVIII (Bz-IV-m-B-02546) și Crucea lui Stan Avram

⁸¹. E. M. Constantinescu și colab., în CCA, Campania 2003, p. 234; Campania 2006, p. 272

⁸². Cruci de piatră cioplite de meșteri pietrari din satele comunei Pietroasele sau din satul Bădeni, comuna Breaza împânzesc câmpia până la Dunăre, în unele localități cum sunt Cotorca, comuna Glodeanu Siliștea, Pogoanele, cimitirul vechi, sau Muntenii Buzău, județul Ialomița existând cimitire întregi cu cruci cioplite pe Dealul Istrița.

(Bz-IV-m-B-02547), aflată la 0,8 km vest de fostul sat Urgoaia, la nord de drumul spre Bădeni. Crucea Frumoasă, înscrisă în listă (Bz-IV-m-B-02548), nu mai există, fiind ruptă de hoții care bântuie zona după chilipiruri ușoare și au încercat să o fure, a fost recuperată pe bucăți de Muzeul Județean care o va restaura și o va include în Lapidariu. O replică a „Crucii Frumoase”, executată de același creativ cioplitor pietrar N. Berbec din Bădeni, a fost „transferată” pe ascuns în Muzeul Tânărului Român. De asemenea, nici măcar cele două splendide pietre de mormânt de la Biserică „Adormirea Maicii Domnului” din satul Dara, scoase din lăcașurile lor și aşezate lângă clopotniță, nu figurează în această listă schioapă. Astăzi în zonă numai Gogu Iu' Moacă din Ochiu Boului mai scoate și cioplește piatra, el fiind unul din meșterii care au dus meșteșugul moștenit din moși – strămoși pe culmile unei arte naive încântătoare exprimată în numeroase lucrări de o mare varietate de forme inspirate din folclor, din religie sau din poveștile despre Cloșca cu pui de aur. Curtea lui este o adevărată expoziție în aer liber.

Toate descoperirile arheologice și informațiile documentare confirmă importanța deosebită reprezentată de ansamblul arheologic și istoric Pietroasele pentru cunoașterea istoriei poporului român, a evoluției acestui neam în două etape însemnate din devenirea sa istorică, anume etapa definitivării procesului de romanizare a populației autohtone și creștinarea dacو-romanilor în sec. IV - V d. Chr., precum și aceea a încheierii procesului de formare a populației stră-românești sau vechi românești în secolele IX - XI.

Oriunde calci, oriunde dai cu sapa, oriunde înfigi cazmaua sare din pământ un ciob, un silex, o unealtă, un vârf de săgeată, o monedă veche, o rotulă, un cercel, o fibulă sau altceva venind din *Istorie*; cu adevărat pământul acesta mustește de „oasele” și „sâangele” strămoșilor.

O doavadă palpabilă și relevantă este celebrul Tezaur *Cloșca cu pui de aur*, cel mai mare tezaur din aur și pietre prețioase descoperit în Europa. Până în 1922, când a fost descoperit mormântul lui Tutankamon, Tezaurul de la Pietroasa a fost cel mai mare tezaur din lume (Tezaurul incașilor, din care Montezuma, sub variii presiuni, le dădea spaniolilor loturi de câteva splendide obiecte din aur, nu a fost văzut niciodată ca ansamblu).

La data descoperirii, 25 martie 1837, *Tezaurul Cloșca cu puii de aur* era compus, sigur, din 22 de piese și, cu oarecare probabilitate, din 24 sau 27 de obiecte. Descoperitorii, doi țărani, Stan Avram și ginerele său Ion Lemnaru, pietrari de ocazie împinși de săracie, scoteau piatră pentru un arnăut albanez care avea ceva daraveli pe la oraș. În acea zi pentru că gerul se muiase au ieșit la treabă sub *Via Ardelenilor*, aflată la 100 m nord de biserică din Ochiu Boului (Bz-I-m-B-02262.05). Mișcând o lespede care „sunase bine” sub lovitura răngii, cei doi au scos la lumină comoara care le va aduce nu doar multe necazuri, ci chiar moartea. Fiind ziua Bunei Vestiri, au crezut că a dat norocul peste ei; sau ei peste noroc! Nici nu-și închipuiau câte vor pătimi de la acest „noroc”. Primul care a văzut grămadă de obiecte acoperite cu un strat de praf negru a fost Ion Lemnaru. El este *nașul* tezaurului, autorul sintagmei *Cloșca cu puii de aur*, care a devenit, chiar din timpul anchetei, numele oficial al comorii⁸³. Uimiți de minunăția ce le-a căzut în mâna, cei doi, după ce s-au dumisit că ce văd e aievea nu o nălucire, au învelit obiectele în pulovărul lui Ion, le-au ascuns printre bolovanii puși în coșul carului, au așteptat să se lase seara, apoi, apucând pe ulița dintre grădini, trec pe la cișmeaua

⁸³. Vezi și părerea lui Odobescu, în A. Odobescu, Opere, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, *Studie asupra tezaurului de la Pietroasa*, p. 894, nota 12 (895)

lui Despan unde-și adape vitele, urcă panta ușoară, intră în curte și, cu fereală să nu-i vadă femeile sau vecinii, duc comoara în podul casei. Aici au păstrat-o un an, fără să-i cunoască adevărata valoare; sau neîndrăznind să o recunoască.

Memoria colectivă a satului păstrează o informație pe care eu o consider foarte importantă: împreună cu tezaurul se afla și o însemnată cantitate de bani, monede vechi de aur și argint, care au fost puși în patru desagi⁸⁴(două perechi) și au fost ascunsi în cariera de piatră din fundul curții lui Stan Avram. În timpul perchezițiilor din perioada anchetei, declanșată de autorități în iulie 1838, o parte din acești bani și niște bare de aur (nici banii nici barele nu sunt menționate în declarațiile descoperitorilor), au fost mutate și ascunse în coliba (bordeiul) unei babe care locuia la marginea satului Urgoaia pe drumul Bădenilor. Când anchetatorii se îndreptau spre coliba ei, baba a aruncat ceea ce avea din comoară într-o crăpătură din preajma casei și astfel acele lucruri n-au fost găsite de jandarmi⁸⁵. Se spune că din banii găsiți odată cu comoara ai lui Baciu care au supraviețuit anchetei, Nicolae, George și Achim și urmașii lor și-au rostuit avere, cumpărând pământuri și vite, construindu-și case și acareturi mai arătoase, trimițându-și copii la școli, săltând peste nivelul celorlalți consăteni, păstrându-și această poziție până la colectivizare. Poate și după?!

A trecut vara, a trecut toamna fără necazuri. După ce se terminaseră muncile câmpului, într-o zi de sfârșit de octombrie, ăl Tânăr, Ion Lemnaru, a luat din pod un lanț „gros ca pe degetul arătător”, lung ca de două palme, cum reține tradiția locală, și s-a dus cu el la crâșma din sat, aflată mai jos de Via Ardelenilor, cam pe unde este azi gospodăria lui Nise Jiganie și l-a dat cărciumarului. Aceasta, mai umblat prin lume și obișnuit cu aurul, ghicind pe loc valoarea obiectului, i-a dat băutură și mâncare toată ziua, iar la plecare i-a învelit într-o hârtie o bucată de pastramă, o pâine (?) și i-a mai dat o sticlă de țuică, pentru acasă⁸⁶.

Între Crăciun și Bobotează, cei doi bărbați, împreună cu soțile, se duc în vizită la un cumnat la Movila Banului, care era fierar. Stan Avram i-a dat aceluia niște bucăți de metal din cele mai groase (lingouri?) luate din comoară rugându-l să-i facă niște balamale de ușă și câteva perechi de potcoave pentru boi. După Paști, când s-au dus să ia lucrurile, cumnatu-său îi dă bucătile de metal înapoi și-i spune: „Ia-ți fieroteiele de-aici că nu-s bune de nimic. Când le-ncălzesc se topesc, nu pot să fac nimic din ele”. Odobescu menționează o variantă diferită, publicată în 1841 de M. Billecocq în revista *Le Glaneur moldo-valaque (Spicitorul moldovalah)*, care apărea la Iași sub direcțunea lui Gheorghe Asachi, relatată și de Antoine Kunz din Brașov lui Joseph Arneth, custodele Cabinetului de Antichități din Viena, folosită de acesta în valorosul său volum, apărut în 1850, dedicat monumentelor din aur și argint din Cabinetul imperial, variantă în care Stan Avram i-a dat unui țigan căldărar o bucată de metal din comoară să-i repare un vas din cupru (într-o variantă o tingire, în alta o căldare), fără rezultat, replica aceluia fiind asemenea cu a fierarului din Movila Banului. Autorul monografiei tezaurului

⁸⁴. Desagii erau un fel de sac cu două părți, confectionat dintr-o fâșie de pânză groasă, rezistentă, țesută în casă, lată de circa 40 – 50 cm și lungă cam de 3 m, ale cărei capete erau întoarse pe circa 60 cm fiecare și cusute pe margini astfel încât formau doi săcotei uniti între ei prin porțiunea de pânză rămasă nedublată la mijloc. Se purtau simplu și comod pe umăr sau pe crupa calului, încărcarea lor având un rol important în asigurarea echilibrului.

⁸⁵. Informații primite de la Grigore Baciu, fiul lui Constantin Codin Baciu, om cu stare bună în Ochiul Boului, stră-stră-stră-nepot al lui George Baciu

⁸⁶. În dosarul anchetei păstrat pe vremea lui Odobescu la Arhivele Statului București sub numărul 5397 / 1838, secțiunea Ministerului din Interior, episodul este prezentată altă variantă: Ion Lemnaru i-ar fi vândut acest lăntișor unui nepot al lui Frunză-Verde, pentru un litru de țuică și treizeci de parale. Cf. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 24; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 106, 896

precizează că nu cunoaște sursa anecdotei și că aceasta (anecdota) nu este consemnată în dosarul oficial al anchetei.⁸⁷

Satul Pietroasa de Jos, de care ținea cătunul Ochiu Boului, făcea parte din Județul Saac Săcuieni, cu capitala la Bucov, județ desființat la 1 ianuarie 1845. Totodată, satul se afla pe moșia Episcopiei Buzăului, care stăpânea cea mai mare parte din pământurile de pe raza localității, cu excepția celor deținute de moșneni, mai ales în Pietroasa de Sus. Din anul 1836 moșia Episcopiei fusese arendată unui boiernaș local, Gheorghe Frunză-Verde, a cărui casă exista și la 1866, fiind menționată pe planul castrului⁸⁸.

În primăvara anului 1838 ocârmuirea județului Săcuieni a hotărât să sistematizeze colțul de sat în care locuiau descoperitorii tezaurului, casa lui Stan Avram urmând să fie dărâmată pentru a se deschide o uliță pentru ca locuitorii din colțul de sus al satului, alde Cojocaru, Chiriță, Lazăr și alții să poată ajunge la cișmeaua lui Despan, bogatul izvor cu apă rece și bună aflat mai jos de locuința cu pricina, izvor ce curge și astăzi. Cei doi cu comoara în pod încep să se agite, ce să facă cu lucrurile alea, care nu erau chiar fitece. După ce se sfătuiesc îndelung între ei și cu soțile, vorbesc în taină cu vecinul și ruda lor Nicolae Baciu, cumnat (?) cu Stan, și cu fiil acestuia, George și Achim, și hotărăsc să mute comoara în casa acelora. Așa și fac: într-o noapte fără lună mută obiectele și le ascund în podul casei lui George / Gheorghe Baciu, după horn. Dar, cum se-ntâmplă de obicei, un secret știut de doi nu mai e un secret, zvonul se lătește și pe urma lui încep să dea târcoale amiroșitorii. Primul ajunge la descoperitori Anastasie Tarba, zis Verusi, un albanez născut la Bitolia, în Macedonia, care luase în antrepriză lucrările de la Episcopia Buzăului⁸⁹, unde se construia clădirea Seminarului, azi Seminarul Vechi, pe cele de la podul peste Câlnău, primul pod de piatră din Țara Românească, construit în 1831⁹⁰ și luat de ape în 1835⁹¹, și din portul Brăilei, acolo cheiurile din lemn fiind înlocuite cu altele din piatră.

Speriați de zvonurile care începuseră să circule prin sat cei doi, vrând să scape cât mai repede de comoară, îi povestesc albanezului toată pătărania și îi dau unul din cercurile din tezaur. Verusi dă fuga la București la un argintar și, după ce se asigură că se află în fața unei mari lovituri, de Sfântul Gheorghe, 23 aprilie / 5 mai 1838, se întoarce la Ochiu Boului, se târguiește îndelung cu țărani și obține de la ei uriașul tezaur (mai puțin un lăncișor cu pandantiv, o piatră albastră mare și un colan de aur, rămase în ascunzătoarea din podul lui George Baciu) pentru numai 4000 de lei vechi, adică 1500 de lei noi (atunci circulau mai multe valute, leul având două emisiuni monetare) (cam atât costa o pereche de boi buni) și ceva testemele pentru femeile lor. Prudent, se asigură că niciunul nu va spune nimănui nimic despre târgul dintre ei, amenințându-i cu legea lui Vodă Caragea, care spunea că orice comoară dezgropată aparține domniei.

Ca să poată căra splendidele obiecte, Verusi mai întâi le sparse or le turti pe cele voluminoase – coșulețele, fibulele, cănilor, colanele cu balama, iar marea platou îl tăie în patru cu toporul, chiar în casa lui Gheorghe Baciu, îndesă totul în desagii ce-i avea pregătiți și în

⁸⁷. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 4, nota 1; idem, în *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 86

⁸⁸. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în *Albumul de stampe*, București, 1875, pl. XVII, nr. 3, casa arendașului; A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome III^{re}e, Paris, 1900, p. 20; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 728, 977

⁸⁹. Vezi nota 29

⁹⁰. Liuba Iancovici, *Primul pod de piatră din Țara Românească, construit în 1831 la Gura Câlnăului, Buzău*, în *Mousaios*, II (1), Buzău, 1978, p. 54 - 61

⁹¹. Vezi nota 31

coburii de la sha (albanezul umbla călare), apoi, cu patruzeci de kilograme mai greu decât la venire, luă repede drumul Buzăului. Ascunse neprețuitele odoare, acum groaznic mutilate, lângă podul de peste Câlnău, unde avea o baracă, iar în zilele și săptămânile care au urmat, făcând dese drumuri la București și peste Dunăre, Anastasie Tarba făcu să dispară pentru totdeauna jumătate din tezaur⁹².

Dar norocul are și el un capăt. Obiectele fărâmante de Verusi în casa lui Gheorghe Baciu erau împodobile cu pietre prețioase și semiprețioase de diferite culori, care săriseră în toate părțile, albanezul socotindu-le fără valoare. Rămas cu ele pe cap, Baciu le strânse cu mătura și le îngropă în curte. Sfătuit probabil de vreun bijutier, Arnăutul se întoarse peste câteva săptămâni, dezgropă pietricele, alese dintre ele pe cele mai mari și dispără din nou. Pe cele rămase George Baciu le aruncă la gunoi. Copii din vecini luară din ele pentru joacă, apoi le arătară părintilor. Vestea despre o comoară găsită de ai lu' Baciu se răspândi repede, ajungând și la urechi interesate, precum ale lui Gheorghe Frunză-Verde, arendașul moșiei Episcopiei, și ale unui Kyr Iacov, epistat (intendant, administrator) al unei moșii vecine. După ce iscodi prin sat pe la mai multe vetre, Frunză-Verde făcu presiuni asupra descoperitorilor și tăinuitorilor, aceștia îi spuseră că au găsit în pământ două obiecte, din care, într-o zi din vara lui 1838, pe când se aflau la prașilă, crezând că-i vor câștiga tăcerea, îi dădură coșulețul cu douăsprezece laturi, pe care George Baciu îl ceruse înapoi de la Verusi. Frunză-Verde însă, pricepând că e vorba de o comoară mult mai mare, îl căută pe albanez, se întâlni cu el la Buzău în casa postelnicului Dumitache Ghizdeanu, patronul și asociatul lui Verusi, și-i ceru parte din comoară. Anastasie Tarba îi dă o verigă de aur (sau un inel, nu este foarte clar) și 200 ecosari (bani turcești) care făceau cam 1000 de lei noi. Nemulțumit și considerându-se înselat, arendașul se hotărâ să dea taina pe față, ceea ce și făcu, destăinuind secretul părintelui Filotei, economul Episcopiei, în fața căruia îl acuză pe Verusi de ascunderea comorii descoperită pe moșia episcopală, în detrimentul proprietarului și a statului.

În astăzi timp, Kyr Iacov, intendentul moșiei vecine, care cercetase despre pietricelele aflate la Pietroasa, face o reclamație contra tăinuitorilor pe care o înmânează lui Drăgulinescu, sub-cârmuitorul (subprefectul) plășii Tohani, de care ținea satul, iar acesta, după ce anchetează personal situația, îl informează pe cârmuitorul (prefectul) de Săcuieni.

Astfel, în interval de două zile, pe 12 / 24 iulie și 13 / 25 iulie 1838, guvernul Domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica (1834 – 1842) era înștiințat despre descoperirea tezaurului de la Pietroasa, mai întâi, de Sfinția Sa părintele Filotei, economul Episcopiei Buzăului și apoi de cârmuitorul județului Saac – Săcuieni. Imediat, Ministerul Trebilor din Lăuntru (Ministerul de Interne) numește o comisie care se deplasează la Pietroasa, operează câteva cercetări și strânge numeroase declarații. „Din nefericire, zice Odobescu, această anchetă a fost condusă mai mult cu rigoare decât cu abilitate (măsuri mai mult aspre decât bine chibzuite, în Studie asupra Tezaurului ...); neglijă culegerea unei mulțimi de informații care ar fi fost de mare însemnatate pentru știința arheologică și se preocupă mai cu seamă să constată valoarea materială a tezaurului, ca și diversele schimburi la care acesta a dat loc”⁹³. Însuși printul Mihalache Ghica, fratele domnitorului și Ministru Trebilor din Lăuntru (banul M. Ghica, mare vornic al țării, în *Pia desideria*, Opere, IV, p. 926), mare amator de antichități, se deplasează la Pietroasa pe 17 / 29 iulie 1838, însotit de Petracă Poenaru, director general al școlilor, fost secretar al lui Tudor Vladimirescu, ctitor al Liceului național Sf. Sava și inventator

⁹². A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 12; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 94

⁹³. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 9; idem, în Opere, IV, ed. p. 91; idem, în Opere, IV, ed. 1976, Studie asupra Tezaurului de la Pietroasa, p. 891

al stiloului și de Constantin Steriadi, funcționar în ministerul de Interne⁹⁴. Au fost arestați și anchetați cu asprime toți cei cinci țărani care au descoperit și / sau ascuns comoara, Stan Avram, Ion Lemnaru, Nicolae Baciu, George Baciu, Achim Baciu, albanezul Anastasie Tarba zis Verusi, care l-a cumpărat de la ei, arendașul Gheorghe Frunză-Verde, postelnicul Dumitrache Ghizdeanu, care a încercat să profite de neîntelegerile dintre ultimii doi, servitorul acestuia Theodor Moldoveanu, un oarecare Constantin Probaca din Ohrida, compatriot și asociat al lui Verusi care l-a ajutat să ascundă și să vândă parte din tezaur, Ghiță Solomon din Buzău, Vasile Elbachi din Oizan - Valea Teancului, Cristian Sărbul din Râmniciu Sărat, servitorul Albanezului, George Cocârlă, un ungurean (român din Transilvania) care lucra pe șantier, grecul Anastase Costea și Barbu Pașol, brigadier de jandarmi din districtul Buzău (brigadier de Dorobanți, zice *Decretul Principelui Ghica* pentru confirmarea sentinței).

Anchetele și perchezițiile efectuate în cadrul și în timpul procesului, care a durat până în 1842⁹⁵, s-au soldat cu rezultate foarte slabe. Mai exact, au fost recuperate coșulețul dodecagonal și colanul (sau inelul) detinute de Gheorghe Frunză-Verde, primite de la George Baciu, respectiv de la Verusi, iar în podul lui George Baciu, la locul ascunzătorului de după horn, au fost descoperite un lăncișor cu pandeloc și colanul cu inscripție, rămase acolo din întâmplare.

Autoritățile au încercat să stabilească cu exactitate locul descoperirii tezaurului, dar fără nici un rezultat. În mentalul colectiv local, cu privire la acest moment al anchetei, se păstrează o amintire interesantă: în timpul cercetărilor, Stan Avram și Ion Lemnaru, sub asprima măsurilor aplicate de anchetatori, au fost de acord să arate locul unde au găsit comoara. Au fost aduși la Ochiul Boului cu gardienii la spate, au fost duși pe drumul de la cișmeaua lui Despan spre Poiana Crudului, dar când ajungeau în preajma locului descoperirii, în dreptul unui ulm care s-a păstrat și a putut fi văzut până după mijlocul secolului trecut, li se lăua graiul, nu mai puteau să articuleze nici un cuvânt, nu puteau să facă niciun semn, abia după ce treceau de Poiana Crudului își recăpătau glasul⁹⁶. Așa se face că ancheta nu a putut stabili cu exactitate locul acestei uluitoare descoperiri. Mult mai târziu, câteva decenii după anchetă, s-a stabilit, cu oarecare aproximativ, locul unde s-ar fi descoperit tezaurul, loc marcat în 1979, din inițiativa primarului Petrache Mihailă, printr-un monument naiv, singura amenajare care amintește, astăzi, că acolo a fost descoperit în anul 1837 fabulosul Tezaur *Cloșca cu puji de aur* (Bz-I-m-B-02262.14).

Lucrurile n-au mers mai bine nici în ce privește recuperarea obiectelor cumpărate de Verusi de la descoperitorii și tăinuitorii. Interrogat în repetate rânduri, întrebăbat insistenț ce a făcut cu obiectele, unde sunt acestea, el repeta mereu aceeași poveste: le-a vândut pe preț dublu, 8000 de lei vechi, unui negustor necunoscut, armean sau evreu, îmbrăcat caraghios, care trecuse pe la podul peste Câlnău cu o trăsură, descrisă cu amănunte, câteva săptămâni mai înainte (de începerea anchetei), călătorind la Focșani sau la Iași. Acest negustor n-a fost văzut de nimene altcineva, rămânând un personaj misterios, inventat, desigur, de Albanez, în încercarea de a păstra și ultimele obiecte rămase din comoară.

⁹⁴. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 10; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 92; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, *Studie asupra Tezaurului de la Pietroasa*, p. 892

⁹⁵. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 12; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 94

⁹⁶. Episod povestit de Grigore Baciu, azi în vîrstă de 79 de ani, care îl cunoaște de la tatăl său, Constantin Codin Baciu, stră-stră-stră-nepot al lui George Baciu, pietrar din generația trăitoare în prima jumătate și la mijlocul secolului trecut, secolul XX, în Ochiul Boului

O întâmplare fericită a venit să dezghețe ancheta: poliția a interceptat o scrisoare în limba albaneză adresată de Verusi, din arest, lui Constantin Probaca, asociatul său care continua lucrările de la podul Câlnăului, în care îi cerea acestuia să nu arate autorităților, sub nici un pretext, locul unde ascunseseră împreună ultimele piese din tezaur⁹⁷. Rechemat la interrogatoriu, mai întâi Verusi stăruie în povestea lui cu negustorul străin, dar când i se puse sub ochi scrisoarea, tulburat, se hotărâ să arate locul unde ascunsese, într-o învelitoare din piele, obiectele rămase. În aceeași zi, printul Mihalache Ghica și ajutoarele sale, P. Poenaru și C. Steriadi, după îndelungate și obositore săpături, căci Verusi le indica mereu alte locuri decât cel în care se aflau odoarele, avur[bucuria să vadă scoase dintr-o groapă o parte din obiectele tezaurului descoperit de Stan Avram și Ion Lemnaru la 25 martie 1837. Astfel, în iulie 1838 au fost regăsite 9 obiecte din marele tezaur⁹⁸. Împreună cu cele trei piese recuperate anterior, acestea formează astăzi **Tezaurul Cloșca cu pui de aur**. Până în 1972, când a fost depus în Sala Tezaurului de la Muzeul Național de Istorie a României, unde este păstrat și în prezent, tezaurul a trecut prin multe întâmplări, cele mai multe de-a dreptul nefericite.

Cele 12 piese, înregistrate după regăsire, cu greutățile consemnate atunci, sunt:

1. Platoul sau tava mare, diametrul 57 cm, greutatea	7,1540 kg;
2. Fibula mare, în formă de șoim, greutatea	0,8176 kg
3. Fibula mijlocie, în formă de ibis, greutatea	0,5402 kg
4. Fibula mijlocie, în formă de ibis, greutatea	0,5256 kg
5. Fibula mică, „chinezească”, greutatea	0,2044 kg
6. Patera cu figuri și statueta din mijloc, greutatea	2,0513 kg
7. Coșulețul octogonal, greutatea	2,4090 kg
8. Coșulețul dodecagonal, greutatea	1,5184 kg
9. Colanul cu balama, greutatea	0,2190 kg
10. Cană înaltă oenohoe, greutatea	1,7155 kg
11. Colanul cu inscripție, greutatea	0,3180 kg
12. Colanul simplu, greutatea	0,1825 kg
Greutatea totală a pieselor întregi	18,0091 kg
Bucăți detașate, greutate	0,7884 kh
Greutatea totală a tezaurului recuperat	18,7975 kg ⁹⁹ .

După repetatele restaurări la care a fost supus, în 1867 la Paris¹⁰⁰, în 1868 la Londra¹⁰¹, în 1872 la Viena¹⁰², în 1884 la București¹⁰³ și 1886 la Berlin¹⁰⁴ ultimele două de același bijutier, Paul Telge, când s-au completat piesele cu unele din bucățile și pietre prețioase și

⁹⁷. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 10 - 11; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 92 - 93; idem, în Opere, IV, ed. 1976, Studie asupra Tezaurului de la Pietroasa, p. 891

⁹⁸. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 11; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 93; idem, în Opere, IV, ed. 1976, Studie asupra Tezaurului de la Pietroasa, p. 891 - 892

⁹⁹. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 13; idem, în Opere, IV, p. 95, 749, 893

¹⁰⁰. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 40 - 43; idem, în Opere, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 122 - 125; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 926

¹⁰¹. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 43 - 45; idem, în Opere, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 125 - 127; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 926

¹⁰². A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa. Notice descriptive et historique*, în Opere, IV, ed. 1976, p. 788

¹⁰³. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, t. Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 45, n. 1; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 127, n. 1

¹⁰⁴. A. Odobescu, *Pia desideria*, în Opere, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 927

semiprețioase recuperate, tezaurul cântărește astăzi 19,820 kg.

Căutările nu s-au încheiat după recuperarea acestor piese, toți cei care au avut fie și cel mai mic contact cu comoara fiind supravegheți în continuare. Ca urmare, pe 23 septembrie 1838, C. Steriadi a găsit *gura cănii înalte* (ibrice, în documentele anchetei), în bordeiul lui Verusi lângă podul Câlnăului¹⁰⁵, iar pe 5 martie 1839 s-a găsit *statueta din centrul paterei*, la arnăutul Anastase Costea (grec în dosarul anchetei), care preluase lucrările începute de Verusi la pod după arestarea lui C. Probaca, acesta declarând că o cumpărase cu 5 galbeni, adică 60 lei noi, de la transilvăneanul George Cocârlă¹⁰⁶, lucrător la pod, care, la rându-i, a spus că o găsise pe malul pârâului lângă o groapă săpată în prezența prințului Mihail Ghica pentru recuperarea obiectelor ascunse de Verusi.

Cum descoperitorii au declarat că găsiseră cel puțin 22 de obiecte, s-a stăruit în căutarea celor dispărute. Din păcate, nici unul nu a mai fost găsit până astăzi, fiind foarte probabil topite sau vândute la argintari sau negustori străini, unii de pe Dunăre, unde călătorise de mai multe ori Verusi după ce cumpărase comoara de la descoperitor. Încă sub anchetă, Verusi susținea că piesele fuseseră luate de o revârsare recentă a apelor Câlnăului¹⁰⁷.

Între obiectele dispărute s-au aflat unele lucrate numai din aur și altele lucrate din aur și decorate cu pietre prețioase și semiprețioase. Unele au pereche în cele păstrate, altele nu. Cele mai exacte descrieri ale obiectelor dispărute au fost făcute de Ion Lemnaru. Dintre cele decorate cu pietre, acesta a menționat:

1. O chiotoare, adică fibulă, rotundă ca o ghiulea, în formă de pasăre fără cioc, cu gât drept și mai subțire decât celelalte (fibule), decorată cu pietre mărunte ca sămânță de in;

2. Un cerc sau colan lat de două degete, cu pietre măruntele la capete unde se încheia;

3. Un cerc sau colan rotund și gros de două degete, mai subțire la mijloc, decorat cu pietricele la capete;

4. Brătară de mână care se încheia dedesubt cu o limbuță pe care se trăgea un inel; deasupra avea un soi de măciuchiță pe care se vedea un loc de piatră gol, de mărimea unei parale, decorat pe margine cu pietricele roșii mărunte ca bobul de miei;

5. Brătară de mână, identică cu cea de mai înainte.

Alte cinci obiecte erau făcute numai din aur:

6. Verigă sau colan mare cât fundul pălăriei, gros cât două pene de gâscă, cu încârligături la capete unde se încheia;

7. Verigă sau colan gros de două degete, mai gros la capete, unde era scris cu slove care nu s-au putut citi; se închidea cu limbuță;

8. Verigă sau colan gros la mijloc și mai subțire la capete, care erau întoarse înăuntru unde se închideau;

9. Ibric sau cană, înaltă de o palmă domnească, cu o toartă ca pe jumătatea degetului mic, lipită la gură și pe fund;

10. Strachină sau taler asemănător cu patera cu figuri, dar aceasta simplă, nedecorată¹⁰⁸.

¹⁰⁵. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 12; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 94

¹⁰⁶. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 12; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 94

¹⁰⁷. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 12; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 94

¹⁰⁸. Pentru cele zece obiecte vezi A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 17 - 23; idem, în Opere, IV, ed. 1976, p. 99 - 105 ; idem, în Opere, IV, p. 894 - 895

La acestea trebuie să adăugăm *lăntișorul* valorificat de Ion Lemnaru în toamna anului 1837, ca făcând *sigur* parte din tezaur. Cu acesta, tezaurul era format din 23 de obiecte. Din declarațiile date în fața Comisiei de anchetă reține atenția și faptul că, în două împrejurări, descoperitorii au folosit „bucăți” de metal din comoară, unele ca să repare o tingire sau căldare, altele pentru a face niște balamale de ușă și potcoave. Pe lângă acestea, alte bucăți au fost încredințate, spre păstrare desigur, unei babe din Urgoaia. Mai trebuie adăugate piesele menționate de George Cocârlă: 1. cupă de aur rotundă, cu pietre la gură ca niște mărgele, iar în interior avea două pietre verzi cât o nucă mică fiecare; 2. trei nasturi mici de aur; 3. două cerculețe de aur¹⁰⁹. Deci, încă cinci piese! Să nu uităm: George Cocârlă este personajul care a găsit statueta din centru paterei cu figuri, pe care a vândut-o lui Anastase Costea, deci s-ar putea să spună adevărul. Despre cele cinci obiecte, pe care nu le-a văzut nimeni altcineva, Cocârlă a declarat că *le-a dat mită brigadierului de jandarmi* (tistul de dorobanți din județul Buzău) Barbu Pașol, ca să-l îmbuneze și să scape de amenințările lui¹¹⁰.

Mai mult decât atât, astăzi în componența tezaurului sunt incluse și trei catarame din aur decorate, la origine, cu plăcuțe din sticlă colorată, despre care există informația că au fost descoperite lângă podul de la Câlnău. Odobescu precizează, iar alți specialiști de după el au confirmat că aceste catarame nu au nici o legătură cu tezaurul de la Pietroasa¹¹¹. Ele au fost descoperite în preajma podului de peste Câlnău de Grigore Tocilescu, provenind însă din inventarul unui mormânt probabil ostrogot.

Procesul intentat descoperitorilor tezaurului, Stan Avram și Ion Lemnaru, complicitelor care i-au ajutat să-l ascundă, Nicolae Baciu și fii săi George și Achim Baciu, cumpărătorului Anastase Tarba zis Verusi Albanezul, asociaților, colaboratorilor sau cunoșcuților lui și tuturor celor care au luat contact în orice fel cu comoara, țărani sau orășeni, început în vara anului 1838 a durat, cu diferite faze, până în 1842. În primele luni ancheta s-a desfășurat la Buzău, arestații fiind încarcerate în beciurile Episcopiei. și aici și la București în beciurile Agiei, unde au fost mutați, au avut parte de cele mai rele tratamente. În plină iarnă, pe gerurile cele mari din decembrie 1838 – ianuarie 1839, arestații erau bătuți până leșinău, erau udăți cu apă și duși apoi în beci, unde nu era nici un fel de căldură. În aceste condiții plămânii unora dintre ei au fost grav afectați, corpurile lor slabite din cauza bătailor, a lipsei de hrană și a stării morale nu au făcut față, unii au murit în timpul anchetei, alții la scurt timp după aceea. Singurul care a trecut mai ușor prin rigorile anchetei a fost Anastasie Tarba. În urma acestor tratamente, descoperitorii tezaurului mor înainte de încheierea procesului. Prin sentința nr. 26 a Curții Penale (Criminale) din 22 aprilie 1839, confirmată prin Decret princiar de Alexandru Dimitrie Ghica, la 29 septembrie 1839¹¹², se constată moartea celor doi descoperitori, Stan Avram și Ion Lemnaru, Nicolae Baciu scapă nepedepsit fiind bolnav, George și Achim Baciu sunt condamnați la 30 lovituri de vargă și câte un an închisoare începând din ziua arestării, Anastasie Tarba Albanezul este achitat, și se restituie suma de 4000 piaștri (lei vechi) de către vânzători (Sic!) și cei 200 ecosari dați lui Gheorghe Frunză – Verde, precum și alte sume care

¹⁰⁹. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 23; idem, în *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 105; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 895 - 896

¹¹⁰. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 23 și n. 1; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 105 și n. 1; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 896

¹¹¹. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 478 - 479; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 560 - 561

¹¹². A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 28, n. 1; idem, în *Opere*, IV, p. 110, n. 1

i-au fost poprite de subprefectul arondismentului și vor fi stabilite printr-o anchetă (??), George Cocârlă este condamnat să restituie lui Costea Grecul cei 5 ducați primiti pentru statueta din centrul paterei, lui Gheorghe Frunză – Verde i se înapoiază casa de bani confiscată de poliție¹¹³, iar plângerile împotriva tuturor celorlalți bănuitori de complicitate în această afacere sunt retrase.

Cel mai câștigat din toată întâmplarea a ieșit Anastasie Tarba, care, după încheierea procesului, a devenit unul din cei mai mari antreprenori de lucrări publice din România, situație pe care o datorează câștigului pe care l-a avut de pe urma vânzării obiectelor dispărute din tezaur. Și sentința Curții, total favorabilă lui, se datorează unei părți din banii obținuți, bine plasați înaintea, în timpul și după proces¹¹⁴ celor care au instrumentat ancheta. Cât despre obiectele dispărute din tezaur sentința nici nu face vorbire, ceea ce, desigur, este o altă favoare acordată Albanezului.

După câțiva ani, pietrarii din Ochiul Boului au ridicat pe creasta Istriței la 0,5 km N de drumul spre Bădeni o cruce din piatră înaltă de peste 2,50 m, cunoscută azi drept *Crucea lui Stan Avram* (Bz-IV-m-B-02547).

Domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica a dat dispoziții, încă în anul 1838, ca piesele recuperate din Tezaurul de la Pietroasa să fie depuse la Muzeul Național de Antichități, înființat de el în 1834, care funcționa atunci în localul Liceului național Sfântul Sava; însă, din motive doar bănuite, obiectele au ajuns în muzeu abia în 1842. Aici au rămas până în anul 1867, fără să stârnească prea tare curiozitatea puținilor vizitatori. Primele semnalări ale descoperirii marelui tezaur de la Pietroasa se datorează tot domnitorului Alexandru Ghica. În 1838 acesta a comandat pictorului Ioan Negulici executarea unor desene după piesele recuperate, desenele, executate destul de repede, au fost litografiate în același an la Viena și distribuite de prințul Mihail Ghica unor savanți străini, prin intermediul ambasadorilor prezenti atunci la București, dar descoperirea nu reține în mod deosebit atenția cuiva. În 1841 savantul francez Berger de Xivrey publică în revista româno – franceză *Le Glaneur moldo-valaque* (*Spiculitorul moldo-valah*), care apărea la Iași, numerele din iulie, august și septembrie, o descriere detaliată și câteva aprecieri corecte asupra tezaurului, fără să semneze¹¹⁵. În 1850 Joseph Arneth, într-o anexă a lucrării sale dedicată obiectelor din Cabinetul de antichități de la Viena, pe care îl conducea, publică două planșe și două descrieri, una în limba franceză, comunicată în martie 1840 de prințul Mihail Ghica, în care dă un catalog succint dar exact al descoperirii, însă o datează greșit, 1838, iar cealaltă în limba germană, mai dezvoltată dar plină de greșeli, în care atribuie tezaurului piese care nu au făcut niciodată parte din acesta¹¹⁶ și plasează eronat localitatea Pietroasa între Buzău și Brăila. Abia în 1861 vizita la București a arheologului german Fraz Bock, însotit de Tânărul pictor vienez M. Springer și discuțiile savantului cu pastorul evanghelic Rudolf Neumeister, profesor de literatură germană la Liceul național Sf. Sava, preocupat de un timp să descifreze inscripția de pe colanul din tezaur¹¹⁷, discuții la care participă și Tânărul Alexandru Odobescu, de curând întors de la studii din

¹¹³. După terminarea procesului arendașul Gheorghe Frunză – Verde ajunge un „om avut”, cum zice Basil Iorgulescu, *Dictionarul ...*, p. 389, cumpără moșii, construiește un „magnific” hotel în Buzău, în care era Primăria în 1892

¹¹⁴. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 27 - 28; idem, în *Opere*, IV, p. 109 – 110;

¹¹⁵. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 30; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 112

¹¹⁶. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 31 - 33; idem, în *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 113 - 115

¹¹⁷. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 34 - 37; idem, în *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 116 - 119

străinătate, trezesc interesul viitorului savant român pentru descoperirea de la Pietroasele. Începând din acel an și până la sfârșitul vietii sale, survenit în noiembrie 1895, Alexandru Odobescu s-a dedicat, cu curaj și competență mereu sporită, examinării și descrierii pieselor din Tezaurul *Cloșca cu puii de aur*, a căutat în colecții din toată Europa piese asemănătoare, pe care le-a descris și le-a desenat, a studiat aproape tot ce s-a scris despre arta metalelor prețioase din antichitate până în vremea sa, a redactat studii din ce în ce mai documentate despre colecția care î-a marcat ultimii 34 ani din viață¹¹⁸. Pentru a-și completa opera care, în final, va deveni marea monografie *Le Trésor de Pétrossa*, îi cere pictorului Henri Trenk să deseneze în culori toate piesele din tezaur, în mărime naturală¹¹⁹. În 1865 în timpul unei vizite la Paris, arată desenele făcute de Trenk unor savanți interesați de descoperire și este invitat să prezinte, pe 1 și 8 decembrie din acel an, o conferință la Academia de inscripționi și „belle-litere”¹²⁰, redactată „din fuga condeiului”. Cincisprezece luni mai târziu, în martie 1867, Alexandru Odobescu se întorcea la Paris în calitate de Comisar General al Secției române din Expoziția Universală, ducând cu el Tezaurul de la Pietroasa *Cloșca cu puii de aur*, care stârnise deja un viu interes în rândul marilor savanți ai lumii, dar care nu fusese văzut „pe viu” de niciunul. Pregătind expunerea tezaurului în centrul pavilionului românesc, organizat de el¹²¹, Odobescu angajează mai întâi un bijutier / aurar din Paris, a cărui îndemânare și inteligență obligă la recunoștință, pentru a restaura piesele cele mai grav stricate de Verusi, redându-le, pe cât a fost posibil, forma și aspectul inițial, reamplasând unele din pietrele desprinse, fără să adauge nimic ce ar fi modificat aspectul originar¹²². Apoi, cu ajutorul unui priceput lăcătuș parizian, execută, după desenul arhitectului Ambroise Baudry, o vitrină monumentală din cristal, protejată de un adevărat seif din fier forjat¹²³. În această vitrină, ferit de orice posibil atac, *Tezaurul Cloșca cu puii de aur* a fost expus timp de șase luni, din mai până în noiembrie 1867 în Palatul Expoziției, bucurându-se de un mare interes din partea tuturor vizitatorilor¹²⁴.

După Expoziția Universală de la Paris, la cererea direcției Muzeului South-Kensington din Londra, cu aprobarea Guvernului român, *Cloșca cu puii de aur* călătorescă în Anglia, unde rămâne expusă încă șase luni, până în primăvara lui 1868, fiind văzută de o mulțime de vizitatori¹²⁵. În timpul șederii la Londra, muzeul gazdă fotografiază piesele din tezaur și editează un album, care devine foarte prețios după noua cruntă mutilare la care sunt supuse obiectele în timpul furtului din noiembrie / decembrie 1875. Totodată, direcția muzeului londonez execută copii galvanoplastice după șase dintre piesele Cloștii, care pot fi încă admirate în vitrinele aceluiași muzeu. Readusă în țară în 1868, după un urât scandal de presă în care Odobescu era învinuit că a vândut tezaurul¹²⁶, *Cloșca* va fi expusă în Muzeul Național de

¹¹⁸. A. Odobescu, în *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 926

¹¹⁹. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 37; idem, în *Opere*, IV, ed. Mircea Babeș, București, 1976, p. 119

¹²⁰. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 38; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 120; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 926

¹²¹. Vezi supra nota 28

¹²². A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 40 - 43; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 122 - 125; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 926

¹²³. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 43; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 125

¹²⁴. Vezi supra nota 28

¹²⁵. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 43 - 45; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 125 - 127; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 926

¹²⁶. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome Ire, Paris, 1889 - 1900, p. 62; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 144

Antichități, reînființat în 1864 de Alexandru Ioan Cuza, unde rămâne până în 1872, când va călători la Expoziția Universală de la Viena¹²⁷.

Revenit de la Viena, tezaurul este expus, în vitrina-seif construită la Paris, în Muzeul Național de Antichități, găzduit atunci în noul palat al Universității din București. Nici aici nu scapă de pericol. În noaptea de 20 noiembrie / 2 decembrie 1875, cu concursul neglijent al paznicului muzeului care n-a închis în acea noapte vitrina-seif, tezaurul este furat de Gheorghe Pantazescu, fost seminarișt, fiul unui preot din Titu, în vîrstă de numai 21 de ani, dar condamnat deja de mai multe ori pentru furt. Acesta pătrunde în sala de expoziție spărgând tavanul sălii de deasupra, unde funcționa biblioteca Universității, coboară pe frânghie, sustrage piesele din vitrina care nu fusese coborâtă în seif, le ascunde în pantalonii legați ca șalvarii, urcă pe aceeași frânghie în bibliotecă, apoi părăsește clădirea fără să fie observat de nimeni. Încocomodat de coșulețul dodecagonal se descotorosește de el aruncându-l în zăpadă. A doua zi dimineața un profesor care venea la cursuri găsește coșulețul pe stradă și raportează consternat întâmplarea. Se dă alarma în tot Bucureștiul și, în urma unei percheziții la un bijutier rău famat, poliția descoperă colanul cu inscripție, din nefericire tăiat în patru inclusiv peste inscripție, jumătatea fără inscripție fiind topită și pierdută pentru totdeauna. Bijutierul mărturisește de unde are obiectul, poliția face două percheziții și găsește celelalte piese, complet distruse, ascunse de Pantazescu în cutia de rezonanță a pianului său. Hoțul este condamnat la șase ani închisoare, în mai 1876, și cu câteva luni înainte de a-și ispăsi pedeapsa, este împușcat mortal de un gardian care l-a surprins în timp ce încerca, a căta oară? să evadeze din închisoarea Cozia, unde era închis¹²⁸.

Nouă ani mai târziu, scăpat ca prin minune dintr-un violent incendiu care a cuprins localul Universității în noaptea de 4 spre 5 aprilie 1884, tezaurul va fi restaurat parțial, în acel an, de Paul Telge din Berlin, bijutierul Casei de Habsburg și apropiat al Casei de Hohenzolern a României¹²⁹. După incendiul din 1884 Tezaurul Cloșca cu pui de aur a fost depusă într-o casă de bani la Casa de Economii și Consemnațuni¹³⁰. Doi ani mai târziu, în 1886, tezaurul este transportat la Berlin, unde Paul Telge îl restaurează ultima dată, dându-i forma și aspectul actual. Cu acea ocazie restauratorul face patru copii după fiecare piesă din tezaur, turnate dintr-un aliaj foarte apropiat cu aurul, care nu-și schimbă culoarea, aspectul și forma. Două din aceste copii sunt dăruite de regele Carol I unor muzee din Germania, Meinz și Dresda¹³¹, una este dată Muzeului Național de Antichități din București, iar ultima rămâne în proprietatea lui Telge, care avea magazine de antichități la Viena și Berlin, prin care a vândut acea copie, respectând condiția convenită: nici un colecționar nu a putut să cumpere decât o singură piesă. Copia de la Muzeul Național de Antichități din București, transferată din 1972 Muzeului Național de Istorie a României, în anul 1981, prin eforturile mele și ale lui Iulian Antonescu, atunci director al Direcției muzee din Consiliul Culturii și Educației Socialiste, susținuți de persoane din conducerea de partid a județului, a fost transferată Muzeului Județean Buzău, unde, expusă în sala 5, înnoilează colecția instituției noastre, bucurând ochii vizitatorilor.

127. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 61; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 143

128. A. Odobescu, *op. cit.*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 63, n. 1; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 145, n. 1

129. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 45, n. 1, 64; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 127, n. 1, 146; idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 927

130. A. Odobescu, *Le Trésor de Pétrossa*, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 64, idem, în *Opere*, IV, ed. 1976, p. 146

131. Alți autori menționează muzeele din Berlin și Nürnberg; prof. univ. dr. Mircea Babeș a văzut în Muzeul de Artă din Dresda câteva piese dintr-o copie executată de Paul Telge; personal am văzut în expoziția *Attila și hunii*, organizată în 2007 de Muzeul Palatinatului din Speyer, copii după câteva piese din Tezaurul de la Pietroasa, împrumutate de la Muzeul din Meinz.

După restaurarea din 1886 pentru *Cloșca cu puii de aur* a urmat o perioadă mai liniștită. În 1900, la cererea Guvernului Franței, Tezaurul *Cloșca cu puii de aur* este expus, pentru ultima dată, la Expoziția Universală de la Paris. La Expoziția Universală de la Roma, din 1911, este prezentată copia executată de Paul Telge.

Primul Război Mondial aduce însă noi primejdii pentru celebrul tezaur. Transferat, în ciuda opoziției unora din personalitățile politice ale vremii, în ianuarie 1917, împreună cu întreg Tezaurul Băncii Naționale a României în Rusia, devenită curând după aceea sovietică, marele tezaur a rămas acolo arestat de autoritățile sovietice până în anul 1956. Când, după încheierea Primului Război Mondial, autoritățile române au cerut restituirea Tezaurului românesc, Lenin a răspuns că va înapoia acel tezaur atunci când în România poporul va fi la putere și dialogul s-a blocat pentru mai mulți ani. Îmbunătățirea relațiilor româno-sovietice în deceniul patru al secolului XX, când ministru de externe era Nicolae Titulescu, și reluarea dialogului pe această temă nu a dus la nici un rezultat, Stalin nu vroia să audă de restituirea tezaurului românesc. A trebuit să dispară Stalin din această lume în martie 1953 pentru ca demersurile statului român, sprijinite de o întâmplare fericită - publicarea unei informații despre locul unde era depozitat tezaurul Băncii Naționale a României, să aibă trecere la noul conducător al Uniunii Sovietice, Nichita Sergheevici Hrușciov, acesta aprobat returnarea unor valori din imensul tezaur. După ce a fost prezentat într-o expoziție organizată la Moscova în vara anului 1956, *Tezaurul istoric* al României, format din *Tezaurul de la Pietroasa Cloșca cu puii de aur*, *odoarele bisericesti* secularizate de Alexandru Ioan Cuza în 1863 (motiv pentru care a pierdut sprijinul bisericii), *bijuteriile coroanei*, *bijuteriile Reginei Maria* și unele obiecte descoperite prin cercetări arheologice, între care și cele de la *Buda Crăciunești*, județul Buzău, a revenit în țară, stârnind un adevărat entuziasm în toate păturile societății, mai cu seamă în rândurile intelectualității românești¹³².

Întors din Uniunea Sovietică Tezaurul *Cloșca cu puii de aur* a ridicat multe întrebări, cea mai importantă fiind: este originarul? sau rușii ne-au dat o copie? Pentru a răspunde la această întrebare s-a pus la cale o stratagemă: în anul 1970 Guvernul român a organizat o expoziție itinerantă în străinătate cu piese de valoare din tezaurul istoric, între care și *Cloșca cu puii de aur*. Comisar General al expoziției a fost Victor Teodorescu, arheolog la Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești. Expoziția a fost prezentată la *Petit Palais* din Paris, la *Palatul Buckingham* din Londra și la *Muzeul Național* din Oslo. În toate cele trei capitale, ziua tezaurul de la Pietroasa era expus pentru public, noaptea era coborât în laboratoare unde cei mai mari arheologi și specialiști în domeniul orfevreriei antice din Europa au făcut tot felul de teste, măsurători și analize, de la compararea cu documentația grafică existentă până la analize chimice și metalurgice din cele mai complexe. La sfârșitul acestui periplu, după ultimul popas la Oslo, cercetătorii implicați au dat verdictul: *piesele actuale sunt cele originare*¹³³. Mai mult chiar, aceștia au afirmat că *unele piese a fost lucrate cu aur extras din Dacia*, în ateliere din Constantinopol și din orașe nord - pontice. Astfel se încheie lunga și complexă istorie de după descoperire a marelui Tezaur de la Pietroasa *Cloșca cu puii de aur*¹³⁴.

¹³². Pentru unele aspecte ale calvarului sovietic al tezaurului, vezi, recent, Gh. Petcu, *Județul Buzău. Legende și istorie*, vol. I, Buzău, 2008, p. 47 – 82. Cea mai importantă parte a Tezaurului Băncii Naționale a României a rămas până astăzi în Rusia; vezi și Radu Harhoiu, în *Magazin istoric*, nr. 3, martie, 1987, p.15 - 26

¹³³. V. Teodorescu, *Treasures from Romania*, în British Museum, London, 1971, p. 81 – 94; apud V. Teodorescu, *Elemente paleocreștine în tezaurele de la Șimleul Silvaniei și Pietroasa (sec. IV)*, în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, Buzău, 1983, vol. I, p. 78 – 92

¹³⁴. În aceste luni câteva piese din Tezaur – Fibula mare, colanul simplu și coșulețul octogonal - sunt plecate în Franța la expoziția itinerantă „Napoleon al III-lea și Principatele române”

I. 2. Atestare documentară

Informațiile consemnate în documentele Evului Mediu și ale Epocii Moderne privind evoluția istorică a localităților comunei Pietroasele prezintă interes pentru spațiul mai larg al zonei de la Curbura Carpaților și din nord-estul Munteniei.

Prima mențiune documentară a satului Pietroasa de Sus numit atunci Bădeni, apare într-un hrisov emis de Vlad Voievod în 10 februarie 1494, prin care întărește partea lui *Gorga din Bădeni* să fie ocină lui jupan Vladul spătar, fratelui său Fârcea cu fiili și unchiului lor Gorga cu fiica sa Stana și cu fiili ei după moartea lui Gorga¹³⁵. Moșia Bădeni, satul Bădeni sau Bădenii de Jos și personaje cu diferite funcții sau ranguri apar în documente din anii 1535, 1536, 1548, 1549, 1554, 1555, 1563, 1566, 1568, 1569, 1570, 1572, 1576, 1582, 1587, 1589, 1591, 1610, 1611, 1682, 1704.

Un document de la Radu Paisie din 23 noiembrie 1535 întărește ocină în Bădeni lui jupan Mihnea postelnic (mare boier, dregător de curte, membru al Sfatului domnesc, care avea în grija odaia de culcare și se îngrijea de așternutul domnului; mDE) cu fiili săi „să-i fie în Bădeni din *funea zorească* tot cât a cumpărat mama lui, jupânița Stana”¹³⁶.

Zapisul domnesc din anul 1682 întărește lui Barbu Bădeanu, fost mare logofăt (mare dregător, al treilea membru al Sfatului domnesc, șeful cancelariei domnești, avea în grija redactarea actelor în care consemna hotărârile demnului și ale sfatului domnesc, păstrătorul pecetii cu care întărea documentele emise; mDE), ocină în Bădeni. Acest Barbu Bădeanu, fost și mare paharnic (mare boier, dregător de curte, membru al sfatului domnesc, omul de încredere al Domnului, care se îngrijea de vinurile domniei și, la sărbători, îl servea personal pe Domn, gustând primul vinul ce-l servea capului țării pentru a garanta că nu este otrăvit; avea ca subalterni pe al doilea și al treilea paharnic, cuparul, pivnicerul și păhănicelul; mDE), era fiul lui Barbu iuzbașă și căpitan de roșiori, văr cu Udrea Băleanu, fost mare ban. El este ctitorul *mănăstirii Barbu*, construită în anii 1668 – 1669 și al *bisericii Bădeni* din comuna Tisău. A avut șapte feciori: Barbu căpitan, Hrizea, Radu, Jipa, Andronache, Neagoe paharnic și Badea, care au avut ranguri și au ocupat funcții în slujba domniei până în secolul XIX, și o fiică căsătorită cu stolnicul Greceanu.

Deosebit de important pentru identificarea *Bădeni = Pietroasa de Sus* și pentru cunoașterea situației social-economice din această zonă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, documentul emis de Șerban Cantacuzino (1678 – 1688) la 26 februarie 1682, întărește lui Barbu Bădeanu, biv vel paharnic, ocină în *Bădeni ot sud Saac* (din județul Saac), „*din funea (sfoară sau fâșie îngustă de moie) stăpânească (domnească)* ce se zice *la Mățioana 12 stârjeni din câmp, din pădure, din apă, din dealul cu viile, de înșădere (așezarea, vatra) satului și de pretutindeni de peste tot hotarul pentru că a cumpărat de la Bălan drept bani gata (înmânați cu martori) 1600 și cu zapis de vânzare și cu mărturii*”¹³⁷. Zapisul menționează sfori de moie în Bădeni la Mățioana din funea (sfoara de moie) stăpânească (domnească), funea zorească, funea mihnească, funea gorgească (proprietatea lui Gorga, menționat în hrisovul din 10 februarie 1494), funea bălească, siliștea satului, ocina cea bătrâna, din care Barbu Bădeanu a cumpărat părți de la Bălan iuzbașa (sutaș, căpitanul a 100 de roșiori) și de la fratele său Zbiera, de la Bălan fiul lui Bălan și de la Stan fiul popei Stoica, Badea fiul călugărului Mihalcea, Radu fiul lui Ghinea, Burlan Grozea fiul lui Grozea și al

¹³⁵. D I R, B. *Tara Românească, veacurile XIII, XIV, XV*, București, 1951, p. 223

¹³⁶. D I R, serie B, *Tara Românească*, vol. II, București, 1951, p. 195. Stana era fiica lui Gorga.

¹³⁷. Mariana Neguț, *Un document inedit de la Șerban Cantacuzino – 1682*, în *Mousaios*, II, Buzău, 1978, p. 34 – 42; documentul original se află în colecția Muzeului Județean Buzău

Dobrii fata lui *Şerban de Bădeni*, Pavel, Stan și frate-său Bobe, Colțea și frate-său Radu, Radu și Stan fiili lui Mohoiu, Neagu fiul lui Mihu, de la nepoții popii Dragotă din Vispești, de la Dumitru Grecu și jupâneasa lui Maria, de la Gheorghe, Pătru, popa Colțea, Tudosie roșul (roșiorul), Oprea roșul Chitoiu, Stan al Voinii, Stan Surăști, Albu și frate-său Dumitru roșii (roșiori), Neagoe Fetica și de la roșiorii Constantin, Gheorghe, Badea, Barbu fratele popii Andronic și Tudoraș, din steagul lui Ion iuzbașa din Fințești, Anton căpitan și fratele său Stanciu, Zota roșioru, Stan roșioru din steagul lui căpitan Granitii¹³⁸. Zapisul este semnat, între alții, de Constantin vel spătar Brâncoveanul, cel ce ajunge domn la moartea lui *Şerban Cantacuzino* (28 octombrie 1688). Documentul prezintă starea de decădere în care se află, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, acea categorie socială, militară și fiscală, curteni și slujitori numiți roșii sau roșiori, mulți dintre ei fiind nevoiți să-și vândă ocinele (moșii moștenite) deoarece nu mai puteau să plătească birurile și dările către domnie, unii fugind din sat din această cauză.

Dintre cei amintiți, în secolele XIX – XX unii au urmași moșneni în neamurile Nestor, Alexandru, Geană, Bădeanu, Gâriuță, Bratu, Ivașcu, Moldoveanu, Goran, Neagu și alții, ale căror pământuri, moștenite din moși – strămoși, se întindeau din apa Nișcovului peste creasta Istriței până în apa Sărății, situate pe teritoriul actual al satului Pietroasa de Sus, fapt ce confirmă identificarea dintre cele două sate.

Dacă Pietroasa de Sus este menționată documentar la sfârșitul secolului al XV-lea sub numele de Bădeni sau Bădenii de Jos¹³⁹, despre Pietroasa de Jos primele informații documentare datează din secolul XVII, cu referire la moșia Episcopiei Buzăului, care ocupa cea mai mare parte a pământurilor de pe teritoriul satului. Sub rezerva unor confirmări ulterioare avem în vedere o posibilă atestare a satului într-un document de la Alexandru Mircea voievod datat între 29 iunie 1568 – 18 septembrie 1577 prin care dă *lui Radu și Ion și feciorilor lor să le fie moșie în Bădeni partea lui Ion, partea lui Bran, partea lui Nan, partea lui Stănișlav, partea Neagului, partea Stoicăi* (pe care le-a cumpărat) și fixează hotarul: din valea Tisilor (Tisău?), până în stâna Neagului, până în hotarul Pietrarilor ... Un alt document de la Mihnea Turcitol, soțul Doamnei Neaga de la Cislău, din 21 martie 1589, întărește lui Dragomir postelnic, lui Ivan și Vișei ocină în satul Pietroșani și în Mereni¹⁴⁰ partea jupâniței Trifoaia ... Cum pe Harta lui Specht din 1795 localitatea Merei apare sub numele *Tufele Merenilor*, aceasta ar putea fi prima atestare documentară pentru ambele localități. Doi ani mai târziu, la 1 septembrie 1591, Ștefan Surdu voievod întărește lui „Dragomir postelnic din Cătușești (?) și cu ceata lui Mușa și Vișa cu fiii lor să-i fie ocină în sat la Pietroșani¹⁴¹ din partea lui Stănilă vornic jumătate ...” Si pentru aceste două documente păstrează aceeași rezervă: *nevoie de a fi confirmate din alte surse documentare*, care să permită și o clară localizare.

La fel de nesigură este atestarea documentară a satului Câlcești, care apare prima dată sub numele Câlcești într-un document din 6 februarie 1541 prin care Radu Paisie dă fiilor lui Nenu, anume Tatomir cu frații săi, lui jupan Radu mare vătaf și lui Ioan și nepotului lor de frate Neniul și cu fiili lor „... să le fie ocină în Câlcești din toată ocina Câlceștilor a treia parte de pretutindeni”,¹⁴² și această mențiune are nevoie de alte confirmări.

¹³⁸. Numele din acest document sunt importante și pentru recunoașterea și corecta atribuire a unora dintre documentele în care se face referire la Bădeni, deoarece în secolul XVI mai există o localitate cu același nume în Țara Românească.

¹³⁹. Vezi supra și notele 134, 135, 136

¹⁴⁰. DIR, B. *Tara Românească*, veacul XVI, vol. V, București, 1952, p. 391, doc. 412

¹⁴¹. DIR, B. *Tara Românească*, veacul XVI, vol. VI, București, 1953, p. 17, doc. 21

¹⁴². DIR, B. *Tara Românească*, veacul XVI, vol. II, București, 1951, p. 274, doc. 274

II. Evoluție administrativă

Comuna Pietroasele a luat ființă în anul 1938¹⁴³, prin unirea comunelor Pietroasa de Jos și Pietroasa de Sus. Forma de plural a numelui se datorează marilor orgolii care îi mânau pe edili de atunci ai celor două comune, care nu au acceptat singularul Pietroasa. În componența noii unități administrative intra și satul Ochiul Boului cu cătunele Pe Vale, Ochiul Boului, Urgoaia și Pilești. Arheologic, toate localitățile comunei sunt atestate simultan, teritoriul lor fiind locuit începând din perioada finală a epocii pietrei șlefuite, neolicic. Documentar, prima este atestată Pietroasa de Sus, în 1494, numită atunci Bădeni¹⁴⁴. Pietroasa de Jos este menționată documentar în secolul XVII. În ce privește Ochiul Boului, se pare că primul cătun înființat este Urgoaia, care își trage numele de la locitorii stabiliți aici venind din Transilvania, numiți de localnici ungureni. Prin fenomenul rotacismului numele satului s-a transformat din Ungureni în Urgueni și apoi în Urgoaia.

Cele două localități Pietroasa de Sus sau Bădeni și Pietroasa de Jos au existat în secolele XV – XVII ca sate. Nu știm, deocamdată, cum erau conduse localitățile la data menționării în documente, dar având în vedere informațiile generale privind administrarea localităților până la reformele lui Constantin Mavrocordat, în 1733 în Țara Românească și 1749 în Moldova, în secolele XV și XVI în sate existau mici unități de slujitori, civili și militari (până la o sută de oameni), comandate de căpitani, iusbași sau stegari, aceștia având atribuții militare, administrative (în primul rând de strângere a dărilor, birurilor și amenzilor) și judecătoreschi atât asupra satului propriu-zis cât și a domeniului / moșiei din jurul acestuia; ulterior, când rolul militar al acestor unități a slăbit (datorită instaurării dominației turcești asupra Țării Românești) conducătorii locali vor fi înlocuiți de vornici sau vornicei, aceștia având ca principală sarcină strângerea obligațiilor fiscale de la locitorii satelor și orașelor. Satul propriu-zis, așezarea formată din gospodăriile locitorilor era condusă de un pârcălab, un fel de administrator, ca primarul de astăzi, care uneori judeca și pricinile mărunte dintre săteni. La 1733 Constantin Mavrocordat a restrâns atribuțiile căpitaniilor și a desființat toate celelalte funcții militare-judecătoreschi din sate, înlocuindu-le cu funcția de vornic sau postelnic. Strângerea birurilor revine acum celor doi ispravnici de ținut, care aveau și atribuții judecătoreschi pentru pricinile ușoare, iar conducerea treburilor militare revine vătafilor de plai în zona de munte și zapciilor în zonele de câmpie.

Reforme mai radicale în administrație sunt inițiate prin *Regulamentul organic* din 1831 care dispunea că satele puteau alege câte un pârcălab, un fel de poliție locală, acesta având obligația de a strângă „capitația”, dare pentru care locitorii satelor răspundeau solidar, se înființa o „cutie obștească a satului”, gestionată de șase locitori aleși, împreună cu preotul și proprietarul sau vechilul satului. Din „cutia satului” era plătit pârcălabul, cu un venit fix stabilit de stat. După Unirea Principatelor române la 5 / 24 ianuarie 1859, Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a introdus noi reglementări în domeniul administrației, prin legea din 31 martie 1864 fiind organizate comunele urbane și rurale, investite cu personalitate juridică și administrate independent de un consiliu comunal. Legislația privind administrația centrală și locală a fost modificată și completată în anii 1874, 1894, 1906, 1908, 1910, 1912, iar după întregirea țării și înfăptuirea României Mari pentru unificarea administrativă a fost adoptată Legea din 24 iulie 1925, completată prin legea din 3 august 1929 care introduce principiul descentralizării administrative și autonomiei locale, modificată prin alte legi și definitivată prin Legea din 27

¹⁴³. Marcela Marin, Iuliu Marin, *La poalele Istriței, Breaza – Merei – Năeni – Pietroasele*, Album monografic, Buzău, 2008, p. 55, reține anul 1928; nu cunoaștem sursa acestei informații

¹⁴⁴. Vezi supra și notele 134 - 136

martie 1936 și Regulamentul de aplicare al acesteia din 18 februarie 1937¹⁴⁵. Legea din 1936 împărtea teritoriul țării în județe și comune; comunele erau conduse de un Consiliu comunal, format, în mediul rural, din 10 membri aleși, cărora li se adăugau membri de drept. Consiliul era condus de primar, ales de consiliul comunal dintre consilierii aleși; el era conducătorul administrației comunale, numea și / sau îndepărta din serviciu pe funcționari, administra interesele comunei, era ofițer de stare civilă, reprezenta comuna în justiție, era șeful poliției comunale. Durata mandatului consiliului era nelimitată, dar din trei în trei ani se organizau alegeri locale pentru jumătate din membrii consiliului, astfel că mandatul unui consilier era de șase ani. În baza Constituției din 1938, care instaura dictatura regală, din nou este modificată legea administrației în spiritul noii legi fundamentale. Totodată, se introduce dreptul de vot pentru toți cetățenii, indiferent de sex, care au împlinit vîrstă de 30 de ani și plăteau impozite.

Demn de reținut este faptul că la 1866 Odobescu întocmește o hartă a „Muntelui” Istrița și a împrejurimilor sale pe care apare localitatea Pietroasa sau Bădeni, realizează *Planul topografic al Pietroasei*, publicat la 1875 în ***Albumul de stampe***, pl. XVIII, pe care apar Pietroasa de Jos, Pietroasa de Sus sau Bădeni, dar nu apare Ochiu Boului, nici Urgoaia, iar autorul nu pomenește niciodată numele celor două sate în textul monografiei ***Le Trésor de Pétrossa***, în schimb amintește pârâul Urgoaia al căruia nume este redat sub forma Orgoya¹⁴⁶.

La data descoperirii tezaurului, comuna Pietroasa de Jos, de care ținea cătunul Ochiu Boului, făcea parte din Județul Saac Săcuieni, cu capitala la Bucov, județ desființat la 1 ianuarie 1845¹⁴⁷. Totodată, satul se afla pe moșia Episcopiei Buzăului, care stăpânea cea mai mare parte din pământurile de pe raza localității, cu excepția celor deținute de moșneni, mai ales în Pietroasa de Sus. Din anul 1836 moșia Episcopiei fusese arendată de un boiernaș local, Gheorghe Frunză-Verde, a cărui casă exista și la 1866, fiind menționată pe planul castrului¹⁴⁸. După desființarea județului Saac – Săcuieni, Plasa Tohani, în care se aflau comunele Pietroasa de Sus și Pietroasa de Jos, a trecut de județul Buzău.

Enciclopedia României, vol. II, apărut în 1938, menționează existența separată a comunelor Pietroasa de Jos și Pietroasa de Sus, ambele ținând de Plasa Tohani¹⁴⁹ din județul Buzău.

La noua reformă administrativă din ianuarie 1952, când a fost introdus sistemul sovietic baza pe regiuni împărțite în raioane, comuna Pietroasele a fost repartizată în Raionul Mizil din Regiunea Ploiești. Actuala structură teritorială datează din februarie 1968 când, la reorganizarea administrativă a teritoriului României, comuna Pietroasele a fost comasată cu fostă comună Șarânga fiind arondată din nou la Județul Buzău.

În prezent comuna este formată din satele Pietroasa de Jos, Pietroasa de Sus, Șarânga, Clondiru de Sus, Pietroasa Mică fost Ochiu Boului, Dara și Câlțești. Datorită politicii social – administrative din ultimele trei decenii ale regimului comunist, urmată de scădere demografică dramatică din ultimii douăzeci de ani, satele Pietroasa Mică și Câlțești au parcurs un proces rapid de depopulare, care a afectat între 70 și 80% din gospodăriile lor. Ca urmare cătunele Urgoaia și Pilești, care țineau de Pietroasa Mică, au dispărut complet de pe harta comunei.

¹⁴⁵. *Enciclopedia României*, sub coordonarea prof. Dimitrie Gusti, vol. I, București, 1935 (?), p. 300 - 307

¹⁴⁶. A. Odobescu, ***Le Trésor de Pétrossa***, tome I^{re}e, Paris, 1889 - 1900, p. 3 și fig. 2

¹⁴⁷. *Enciclopedia României*, sub coordonarea prof. Dimitrie Gusti, vol. II, București, 1938, p. 17

¹⁴⁸. *Planul cetății antice din satul Pietroasa*, în ***Albumul de stampe***, București, 1875, pl. XVII, nr. 3, casa arendașului; A. Odobescu, ***Le Trésor de Pétrossa***, tome III^{re}e, Paris, 1900, p. 20; idem, în ***Opere, IV***, ed. 1976, p. 728, 977

¹⁴⁹. *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938, p. 97

III. Evoluție istorică

III. 1. Populația

Nu știm cum se numeau locuitorii comunităților ce populau pantele Istriței și câmpia de la poalele dealului în epoca pietrei. Creatorii culturii Monteou din epoca bronzului și purtătorii culturii din prima epocă a fierului erau traci, neam din care se trag și geto-dacii, primii strămoși direcți ai românilor de azi, menționați în documentele vremii nominal și etnogenetic ca locuitori ai spațiului carpato - dunăreano - pontic. De la geto-dacii din Gruia Dării la daco-romanii din castrul de la Pietroasa și din așezările satelit din secolele IV – V d. Chr., la romanicii din secolele VI – VII care locuiau în Via lui Despan sau la Biserica din Ochiul Boului și până la stră-români care în secolele VIII – XI / XII trăiau în comunitățile de la Cuptoare – Căramidărie sau din Sectorul Administrativ al SCDVV Pietroasa este o evoluție continuă, teritoriul comunei fiind permanent locuit. Dacă întreaga evoluție prezentată în rândurile de mai sus se bazează pe dovezi arheologice, începând din Evul Mediu Dezvoltat, secolele XV – XVIII, aceste dovezi sunt completate cu informațiile desprinse din documente scrise. În Evul Mediu zona era locuită, pe de o parte, de oamenii locului, cei de baștină care au trăit întotdeauna aici, iar pe de altă parte, de cei veniți mai întâi dinspre câmpie, în secolele X – XIV, apoi a celor veniți de pește munte din Transilvania odată cu înăspirea exploatarii feudale și a persecuțiilor nobililor maghiari împotriva românilor.

În Pietroasa de Sus sau Bădeni, locuitorii erau moșneni¹⁵⁰, proprietari de pământ care, până la mijlocul secolului al XVII-lea, au avut un rol activ în apărarea Țării și în asigurarea veniturilor visteriei. Fiind plătitori de taxe, impozite și biruri dar și oșteni călare pe cheltuiala lor, adică făceau slujba cu caii, armele, straiele și hrana proprii obținute din munca pământului pe care îl stăpâneau, roșii sau roșiorii erau organizați pe steaguri de câte o sută de persoane, conduși de un iuzbașă, numit mai târziu căpitan de sutași. Din rândul lor cei mai destoinici ajungeau curteni sau slujitori, îndeplinind diferite slujbe sau mici funcții în serviciul Domniei. Așa cum reiese din documentul emis de Șerban Cantacuzino (1678 – 1688) la 26 februarie 1682 prin care întărește lui Barbu Bădeanu, biv vel paharnic, ocină în *Bădeni ot sud Saac*, mulți dintre roșii sau roșiorii din Pietroasa de Sus, ca de altfel din toată Țara Românească, ajunseseră în imposibilitatea de a-și plăti dările către domnie, motiv pentru care mulți își vând pământurile iar alții fug din sat. Documentul menționează peste cincizeci de nume de proprietari care-și vând pământurile lui Barbu Bădeanu, din toate categoriile sociale: roșii sau roșiori, iuzbași, căpitanii de roșori, doi popi / preoți, un boier de viță al locului - Șerban de *Bădeni*, mari boieri ca Barbu Bădeanu, alții.

În secolele XIX–XX urmașii moșnenilor amintiți în documentele secolelor XV - XVII sunt cei din neamurile Nestor, Alexandru, Geană, Bădeanu, Gâriuță, Bratu, Ivașcu, Moldoveanu, Goran, Neagu, Negru, Voinea și. a., ale căror pământuri moștenite din moși – strămoși se întindeau din apa Nișcovului peste creasta Istriței până în apa Sărății, fiind situate pe teritoriul actual al satului Pietroasa de Sus.

Documentele vremii nu ne permit să precizăm care sunt cele mai vechi familii din Pietroasa de Jos. Informațiile documentare privind aspecte sociale se referă la popularea locului prin admigrarea unor grupuri de locuitori dinspre câmpie, sub presiunea atacurilor ultimilor migratori asiatici – pecenegii, uzii, cumanii, tătariei și turcii, în secolele IX – XVI, iar

¹⁵⁰. Termenul vine de la moștean, adică cel ce moștenea pământ de la părinții săi, care la rândul lor îl moșteniseră de la părinții lor, deci moșie moștenită din moși – strămoși; aceste moșii se numeau ocine sau de baștină, termen ce desemna o bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar

Începând cu secolul XVI aici se aşează familiile de români refugiați din Transilvania din cauza persecuțiilor religioase și a înăspririi exploatarii feudale – creșterea dărilor și a obligațiilor față de nobili, ceea ce duce la sărăcirea țăranilor care își pierd pământurile și libertatea, proces accentuat și accelerat după Unirea celor trei Țări române sub Mihai Viteazul în 1599 – 1600, ca efect al unei atitudini de pedepsire a românilor, promovată în special de nobilimea maghiară. Această admigrare nu înseamnă nicidcum că teritoriul satelor Pietroasa de Jos și Ochiul Boului era nelocuit înainte de venirea grupurilor amintite, dar aşa cum bine se știe de către cercetători, până când nu se tulbură apele într-un loc, acel loc nu este pomenit în documente. Când apar turbulențe, apare imediat și mențiunea. Așa s-a întâmplat și cu satul Pietroasa de Jos, unde, cu excepția posibilelor informații menționate mai sus, nu s-au făcut vânzări sau schimburi de proprietăți până după veacul al XVII-lea.

De-a lungul timpului, aşa cum am arătat mai sus, pe de o parte, satele se răreau prin fuga unor datornici care nu mai puteau plăti birurile către domnie, cum se întâmplă la Pietroasa de Sus sau Bădeni¹⁵¹, iar pe de altă parte, ele se populează prin înmulțirea familiilor noi care își făcuseră oarecare stare.

Din neamurile amintite se desprind, în generațiile următoare, alte nume – Avram, Matei, Stoian, Lazăr, Apostol, Constantin, Alexandru, Manole, Petre, Alexe, Achim, Anton și a Treptat are loc împletirea neamurilor vechi – Barbu, Neagoe, Nestor, Bădeanu, Stoica, Răducanu, Geană, Gâriuță, Roșu, Enciu, cu neamurile mai noi, prin căsătorii și înrudiri. În secolul XVIII și la începutul secolului XIX la Pietroasele se aşează ultimii veniți, alde Moldoveanu, Olteanu, Munteanu, Câmpeanu, Osman, Iatan, Rusu, Sârbu, Bratu, Frățilă, Vlad/Vlădoi, Manole, Radu, Drăghici, Zecheru, Godeanu, Frunzescu, Goran, Tănărescu, Novac, Zinea, Tomoiu, Enache, Mirică, Damian, Stavride, Cotună, Aloman, Mușat, Chirănoiu, Ciohodaru, Istrățoiu, Chiriac, Zarioiu, Căpățână, Capotă, Despan, Barac, ultimii doi fiind soldați ai lui Napoleon rămași pe meleagurile noastre după campania din Rusia din 1812. Apar și alții, ale căror nume se trag de la starea socială sau materială – Șerbu, Puche, sau de la ocupațiile mai recente – Mățaru, Fieraru, Sergentu, Tutunea, Căruțașu, sau de la aspectul fizic – Lungu, ori de la etnie - Rusu. În secolul XIX multe nume vor fi adaptate specificului românesc prin adăugarea particulei escu, ceea ce impune, uneori, modificarea formei inițiale a numelui – Zinea devine Zăinescu.

La 1892 comuna Pietroasa de Jos împreună cu Ochiul Boului avea 860 locuitori, din care 450 bărbați și 410 femei, care trăiau în 218 case. Străini erau 2 greci și 11 italieni ocupați cu extragerea pietrei. Erau 40 de meseriași, din care 2 lemnari, 1 tâmplar, 1 cizmar, 4 fierari, 1 cojocar, 2 brutari, 30 pietrari. Contribuabili erau 177, din care 9 comercianți români. Comuna avea suprafață de 1269 ha, din care 230 arabil, 169 vie, 370 pădure, 30 fâneță, 68 islaz, 11 livadă, 391 sterp¹⁵².

Comuna Pietroasa de Sus, formată din satele Pietroasa de Sus și Poșta, la aceeași dată avea 680 de locuitori, din care 367 bărbați și 313 femei, care trăiau în 168 de case. Avea 44 de meseriași, din care 2 lemnari, 2 croitori, 40 pietrari. Nu existau străini – nu erau acceptați, nu puteau cumpăra pământ. Contribuabili erau 149, din care 16 comercianți români.

¹⁵¹. La 1866 se păstra această denumire dublă, aşa cum apare pe *Planul topografic al Pietroasei*, publicat în *Albumul de stampe*, 1875, pl. XVIII; vezi și A. Odobescu, *Opere*, IV, ed. 1976, p. 976

¹⁵². Basil Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al Județului Buzău*, editura Socec, București, 1892, p. 387 - 390

Suprafața comunei era de 963 ha, din care 214 arabil, 249 vie, 447 pădure, 29 islaz, 24 sterp¹⁵³.

În funcție de mersul vremurilor populația comunei a crescut sau a scăzut, cel mai mare număr de locuitori fiind înregistrat în anul 1975, când la Pietroasele trăiau 5280 de suflete. De la 3390 de locuitori în 1892 (toate satele actuale), la 3230 în 1935, la 2783 în 1948, la 3741 în 2002 și 3458 în 2007, există fluctuații demografice determinate de evoluția generală a satelor, înscrisă în evoluția generală a României. Din păcate, constatarea este valabilă și pentru ultimele decenii, caracterizată printr-o rată negativă a natalității, cu descreșterea evolutivă a populației comunei.

Evenimentele majore din istoria țării nu au trecut pe lângă locuitorii satelor comunei, mulți dintre ei dându-și obolul de sânge pe Câmpurile de Onoare de la Plevna, Vidin sau Grivița, la 1877 – 1878, pe fronturile Primului Război Mondial între 1916 – 1919, la Turtucaia, Mărăști, Mărășești, Oituz, sau în crâncenele bătăliei ale Celui de al Doilea Război Mondial, 1941 – 1945, de la Nistru până la Don sau de pe Mureș până pe Oder. Memoria lor este cinstită și prin monumentele din piatră ridicate de urmași la Pietroasa de Sus, Pietroasa de Jos, Clondiru de Sus, Șarânga și Dara, dar, mai ales prin monumentele ridicate în sufletul colectiv al comunității. Din toate satele actuale ale comunei și-au dat viața pentru pământul Țării 366 de eroi. Alte sute de ostași au fost răniți în luptele la care și-au adus contribuția cu bărbătie și onoare.

III. 2. Viața economică – resurse, ocupații

Cei mai mulți dintre locuitorii satului Pietroasa de Sus sau Bădeni erau agricultori moșneni, trăind din produsele pe care le obțineau prin cultivarea pământului, un loc important ocupând *cultivarea viței de vie și a pomilor fructiferi*, precum și creșterea animalelor pe întinsele pășuni / islazuri ce ocupau coastele și creasta Dealului Istrița.

Unii dintre cei ce locuiau în Pietroasa de Jos și Ochiul Boului erau meseriași – Cojocaru, Dogaru, Șelaru, Neamțu fierar, Olaru, Pilă, Rotaru, Lemnaru, alții erau viticultori – Chelaru, sau ciobani – Baciu, Caval, Ciobanu, Mocanu, unii erau preoți – Popa, sau agricultori – Grapă, sau vânători - Ursea, Iepure, Jiganie, Lupu, sau negustori ambulanți – Marchidan, Saiu, alții, care purtau porecle date după criterii greu de decelat astăzi - Ciudoiu, Bărzoi, Chiriuță, Udroiu, Moacă, Potec, Lungu, Văsioiu, Cioantă, Bercă aveau diverse ocupații. De observat faptul că în Pietroasa de Jos și în Ochiul Boului documentele nu menționează roșii sau roșiori. Explicația este simplă și istorică: roșiorii erau oșteni și slujitori călări în slujba domnului și a Țării, ei făceau slujbă cu caii proprii, se întrețineau singuri, erau proprietari de pământ, dețineau suprafețe modice, dar își asigurau mijloacele de trai necesare și suficiente pentru ei și pentru familiile lor. Or, la Pietroasa de Jos pământul era în cea mai mare parte proprietatea Episcopiei, localnicii ca și nou-veniți nu aveau pământ, erau vecini, ei își asigurau traiul fie muncind pe pământurile episcopale, fie din practicarea meseriiilor pe care le cunoșteau. Pe de altă parte, mulți s-au aşezat aici într-o vreme în care categoria socială a roșiorilor este în decădere, aşa cum reiese din documentele celei de a doua jumătăți a secolului al XVII-lea (vezi supra). Încet – Încet, cu stăruință și chibzuială, locuitorii din Pietroasa de Jos și din Ochiul Boului, atât cei vechi cât și cei nou veniți, reușesc să-și încropească gospodării, cumpără pământ și „întră în rândul lumii”. Așa au apărut proprietățile

¹⁵³ Basil Iorgulesc, op. cit., p. 390 – 391

menționate în secolul XIX: În Dogaru, Dealul Alexandru, Via Ardelenilor, Poiana Crudului, Coasta lui Puche, La Pirciu etc. etc.

Viața economică a comunei s-a bazat și se bazează pe agricultură, cu componenta majoră *cultivarea viței de vie*. Pornind de la existența aici a unui puternic centru dacic începând din secolul IV î. Chr., cred că încă din acea vreme s-a cultivat viața de vie la Pietroasa. Am în vedere și faptul că la numai 15 km spre est, la Cârlomănești, comuna Vernești, pe Cetățuia dacică, au fost găsite semințe de struguri într-o cătuie din secolul II î. Chr., descoperită într-o groapă de mari dimensiuni, care a funcționat, probabil, și ca depozit. Așa cum știm de la istoricul grec Strabon (63 î. Chr. – 19 d. Chr.), marele rege geto-dac Burebista a fost nevoit să aplice măsuri drastice pentru refacerea puterii militare a statului geto-dac și, prin campaniile întreprinse, să ajungă un cunoscut și temut conducător politic în lumea vremii lui. Iată ce spune istoricul antic: „... Ajungând în fruntea neamului său [al getilor], care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare de porunci încât, în câțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus getilor cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani. Căci trecând plin de îndrăzneală Dunărea și jefuind Tracia – până în Macedonia și Iliria, a pustiit pe celtii care erau amestecați cu traci și cu iliri și a nimicit pe de-a întregul pe boii aflați sub conducerea lui Critasiros și pe taurisci. ... el și-a luat ajutor pe Deceneu ... Ca o doavadă pentru ascultarea ce i-o dădeau [getii], este și faptul că ei s-au lăsat înduplacați să taie viața de vie și să trăiască fără vin”¹⁵⁴. Este foarte posibil că măsura i-a vizat și pe geto-daci de la Pietroasa. Privind astfel lucrurile, tradiția viticulturii la poalele Istriței este veche de peste 2500 de ani.

Condițiile de sol și climă din zonă s-au modelat în milioane de ani. Expunerea sudică a pantelor Istriței asigură o însorire de peste 220 de zile / an. Versanții calcaroși ai dealului, spălați de ploile repezi de vară, asigură calcarul și mineralele care, filtrate prin sol și procesate în struguri, dau gustul, parfumul și savoarea specifică vinurilor locale. Prezența particulelor de calcar de mici dimensiuni, în unele soluri peste 60%, face ca temperatura de peste zi să fie reținută în sol și să fie iradiată în primele ore ale nopții, ceea ce, mai ales în nopțile de toamnă, joacă un rol important în procesul de acumulare a zahărului în struguri. Clima blandă, cu temperaturi multianuale de 10,5 - 11,3 grade C (Celsius), cu o medie lunară în ianuarie variind în jur de minus 2° C și de plus 25° C în luna iulie, cu precipitații medii anuale de 575 mm / an, asigură viaței de vie condiții bune, pe de o parte, pentru iernare, iar pe de altă parte, pentru vegetația viguroasă și sănătoasă din timpul verii, care produce un rod bogat. Viile ocupă pantele mai dulci ale dealului, urcând până la altitudini de 250 – 300 de metri, iar înspre câmp coboară până la 2,5 km sud de sat.

La începutul secolului al XVII-lea spaniolul Francisco Sivori când spunea despre Buzău „... Buza loca ubi vina optima sunt ... Buzău locul unde sunt cele mai bune vinuri” cu siguranță se referea și la vinurile de Pietroasele. În ultimele trei decenii ale aceluiși secol „drumul de sub deal” devenise cunoscut și ca „drumul vinului” datorită lui Constantin Brâncoveanu, mare proprietar de vîi în Dealul Mare, de la Vernești până la Urlați. Încă înainte de a deveni domn Brâncoveanu a primit de la unchiul său Preda înținse suprafețe de vie în satele dintre Vernești și Feliești – Fefelei / Mizil, iar la căsătoria cu Marica, nepoata lui Antonie Vodă (1669 – 1672) din Popești Prahovei, primește alte vîi în satele dintre Tohani și Urlați, devenind unul din cei mai mari proprietari din această zonă. Având un dezvoltat simț al

¹⁵⁴ Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11 (C. 303), în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, București, 1964, p. 237 - 239

banului, Brâncoveanu construiește la Merei, la Sărățeanca pe Musceleanu, la Tohani, la Ceptura și la lordăcheanu lângă Urlați crame cu una, două sau patru alveole cu câte patru bolti în semicalotă fiecare sprijinite pe un stâlp central, în care vinifica producția de struguri din viile lui foarte bine întreținute. La jumătatea lunii decembrie încărca vinul din cramele din Dealul Mare în 200 de butii de câte 200 de vedre fiecare, fixată pe un car tras de patru boi și trimitea acest convoi pe sub dealurile din Muntenia, Oltenia și Banat până în nordul Italiei, unele ajungeau până la Florența, vinul fiind vândut pe bani buni. Cu siguranță în acest convoi se afla și vinul obținut pe moșiile din zona Muscelul Dării și din Pietroasa. Convoiul era păzit de un detașament de ostași călări înzăuați. La întoarcerea în țară, primăvara, înainte de Buna Vestire, una din butiile din convoi era plină cu banii luați pe vin. Astă era una din sursele din care provinea marea și proverbiala bogăție a Domnitorului Constantin Brâncoveanu, supranumit de turci Altân Bei – Printul Aurului.

În legătură cu producerea și folosirea vinului la Pietroasele relatează aici două aspecte. Până în 1965 la Pietroasa se cultivau, alături de soiurile altoite introduse după 1894, soiurile nealtoite, hibride sau directe. Dintre soiurile albe nealtoite se cultivau căpșunica, crâmpoșia, algeriana, galbena, iar dintre soiurile negre terazul, gămiul și „om rău”. Soiurile altoite albe cultivate erau Chaslaua sau Șaselorul, Feteasca albă, Rieslingul, ceva Tămâioasă, iar dintre soiurile negre se cultivau Cabernetul. Plantațiile de vie erau susținute pe șpalieri și sârme sau pe haraci. Tratamentul pentru combaterea manei se aplica doar la soiurile albe și constă numai din stropitul cu zeamă bordeleză din piatră vânătă și var, viticultorul tradițional, țăranul nu folosea alte substanțe chimice. Culesul strugurilor începea la începutul lunii octombrie și dura cam două săptămâni. Strugurii erau culeși la maturitate deplină, când acumulaseră suficient zahăr. Pentru recoltat se foloseau coșuri cu una sau două toarte; cele cu două toarte erau mai mari și le manevrau bărbații la transportat strugurii de pe rândurile de vie la capul locului, unde erau goliți în cărător. Cărătorul era un butoi lung de 2 – 2,50 m, înalt la capete cam de 0,70 m și la mijloc de 1,00 – 1,20 m, așezat pe carul fără coșul căruței, adică fără fund și fără scoarțe. La partea superioară în mijloc cărătorul avea o deschidere ca o ușă de circa 40 x 40 cm tăiată în doagele vasului, dar fixată de corpul lui cu balamale pe o latură, iar pentru a sta închisă pe latura cealaltă avea o tijă metalică perforată prin care trecea o bridă metalică cu o perforație, fixată în poziție verticală pe corpul vasului. Când erau puși în cărător strugurii erau zdrobiți de cel care lucra la căruță cu un *mustitor* din lemn de corn, alun, cireș sau prun lung de 0,80 – 1,20 m, făcut dintr-un băț terminat la un cap cu patru-cinci cioturi scurte de 8 – 10 cm. În funcție de carul pe care era transportat, un cărător lua între o sută și două sute de vedre, cele purtate de boi fiind mai mari. O vadră avea 10 – 12 litri. Pe drumul de la vie la casa proprietarului strugurii mustiți se zdrobeau bine, astfel că din cărător era descărcată musteala, mulți viticultori eliminând în acest moment ciorchini, care, dacă rămân în musteala, pot da amăreală vinului. Musteala era cărată la tocitoare sau la lin cu *hârdăul*, un vas din lemn înalt de 40 – 60 cm, mai larg la fund decât la gură, prevăzut cu urechi pe două doage opuse mai înalte decât celelalte; era manevrat de doi bărbați cu ajutorul unui *drug* din lemn pe care era fixat la mijloc cu un lanț scurt un cruciță, un băț gros de 3 - 4 cm cu decupaje la capete, care se introducea în urechile hârdăului. *Tocitoarea* este un vas din lemn înalt de 1,70 – 2,30 m, cu gura mai largă decât fundul; aproape de fund are o perforație, astupată cu un cep sau cu o canea, prin care se trage mustul, după ce s-a ridicat pluta. *Linul* este un utilaj simplu făcut din stejar sau brad, format dintr-o masă orizontală din scânduri groase de 5-8 cm, cu o ramă pe margini înaltă de 3-4 cm, în care se fixează patru scânduri, două margini și două capete, cu zimți la bază pentru a permite scurgerea mustului; linul se aşează pe două capre din lemn

inegale, cea din spate fiind mai înaltă, partea din față a mesei este terminată într-un triunghi cu margini deschis la vârf pe unde se scurge mustul în dejă. În zona Pietroasele – Bădeni s-au folosit din vremuri ancestrale și *linuri din piatră*, un exemplar putând fi văzut astăzi în curtea Stațiunii, lângă crama veche. Pentru manevrarea strugurilor, mustelii, mustului și vinului se foloseau numai *recipiente din lemn*, niciodată din metal (astăzi cele mai multe sunt din plastic). Musteala era golită din cărător în tocitori unde rămânea o zi, două sau mai multe, în funcție de soiul de struguri și de cum vroia gospodarul să iasă vinul, soiurile aromate și cele negre stând mai mult pe boască, pentru a lua parfum și culoare; ori era pusă direct în lin și scursă imediat. Mustul de la lin sau tras din tocitoare era depozitat în butoaie la fier, de regulă în pivniță, fiecare gospodărie de viticultor avea o pivniță zidită din piatră. *Butoaiele*, lucrate numai din doage de stejar, erau bine spălate și opărite cu mult timp înainte de începerea culesului, în momentul când se punea în ele mustul sau vinul trebuia să fie curate, fără nici un miros, bine uscate și umflate, adică etanșe. Fierberea mustului dura, în funcție de temperatura de afară, cam două săptămâni, după care urma aşezatul vinului nou, proces în timpul căruia drojdia se lăsa la fund. Cam pe la începutul lunii decembrie, în orice caz înainte de tăiatul porcilor, se făcea *primul pritoc*, vinul nou se trăgea după drojdie în butoaie curate și era pus la limpezit. După Anul nou, cam în jurul Bobotezei, într-o zi senină dar geroasă, se făcea *al doilea pritoc*, vinul deja limpezit era tras în alt butoi unde rămânea la învechit. Înainte de Paști vinul se *pritocea a treia oară* și apoi era urmărit cu mare grijă în timpul învechirii, ori de câte ori se simțea nevoia fiind *din nou pritocit*. În timpul pritocului vinul era tras numai cu furtun din cauciuc bine spălat după fiecare folosire, vânturat cu măturica în dejă, iar pentru manevrare se foloseau numai vase de lemn, dejă, hârdău, pâlnie, troc și butoaie toate din lemn, pentru ca vinul să nu se oxideze. Pritocul era principalul și aproape singurul tratament aplicat de viticultor obișnuit, prin acest procedeu obținea un vin de calitate, sănătos și stabil, care putea fi lăsat la învechire mai mulți ani, cu cât vinul este mai vechi cu atât este mai bun. Vinul bun trebuie să aibă tărie alcoolică între 12° și 14°. Vinul învechit are o tărie alcoolică mai mare.

Celălalt aspect pe care vreau să-l relatez se referă la consumul vinului. În mod obișnuit viticultorul și familia sa consumă cam 50 – 80 de vedre sau decalitri (10 litri, deca vine din grecește) de vin pe an, atât pentru consumul zilnic câr și la sărbători, când își primește finii, nașii, rudele și prietenii. La evenimente mai importante, botez, cununie, năsie se consumă mai mult vin.

Până în deceniile 5 și 6 ale secolului trecut, la Pietroasa vinul se consuma și în două moduri „tradiționale”. Primul dintre acestea se referă la consumul ocasional, întâmplător. Spre exemplu, dacă un drumeț trecea prin sat și vroia să bea un vin, se opea la poarta unui țăran, întreba ce fel de vin are, gusta din soiurile oferite și, dacă îi plăcea unul, cerea de băut. Gospodarul îi aducea o vadă cu vinul ales, o așeza pe un scaună și-i dădea o cană. Omul bea vinul pe îndelete, dacă termina vadă și vroia să mai bea, mai primea una, apoi încă una, până se sătura. La sfârșit plătea două parale, cam cinci–șase lei și-și vedea de drum. Asta se chema băutul „cu burta”, bea omul până se sătura. Există și băutul de grup, de înțelegere sau de aldămaș. Dacă doi, trei sau mai mulți săteni aveau de aranjat o afacere, o vânzare de pământ, de vite, o arendare, o cununie între copii etc. etc., stabileau ziua în care vroiau să discute chestiunea și stabileau la cine, la ce gospodar urma să se întâlnească. Locul, de fapt gazda, era ales în funcție de vinul pe care hotărău că vor să-l bea preopinenții. Se duceau la cel care avea vinul preferat și-i spuneau că în ziua cutare au ceva de discutat și ar vrea ca el să-i găzduiască. Dacă cel solicitat era de acord, și de regulă era, în dimineața zilei stabilite se prezintau la casa omului, gospodarul le deschidea pivnița, le arăta butoaiele cu vin, pe soiuri,

le lăsa ceva de mâncare la îndemână, o pâine, ceapă, brânză, o şuncă, după care el se ducea la treburile lui. Oamenii discutau cât aveau de discutat, adesea ziua întreagă, beau din vinul care le plăcea cât puteau duce, iar la plecare lăsau drept plată cinci parale de fiecare. Aceasta era băutul „cu ziua”, având și rol de aldămaș la încheierea înțelegerii.

Evident, în ambele cazuri vinul era băut în stare naturală, neamestecat cu apă, sifonul a început să fie folosit mai frecvent după 1965. Tot atunci a început să se vândă vinul cu litrul, până atunci se vindea numai cu vadra, un litru de vin în 1965 costa 3 lei, după 2-3 ani ajungând la 5 lei.

Revenind la agricultură, pe terenurile din câmpul de la poalele Istriței se cultivă supafețe modice cu grâu, porumb, orz, ovăz, rapiță, floarea soarelui, lucernă¹⁵⁵.

Evident, condițiile climatice locale sunt bine valorificate și de multe specii de pomi fructiferi – cireș, vișin, cais, prun, măr, păr, corcoduș, zarză, piersic, nuc, alături de care au fost acclimatizați în ultima jumătate de secol migdalul și smochinul, toate specii cultivate. În mod spontan se dezvoltă murul de pădure, prezent în bogate colonii de rugi pe pantele dealului și prin rariștile pădurii, murul de câmp, zmeura, alunul, cornul, măceșul, gherghinul, porumbarul, socul, coacăzul și variantele sălbaticice de măr, păr, cireș. Dintre plantele protejate se întâlnesc gărdurarița (*Nitraria shoberi*), dintre cele agățătoare curpenul și iedera, alături de care frecvent apar specii de arbuști. Aflându-ne în zonă de silvostepă, speciile arboricole – fag, stejar, frasin, carpen, plop, tei, ulm, salcâm, paltin, recent conifere, se întrepătrund cu cele ierboase – pirul, colilia, păiușul, pelinul, feriga, coada calului, mușetelul, gălbenelele, coada șoricelului, laptele cucului. Pantele mai accentuate ale dealului și cele situate la peste 350 metri altitudine sunt ocupate de izlaz și fânețe, unde pasc turme de oi și capre. Pentru muncile curente și pentru nevoile gospodăriei locuitorii cresc bovine, cabaline, ovi-caprine, porci și păsări. În pădurile de pe creasta Istriței trăiesc în sălbăticie lupul, vulpea, dihorul, iepurele, cerbul, căprioara, corbul, eretele, mierla, sturzul, vipera, scorpionul, iar în zonele joase spre câmpie se întâlnesc șoarecele de câmp, popândăul, hârciogul, ciocârlia, pitpalacul, prepelița, fazanul, vrabia, potârnichea, cioara, pajura, coțofana, ciocârlanul, broasca, brotacul, șarpele galben sau verde.

Alăturând celor menționate piatra de calcar, depozitele de pământ galben-loess și de nisipuri, și lemnul avem tabloul aproape complet al bogățiilor zonei. Prințperea oamenilor a pus totdeauna în valoare aceste bogății asigurând bunăstarea, ospitalitatea, faima și mandria locului.

Resursele naturale ale zonei nu sunt nici foarte variate, nici foarte bogate. Piatră, lemn, vânat, cam atât. Deși este cel mai greu de prelucrat, piatra a trezit cel mai mare interesul localnicilor. Dealul Istrița este format din calcare sarmatice, în care sunt încorporate două specii de scoici – Mactra Sarmatica și Mactra Bulgarica. De la Câlțești până la Năeni toată creasta Istriței este un depozit imens de calcar. Pietroșanii au învățat să cunoască piatra, știu cum sună piatra „moale” bună de cioplit, cum poate fi crăpată și scoasă în blocuri potrivite pentru anume lucrări, ce se poate face din fiecare bloc sau lespede, care ciocan trebuie folosit ca să scoți ce dorești din blocul ce-ți stă în față, știu să mângâie piatra și să vorbească cu ea, știu să-i transmită gândurile lor și să facă să accepte a deveni ce-și doresc. Au învățat să urmeze vâna de piatră bună săpând galerii de zeci și sute de metri în coasta dealului, înalte cât un stat de om și largi cât „ținea” tavanul, unele atât de largi încât să poată întoarce carul cu boi, galerii sau cariere pe care și le transmiteau din tată în fiu ori între membri acelaiași neam,

¹⁵⁵. Din păcate, în ultimii 20 de ani mari supafețe de teren din câmp rămân necultivate, năpădite de pană, o specie de stuf de uscat, și de costrei, specii nefolositoare și nevalorificate.

din care au scos piatră trei – patru – cinci generații de pietrari, cantități uriașe de piatră din care s-au cioplit sute și mii de cruci, ghizduri și uluce de fântână, teici, linuri, pisani de biserică sau de fântână, obezi de puț, blocuri pentru zidit din care s-au făcut case, pivnițe și biserici, dale cu care sunt placate sute de biserici, trepte de casă, de pivniță, de clopotniță, sau, mai nou, cai, călăreți, animale fantastice, păsări măiestre, urși, căprioare, boi, care gata de pus în mișcare și. a., și. a., și. a.

În peretele de calcar de la Piatra Șoimului, colțul stâncos de sub vârful Istriței spre Breaza, călugărul Ambrozie, pedepsit la viața de sihastru pentru încălcarea rânduielilor mănăstirești, și-a săpat o chilie, celebră până la cutremurul din martie 1977 când stâncă s-a surpat, din lăcașul rupestru păstrându-se astăzi numai peretele din spate. Copii fiind, în zilele de vară când ne duceam cu vitele „la izlaz”, îl vizitam pe călugăr escaladând greu, cu agilitate cei peste 18 metri până la intrarea în chilie, aflată la jumătatea peretelui de stâncă, după care, în răcoarea camerei „de locuit” îl ascultam vrăjiți pe părintele Ambrozie povestind din Vechiul sau Noul Testament, habar n-aveam noi atunci de unde lăua el poveștile acelea minunate pe care ni le spunea. Tânăr, când ne aduceam aminte că animalele puteau intra în pădure, ceea ce era interzis, înainte de a pleca părintele Ambrozie ne chema în cealaltă încăpere a chiliei, unde era amenajat altarul și locul de rugăciune și ne învăța cum să ne rugăm pentru noi, pentru animalele noastre, pentru părinți, pentru roadele pământului, pentru binele tuturor.

III. 3. Căi de comunicație

Legătura dintre satele comunei s-a făcut întotdeauna pe drumuri bune, pietruite. Între Pietroasa de Jos și Ochiul Boului erau două căi: drumul care traversează castrul pe traseul actual de la primărie în sus se bifurca: o arteră ieșea prin colțul de nord-vest al fortificației, continua pe la cișmeaua lui Mușat, urca pe malul gârlei până la via lui Pirciu (defrișată după 1990) (în 1866 aici era o dumbravă de nuci), pe lângă fântâna de la Udroiești unde se desprindea o uliță îngustă ce urca printre gospodăriile lui Neculai Udroiu și Tăsică Tudorică, drumul continua până la Poiana Crudului, la locul unde s-a descoperit tezaurul și mai departe până la izlaz și până la pădure; cealaltă ramificație ieșea din castru pe traseul actual spre deal, după circa 800 de metri se bifurca, o uliță mergea în cătunul Pe Vale, cealaltă urca pe la Ion Grapă, făcea la stânga, urca pe la Barbu, pe lângă Udroiești, pe lângă cișmeaua de la Ion Jiganie și Gheorghe al Babii până la Păpușoi unde se desfăcea din nou: o uliță mergea în dreapta pe lângă Matei Zăinescu până la Bărzoii, unde se bifurca spre stânga până la Alexe Petre și spre Victor Cojocaru și spre Chiriu, și spre dreapta până la Saiu unde se desprindea uliță spre Codin Sârbu și Barac; cealaltă uliță făcea la stânga la Păpușoi, urca pe lângă Codin Baciu până la Dumitru Baciu fierarul zis Neamțu, unde se bifurca din nou, o uliță la dreapta spre ai lui Cojocaru, cealaltă spre Gheorghe Jiganie, unde se bifurca din nou, la dreapta spre Cișmeaua lui Despan și colțul de sat unde la 1837 locuiau și Stan Avram, Ion Lemnaru, Nicolae Baciu și. a., și la stânga spre cătunul Urgoaia, din păcate azi complet depopulat, unde locuiau până în deceniul opt al secolului trecut cam 30 de familii, Ion Caval, ai lu' Moacă, Petrică și. a. În Urgoaia drumul se despărțea la dreapta spre izlaz și spre pădure, iar la stânga spre Bădenii de Sus, azi Bădeni, comuna Breaza.

Legătura dintre Pietroasa de Jos și Pietroasa de Sus / Bădeni se făcea pe *drumul de sub deal* care venea pe la Fefelei la nord de Mizil, pe la nord de Săhăteni, pe la sud de Greceanca, pe la moară până la cărămidărie și mergea mai departe pe la nord de Șarânga, prin Dealul Viei și Merei până la Vernești; cândva în secolul XVII s-a stabilit actualul traseu al șoselei de la stațiune și biserică la Clondiru de Sus și pe la Coasta Puțului la Dealul Viei.

Șoseaua Națională D N 1 B Ploiești - Buzău a fost trasată și construită între 1770 – 1772, din inițiativă turcească.

Astăzi pe teritoriul comunei Pietroasele este străbatut la 3 km sud de sat de DN 1B Ploiești – Buzău. Legătura cu DN 1B, cu stația c. f. r. Clondiru, cu satul Clondiru de Jos, cu Movila Banului și cu DN 2 se face prin DJ 203, același drum care din centrul localității spre est asigură legătura cu Clondiru de Sus, Șarânga, Sărăjeanca, Merei, Zorești, Vernești și DN 10 Buzău – Brașov. Legătura cu Greceanca, Breaza, Vispești și Năeni se face pe DC 151. Toate aceste drumuri sunt asfaltate, ca și drumul până la intrarea în Pietroasa Mică și cel până la intrarea în satul Dara. Drumurile principale din satele comunei sunt pietruite, asigurând condiții bune pentru mijloacele de transport mecanice sau cu tractiune animală, precum și pentru pietoni.

III. 4. Învățământul

Dezvoltarea social – economică a satelor din componența comunei a adus după sine, de la o vreme și în pas cu vremea, nevoia științei de carte, a impus organizarea și dezvoltarea învățământului, apariția școlilor, a bibliotecilor și aşezămintelor culturale, expresie, în plan social, a nevoii de progres intelectual a locuitorilor. Primele preocupări în domeniul învățământului aparțin preoților și dascălilor de biserici, care foloseau cărțile din zestrea bisericilor pentru a-i învăța pe copii scrisul și cititul. În ultima parte a secolului al XVIII-lea dascălul din Bădeni (Pietroasa de Sus), rămas în memoria colectivă ca *moș Badea*, ceea ce nu înseamnă neapărat că era bătrân, numele ar putea să însemne că era moșnean, proprietar de sfoară de moșie, îi strângea pe copii fie în pridvorul bisericii, fie acasă la el și-i învăța carte. Prima școală oficială este menționată în 1838, având probabil legătură cu prezența lui Petrache Poenaru, directorul Eforiei Școalelor, la Pietroasele în timpul anchetei privind descoperirea Tezaurului Cloșca cu puii de aur. A mai trecut timp, o generație, până a fost numit oficial primul învățător în Pietroasa de Jos, în 1868, acesta fiind Tânărul Nicu Constantinescu, în vîrstă de numai 17 ani. El absolvise Școala Națională din Buzău, înființată în 1832 de ierodiacaonul Dionisie Romano, cel care între 1865 – 1873 va fi episcop de Buzău, în 1866 va ctitori Societatea Academică, din care în 1873 va lua ființă Academia Română, fiind și primul donator al Bibliotecii Academiei, pe care o înzestrează cu 2500 din cele mai valoroase cărți din biblioteca sa. Nicu Constantinescu îi învăță carte pe copiii din sat în propria casă, până în 1884, când școală este mutată într-o cazarmă, iar din 1886 va funcționa într-o clădire veche pe armanul boieresc existent atunci pe locul Școlii nr. 1, dinspre Stațiune. În anul 1887 se construiește, pe locul actualei primăriei, prima școală nouă din Pietroasa de Jos. Atunci școală din Pietroasa de Sus funcționa în casele lui Pangrati Ardeleanu. În 1901 se construiește un local nou pentru școală din Pietroasa de Sus, unde este actuala Școală nr. 1, pe un teren care aparținuse până în 1863 vechiului metoh călugăresc al Mănăstirii Bradu. În 1920 școală din Pietroasa de Sus este refăcută în stilul școlilor dr. Angelescu și i se adaugă un etaj, dărămat de cutremurul din 10 noiembrie 1940. Astăzi din vechea școală se mai văd numai fundațiile din piatră cioplită. În 1934 (1936?) școală din Pietroasa de Jos se mută în localul actual al Școlii nr. 2, de sub deal, cumpărat de primărie de la lanchu Nestor, renovat și adaptat pentru nevoile învățământului. Între 1946 și 1950 localul acestei școli este completat cu două săli de clasă și un laborator și se trece la învățământul de șapte clase. În anul 2008 localul școlii a fost consolidat și refăcut în mare parte, i s-a adăugat încă o sală de clasă, un grup sanitar modern, o centrală proprie. Între 1950 și 1956 pe lângă Școala generală cu clasele I – VII din Pietroasele a funcționat, în casele lui Papuc sau ale lui Eremia Nicolae,

naționalizate în 1949 (1951), un internat mixt cu regim gratuit pentru fete și băieți, în care erau găzduiți peste 100 de elevi din satele fostului raion Mizil, de care ținea comuna din 1952. În 1963 s-a trecut la învățământul general de opt clase. În 1916 s-a deschis prima școală cu patru clase în satul Ochiul Boului, în casele lui Ion Despan, iar în 1923 s-a construit localul propriu, cu o sală de clasă mare, un hol și o cancelarie, azi dezafectat și privatizat.

La Șarânga prima școală a funcționat începând din 1836, dar este menționată oficial în 1893. Școala din Dara datează din 1895, având și o bibliotecă școlară. În Clondiru de Sus prima școală este atestată în 1925.

Învățământul general este completat începând din 1925 cu prima grădiniță de copii înființată în Pietroasa de Jos. Grădinița de copii din Șarânga este înființată în 1946, iar la Ochiul Boului în 1972.

De-a lungul timpului la școlile din satele comunei au predat învățători și profesori devotați, care au format generații de știitori de carte, din rândul cărora s-au ridicat personalități de seamă ale științei și culturii românești. Între cei mai cunoscuți dascăli de școală au fost Alexandru Nestor (1884 – 1909 ?), Tache Popescu (1898 – 1909), Iancu Nestor (1919 ? – 1939 ?) fiul lui Alexandru Nestor, Ion Goran, Maria Goran, Tănase Ghinea, Gheorghe Marincu, Ion Constantinescu – Domnu' Jan (1937 – 1972), Ioana Constantinescu (1937 – 1971), Atanase Constantinescu – Cocean (1936 – 1959), Viorica Constantinescu, Valeria Secără, Șerban Ciobanu, Maria Olteanu - Ciobanu, Lola Stavride, Ion Dobrescu, Dumitru – Didel Stavride, Pepina Dobrescu, Traian Geambăsu, Natalia Luncă – Geambăsu, Gheorghe Mărgăritescu, Elena Luncă – Mărgăritescu, Alexandrina Saiu, Vlad Vasile, Vlad Aurica, Vâlcu Dumitru, Maria Chiriac – Vâlcu, Ion Alexandrescu, Elena Alexandrescu, Constantin Dicu, Luca Iliescu, Ioana Cristea și alții. Generația actuală de învățători, 8, și profesori, 15, nu este cu nimic mai prejos decât înaintașii lor, la care unii s-au școlit.

Din anul 1894 învățământul elementar este completat cu învățământul de specialitate prin înființarea *Scolii de altoitori* din cadrul Pepinierei Pietroasa. În anul 1924 pe lângă Pepiniera Pietroasa se înființează *Școala de ucenici agricoli*, cu durata de 3 ani, care forma viticultori practicieni. Din 1932 tot în cadrul Pepinierei este creată *Școala specială de pivnici*, prima de acest fel din țară, care pregătea oenologi, cu activitate până în 1963.

Astăzi în comună funcționează două școli și o grădiniță în satul de reședință, o școală în curs de modernizare și o grădiniță în satul Șarânga.

III. 5. Viața culturală

Viața culturală a comunei primește un cadru organizat în 1915, când, din inițiativa preotului Nicolae Șerpoianu și a învățătorului Iancu Nestor, ia ființă prima societate culturală, în cadrul programului de revigorare a satelor promovat Spiru Haret, ministru învățământului și cultelor, cununatul lui Grigore Constantinescu – Monteoro și unchi prin alianță al dr. Constantin Angelescu.

În 1920 Remus Nestor (1895 – 1953), fiul învățătorului Alexandru Nestor, student în drept, viitor deputat, prefect al județului în 1927–1928, 1937, 1940, împreună cu alți 42 de tineri înființează *Societatea culturală Tinerimea Pietroaselor*, societate de educație cetățenească, și pun bazele unei biblioteci sătești. Societatea înființează formații artistice de amatori care susțin spectacole bine apreciate de locuitorii comunei, organizează șezători duminicale, conferințe, seri de dans sau serate dansante, baluri, obțin fonduri cu care sporește mereu numărul cărților din bibliotecă, organizează excursii în județ etc. În 1931

Societatea se transformă în Căminul cultural Tinerimea Pietroaselor, afiliat la Fundația Culturală Prințipele Carol.

În anii 1949 - 1953 Căminul Cultural Pietroasa a funcționat în diferite locații, adesea prezentând proiecții de filme în aer liber în fața casei preotului Nicolae Frâncu (pârculețul din fața Magazinului Uniuersal), după care a fost găzduit în casele lui Dumitru Moldoveanu, pe malul gârlei lângă pod, aici funcționând și Biblioteca comunală. După 1978 s-a construit localul actual, distrus de incendiu în decembrie 2007.

Căminul Cultural din Șărânga a fost construit cu contribuția membrilor cooperativei agricole de producție din localitate în deceniul săptă al secolului trecut. Ambele instituții de cultură au desfășurat o intensă activitate de luminare și educare a generațiilor prin formațiile de teatru și satiră, de dans și corurile conduse de cadre didactice sau de dascălul bisericii Traian Rotărescu. Din păcate astăzi viața culturală a comunei este în mare suferință, lâncezind de ani buni, fără perspective de revigorare în viitorul apropiat. Adesea această stare este pusă pe seama lipsei apetitului locuitorilor, mai ales a celor tineri, pentru activitatea culturală de grup. Dar este știut că oamenii consumă ceea ce li se oferă, or dacă nu li se oferă nimic este firesc să prefere televizorul, chiar dacă văd numai violentă, bătăi, accidente, incendii, crime, dezastre, pornografia și subcultură.

III. 6. Viața spirituală

Pe firul istoriei, pe lângă prezența populației băstinașe, romanizarea acesteia, inclusiv prin contactul direct cu elementul roman prezent în castru, și românizarea ei în secolele VIII – XI / XII, una din problemele cu rezonanță la Pietroasele este apariția și evoluția creștinismului. Primele documente care probează prezența unor creștini aici datează din secolul IV d. Chr. În nivelul *post castrum* din colțul de sud-est al fortificației (în fostă curte a Mariei Potec) a fost descoperit un pieptene din os decorat pe o față a mânerului cu silueta unui porumbel – motiv paleocreștin, realizată din puncte incizate¹⁵⁶. Din cimitirul 3 de la Dara provin două vase cenușii lucrate la roată, o cană și o strachină. Strachina are incizate pe fund, după ardere, simboluri alfabetice grecești și romane, dintre care se disting I și K – probabil Isus Kristos, Φ și Ω – probabil FOS = Lumină, I și X – Isus Hristos, iar în interiorul inelului de sprijin X și M – Hristos Mitir (?)¹⁵⁷. În necropola 1 situată la sud de castru au fost descoperite trei morminte de înhumație orientate V – E cu inventar foarte sărac, în grădina lui Ion Jigani și cinci morminte de înhumație orientate N-S fără inventar, placate cu pietre, la Magazinul Universal, toate de factură creștină¹⁵⁸. În cimitirul 2, de la SCDVV Pietroasa, între mormintele de înhumație cercetate,șapte aveau depuse monede romane de argint, denari, ca obol al lui Charon, considerat element de factură creștină¹⁵⁹ din perioada de tranziție. Pe obiecte din tezaurul

¹⁵⁶. Gh. Diaconu, M. Tzony, E. M. Constantinescu, V. Drâmbocianu, *L'ensemble archéologique de Pietroasele*, în *Dacia*, N. S., XXI, 1977, p. 215, fig. 21 / 1; V. Teodorescu, în *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova*, I, Ploiești, 1984, p. 99, fig. 30 / 1 a – b; E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 116, 244 și pl. 5 / 6

¹⁵⁷. Considerate la publicare ca fiind rune, Gh. Diaconu, *Zwei Gefäße aus dem 4. Jh. u. Z. von Pietroasele – Buzău*, în *Dacia*, NS, XX, 1976, p. 269 – 271; Gh. Diaconu & colab., în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 209, fig. 1 / 2, 3; 12, au fost reconsiderate de Victor Teodorescu drept semne creștine, la sesiunea Muzeului Județean Buzău, 6 – 7 decembrie 1992, cf. E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 104, 108, 242

¹⁵⁸. E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 244, cu bibliografia

¹⁵⁹. E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 109 – 110; E. M. Constantinescu și colab., *Şantierul arheologic Pietroasele*, în CCA, Campanile 1999 – 2006; idem, în *Mousaios*, V – XI, cu bibliografia

Cloșca cu puii de aur sunt figurate mai multe semne creștine: *fundul* coșulețului dodecagonal este un disc rotund decorat cu un motiv floral stilizat reproducând *crux monogrammatica* cu opt brațe înscrisă în cerc; acesta este fixat de corpul coșulețului prin *patru bare dispuse în cruce și prin patru discuri decorate cu cercuri duble concentrice cu punct în mijloc* (ochi de pește, simbol creștin timpuriu) intercalate între bare, formând al doilea element cruciform; fundul coșulețului este unit cu rama superioară prin două șiruri de câte douăsprezece panouri, unele dreptunghiulare altele trapezoidale toate decorate *a jour* cu motivul floral stilizat reprezentând *crux monogrammatica* cu opt brațe. *Fundul coșulețului octogonal* este o ramă modelată în formă de *cruce greacă stelată*, iar panourile trapezoidale înclinate lipite direct de fund ajurate sunt stilizate floral cu motivul *crux monogrammatica*. Pe *fibula mare* panoul decorativ central are în jurul caboșonului oval din mijloc *patru caboșoane circulare mici dispuse cruciform*; sub acesta caboșonul din mijloc de la baza panoului central, cele două caboșoane rotunde laterale, caboșonul oval dispus orizontal în centrul bazei fibulei și caboșonul pisciform dispus deasupra acestuia *redau foarte sugestiv scena crucificării*. Unele din *pietrelle semiprețioase* desprinse din caboșoanele de pe corpul pieselor din Tezaur sunt *decorate cu cercuri concentrice duble sau triple cu punct în mijloc* (ochi de pește), simbol creștin, altele sunt *decorate cu motivul crenguței de brad sau de măslin*, ambele simboluri creștine¹⁶⁰.

În *Actul martiric al Sfântului Sava* sunt reproduse informațiile obținute de Vasile cel Mare, arhiepiscop în Caesarea Cappadociei, prin *Scrisoarea Bisericii lui Dumnezeu din Gotia adresată către Biserică lui Dumnezeu din Cappadocia și către toate parohiile sfintei biserici ortodoxe din acel loc* trimisă din Scythia Minor (Dobrogea) împreună cu osemintele exhumate ale martirului, comunicate de Iunnius Soranus, guvernatorul Scythiei Minor și de Vetranius sau Bretanion, episcop al Tomisului (Constanța de azi) privind faptele, credința creștină și martirul lui Sava, încercat de războinicii vizigoți conduși de Atharid, fiul lui Rodesteu, în apa râului *Mousaios = Buzău* în ziua de 12 aprilie 372. Documentul¹⁶¹, redactat în 375 sau 376, relatează despre existența în zona în care trăia Sava a unui *polis* – oraș, unde ar fi vrut să meargă pentru sărbătoarea Paștelui, precum și a unei cetăți în care trăia preotul Guticas, identificată de unii cercetători cu castrul de la Pietroasa¹⁶².

Un urcior cenușiu lucrat la roată, cu urme de smalț sau lustru, descoperit în 1974 la Șarânga, recuperat de profesoara Maria Vâlcu, are pe fund o ștampilă sau marcă de olar în relief, cu motivul *crux decussata* înscrisă în cerc¹⁶³, evident simbol creștin, suprapusă de o grilă din 5 sau 6 haste orizontale. Vasul, împreună cu încă un urcior, au făcut parte din inventarul unui sau unor morminte de incinerație, datând din secolele VII/VIII - IX.

Evoluând pe această bază cu tradiții de secole în spațiul de aici, apariția unui metoh al mânăstirii Barbu, în secolul XVI, este doar o urmare firească. La fel de firească este construirea bisericilor de mir încă din secolele XVI – XVIII, în prezent funcționând șapte lăcașuri de cult în satele comunei. Cea mai veche dintre cele existente astăzi este biserică *Sfântul Nicolae* din Șarânga II, peste gârla Dării, construită în 1818 și refăcută în 1894, luna

¹⁶⁰. V. Teodorescu, *Elemente paleocreștine în tezaurele de la Șimleul Silvaniei și Pietroasa* (sec. IV), în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, Buzău, 1983, vol. I, p. 78 – 92, pl. IV; E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 110 – 114, 244 - 245

¹⁶¹. Prezentarea documentului la E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 67 – 70, 102 - 104, 136, cu bibliografia problemei

¹⁶². E. M. Constantinescu, op. cit., p. 67 – 69, 102 – 104

¹⁶³. E. M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București, 1999, p. 126, 258, pl. 12 / 5, cu bibliografia problemei

mai. În contraforții masivi din piatră care sprijină biserică sunt încorporate cruci vechi cu scrise cirilică, provenind din cimitirul vechi. În 1834 – 1835 arhimandritul (starețul) Partenie de la Mănăstirea Bradu împreună cu enoriașii din Pietroasa de Jos au construit biserică *Adormirea Maicii Domnului* pe locul vechiului metoh al aceleiași mânăstiri, pentru credincioșii din sat; acoperișul bisericii este reparat în 1895 cu cheltuiala lui Neagu Rotărescu, iar în 1896 s-a construit un amvon prin grija preotului paroh N. Manolescu. În Pietroasa de Sus a existat o biserică veche din bârne, construită înainte de 1700 și demolată pe la 1865 deoarece devenise mică și neîncăpătoare, a cărei masă de altar din piatră susținută de o coloană scurtă tot din piatră există la câțiva metri nord de altarul actualei biserici. În 1872 a fost construită la câțiva metri de cea veche actuala biserică cu hramul *Sfântul Nicolae*; tâmpla a fost pictată de Koste Popescu la 1874, iar pictura interioară îi aparține lui Dimitrie Teodorescu, rudă apropiată (frate?) cu Nicolae Teodorescu pitarul, ctitorul Școlii de zugravi de subțire de la Buzău. Actuala construcție este sprijinită de contraforți supli din piatră, în care se văd încorporate cruci vechi cu textul în cirilică. În dreptul veșmântarului, chiar lângă zidul bisericii se află mormântul fraților Vasle / Vasilică Nestor, fost medic și Remus Nestor, politician liberal și prefect al județului în mai multe rânduri, mort în închisorile comuniste în anul 1953. În anul 1866 a fost construită biserică *Adormirea Maicii Domnului* din Dara, reparată în 1919; în contraforții acestei biserici și în zidurile clopotniței sunt încorporate cruci vechi de piatră scrise în cirilică, iar treptele de sub clopotniță sunt tot din cruci vechi, datând din secolele XVI – XVII, dovezi ale existenței unei biserici mult mai vechi pe acest loc. În fața clopotniței sunt depozitate astăzi două pietre / lespezi de mormânt masive din piatră, datând din secolele XVII – XVIII, scoase de la locul lor. Biserică *Sfântul Dumitru* din parohia Șărânga I este construită în anul 1893, pictată și înzestrată în 1899 prin grija preotului Ghica Popescu. În anul 1916 a fost ridicată Biserică *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe* din Clondiru de Sus, pe locul unei biserici de lemn care data de la 1857. Cea mai nouă este Biserică *Nașterea Maicii Domnului* din Ochiul Boului / Pietroasa Mică, ridicată în 1938 – 1939, prin grija preotului Nicolae Șerpoianu cu contribuția lui Ion R. Nedelcu, boiernașul care avea un conacel la câteva sute de metri mai spre. Zidari au fost Gheorghe Udroiu, Grigore Alexandru, Alexandru Vână, Nicolae Grapă, Zaharia Gh. Roșu, Nae F. Lupu. Toate aceste biserici au clopotnițe masive din piatră, mai puțin cea din Clondiru de Sus.

IV. Situația actuală

În etapa actuală economia locală pare că se îndreaptă spre modernizare și adaptare la nevoile momentului. În comună funcționează peste 60 de unități economice care activează cu precădere în domeniul comerțului – magazine cu produse alimentare și de mărfuri generale, unități de vinificație și comercializarea vinului și țuicăi, mori, brutării, prestări servicii auto, comercializarea materialelor de construcție etc., funcționează o secție a SC *Casa de vinuri Pietroasa SA*, un târg săptămânal de duminică într-un spațiu modernizat de primărie și alte utilități. Pentru deservirea populației există o unitate Bank CEC, la Pietroasele, o unitate a Cooperativei de Credit *Banca Populară*, la Șărânga, o pensiune agro-turistică și cea mai importantă societate economică și de cercetare din domeniul viticulturii, *Stațiunea de Cercetare - Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Pietroasa*.

Începuturile acestei unități datează din vremea când filoxera, apărută prin deceniul 4 al secolului al XIX-lea, distrusese, până în deceniul 9, cea mai mare parte din viile nealtoite. Pentru refacerea patrimoniului viticol și a viticulturii, domeniu important al economiei românești, a fost conceput un program cu mai multe direcții de acțiune. Una din direcțiile importante a fost adoptarea legislației prin care se reglementau măsurile pentru reconstituirea

podgoriilor ţării. Prin Legea nr. 2109 din 1891 pentru combaterea filoxerei și prin Regulamentul de aplicare a legii, publicat în octombrie 1891, se prevedea înființarea de stațiuni viticole cu pepiniere, și model, „câmpuri de experiență și de demonstrații”, care aveau ca obiectiv să aleagă și să experimenteze cele mai bune soiuri de portaltoi, să producă și să distribue material săditor în vederea refacerii plantațiilor viticole. Pe de altă parte, pepinierele, stațiunile viticole și viile model înființate prin legea amintită aveau și un important rol în cercetarea bolilor viei de vie și stabilirea tratamentelor de combatere a acestora, în promovarea cultivării sistematice a viei americane, crearea de viticultori instruiți în altoarea viei, în producerea și conservarea vinului, care să contribuie la regenerarea viticulturii românești și la refacerea acestui domeniu important al economiei, vinul fiind, aşa cum am arătat mai sus, nu doar un produs pentru consumul intern ci și o importantă marfă de export, din antichitate până astăzi. În baza legii amintite în 1893 este înființată *Pepiniera Pietroasa*, vie model și experimentală în podgoria Dealul Mare. Pepiniera a fost înzestrată cu 32,16 ha din terenul fostului metoh al Mănăstirii Bradu, secularizat în decembrie 1863, partea care rămăsese după împroprietărirea țăranilor săraci din zonă prin *Legea agrară* a lui Al. I. Cuza din august 1864 și devenise moșie a statului. Pentru înființarea „fermei model Pietroasa”, Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor a alocat 500.000 lei și încă pe atât pentru construirea unei crame și unei pivnițe. În primii trei ani de activitate s-a creat o colecție de peste 730 de soiuri de viață de vie altoită de struguri de masă și de vin, cele mai multe aduse din țările Europei. Încă în 1894 s-a înființat *școala de altoitori*, care a avut un rol foarte important în introducerea soiurilor altoite și a altoitului în localitățile viticole din Dealul Mare.

Anul 1924 înregistrează ridicarea activității Pepinierăi Pietroasa la un alt nivel, prin înființarea *Stațiunii Viticole și Oenologice Pietroasa*, unitate științifică de cercetare și propagandă în domeniul viticulturii. Unitatea avea în subordine o *școală de ucenici agricoli* cu durată de 3 ani, unde s-au pregătit viticultori practicieni, care au contribuit la îmbunătățirea viticulturii și vinificației în satele zonei. În 1928 în cadrul *Viei Pietroasa* a fost înființată prima *Stațiune de avertizare a manei viei de vie* din țară, prevăzută cu stație meteorologică și aparatura necesară. Un an mai târziu, în 1929, *Via Pietroasa*, cu Pepiniera și Stațiunea Viticolă și Oenologică este preluată de Academia de Înalte Studii Agronomice din București, devenind *Via Experimentală Pietroasa*, prima unitate viticolă în care a fost studiat comportamentul soiurilor de viață pe rod, al viațelor portaltoi, tăierile în uscat, cunoașterea, prevenirea și combaterea bolilor și dăunătorilor și alte teme, sub coordonarea unor mari specialiști în domeniu, printre care I. C. Teodorescu, Traian Săvulescu, născut la Râmnicu Sărat, Gherasim Constantinescu și alții. Un pas important în răspândirea rezultatelor cercetărilor Stațiunii este marcat prin înființarea, în anul 1932, a primei *Scoli speciale de pivniceri* din România, în care au studiat și s-au format specialiști oenologi pentru toate unitățile de vinificare din țară. După 1957 *Via Experimentală Pietroasa* a trecut în cadrul Institutului de Cercetări Horti - Viticole, devenind *Stațiunea Experimentală Viticolă Pietroasa*. Este etapa în care se dezvoltă cercetarea în domeniile viticulturii și vinificației, agrotehnica și protecția plantelor, când sunt create noi soiuri de viață de vie, astăzi renumite. Din anul 1972 Stațiunea devine unitate independentă, cu gestiune economică proprie și personalitate juridică. Sub conducerea experimentatului om de știință inginer Valeriu Popa s-au obținut realizări deosebit de meritoase în crearea de noi soiuri – *Tămâioasa românească*, *Grasă*, *Busuioacă de Bohotin*, *Timpuriu de Pietroasa*, *Istrița*, *Otilia*, *Centenar Pietroasa*, *Alb Aromat*, au fost create clone din soiurile *Tămâioasă românească*, *Grasă de Cotnari*, *Băbească neagră*, *Muscat Hamburg*, s-au pus bazele unui nou concept în exploatarea intensivă a plantațiilor, în

îmbunătățirea producerii vinurilor cu denumire de origine, în combaterea bolilor și dăunătorilor viței de vie prin măsuri profilactice și prin mijloace biologice și chimice, s-a extins activitatea de prognoză și avertizare, a fost acclimatizat migdalul etc. etc. Contribuții remarcabile la aceste realizări au avut specialiștii Gherasim Constantinescu, Traian Săvulescu, I. C. Teodorescu, Al. Ionescu, Valeriu Secară, Mihai Macici, Valeriu Popa, L. Văleanu, Grigore Levința, A. Bulhac, Aurel Toma, Otilia Toma, Elena Popa, Al. Roșca, Maria Bobeleac, I. Damian. Soiurile de struguri de masă și de vin obținute la Stațiunea Experimentală Pietroasa au obținut medalii, diplome și mari medalii la marile concursuri naționale și internaționale, fiind mereu bine apreciate. În cadrul stațiunii au fost realizate importante lucrări științifice: *Materialul produs de pepinierele statului de la înființare până în 1929*, articole și studii publicate în volumele *Lucrări științifice I. C. H. V., Analele I. C. H. V. Valea Călugărească* etc. Astăzi, **Stațiunea de Cercetare – Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Pietroasa** este unitate – etalon a cercetării în domeniu, emblemă a viticulturii românești și cea mai prestigioasă firmă din Pietroasele¹⁶⁴.

V. Perspective

Sprinjindu-se pe resursele locului: *materiale* – viticultura și prelucrarea pietrei, azi practicată de mulți localnici mai ales pe linia placajelor ca element decorativ pentru peretii exteriori sau interiori și pentru pardoseli; *istorice și spirituale* – locul tezaurului, castrul roman, cetatea dacică din Gruiul Dării, bisericile, fântânile din piatră, gardurile vechi, casele vechi, cele câteva crame vechi care mai sunt în picioare, Stațiunea etc.; umane – „oameni buni și bătrâni” cum zice cronica, cei care știu să îngrijească via și să facă renumitul vin de Pietroasa, comuna are frumoase perspective de dezvoltare în viitor.

Dispunând de o rețea de alimentare cu apă care acoperă cvasi-totalitatea suprafeței comunei, cu cei peste 42 km de rețele construite, de o rețea de drumurile pietruite care pot fi modernizate relativ ușor, de rețele de transport energie electrică în fiecare sat or cătun, de terenuri libere care constituie o zestre foarte valoroasă în perspectiva dezvoltării urbanistice a comunei, Pietroasele este o zonă extrem de atractivă în viitorul apropiat.

Pentru punerea în valoare a disponibilităților de mai sus, Consiliul local și Primăria trebuie să introducă în intravilan o parte din terenurile ocupate de izlaz, fânețe sau sterp din vecinătatea satelor Ochiul Boului, Dara și Câlțești, dar și din cele aflate la nord de satele Pietroasa de Jos – Valea Bazinului și Pietroasa de Sus – Dealul Alexandru etc. Pentru aceasta este necesar să fie alocate fonduri pentru extinderea și modernizarea căilor de acces, a rețelelor de apă, canal, energie electrică, a altor utilități.

Nu în ultimul rând, administrația locală trebuie să aibă în vedere agrementarea zonei cu mobilier turistic – spații de cazare și de alimentație publică, inclusiv prin amenajarea unui drum de acces modernizat spre Vârful Istrița, unde ar putea fi amenajată o pârtie de schi și săniuș pentru practicarea sporturilor de iarnă, dar și locuri de campare pentru perioadele primăvară – vară – toamnă. De asemenea, trebuie amenajat drumul de acces și spațiul din preajma locului descoperirii tezaurului astfel ca turiștii să aibă posibilități de parcare și de recreiere, poate amenajarea unui teren de tenis sau a unui teren de minigolf pe locul numit Grădina Crudului.

¹⁶⁴. Informațiile despre SCDVV Pietroasa sunt luate din monografia Stațiunii publicată la aniversarea centenarului unității și din alte studii și articole distribuite de conducerea instituției

Cloșca cu puii de aur, castrul roman, cetatea dacică de la Gruiu Dării, tămâioasa de Pietroasa și oamenii locului sunt brand-uri bine cunoscute nu doar în țară, ci și departe peste granițe, corolarul care încununează comuna Pietroasele, una din cele mai renumite localități din județul Buzău și din România. E suficient să pronunți numele Pietroasa sau Pietroasele și imediat vezi pe fața interlocutorului reacția „Aha, știu despre ce este vorba!”.

Prof. dr. *WR*
Eugen – Marius Constantinescu
Cercetător științific I

